

Abstract

The theme of this thesis is division of tasks and interaction between members of Cuban *vivienda* (household). *Vivienda* is a very complex concept and most Cubans have an opinion about it. It can also be said to include all aspects of life; the economic aspect, the social aspect, the political aspect and the material aspect. *Vivienda* is where one live with one's family; it is the house with its physical appearances and lacks. It is a shelter from the weather. It is where one creates intimacy and raises one's children. Due to housing shortage in Cuba, and also due to one's own economic situation, one is often forced to live several families and/or generations together under the same roof. I will throughout this thesis discuss how the different families divide the tasks related to the household, and how they have come to this agreement. I will also discuss how the members of the different households interact and what may influence the interaction.

In some of the households in my thesis the members claim to divide the tasks based on equality and symmetry. But even though men and women here are supposed to, and basically do the same amount and same type of tasks, we see that women tend to be cooking and washing clothes, while men take care of other chores. This could be maintenance work or other tasks that are described as "too heavy for a woman". In some households the division of tasks is based on cultural barriers between what is described as "male and female work". Gender is here clearly an important factor.

The division of tasks in the household must be seen in the light of the society and the culture, but also in connection with how the different members interact, how they communicate and relate to each other. The interaction between the members is influenced by their role and position in the household. The role and position is in turn influenced by the other members and own background. Furthermore the norms and expectations one is being faced with from the other members influence the role and position. Often we use what Goffman calls *working consensus*. We organize our household, divide the tasks and interact based on a silent agreement.

Forord

Jeg husker enda når eventyret ”Kajsa og Cuba” begynte. Det var i forelesningsaula A2 på Høgskolen i Bodø ¹. Informasjon om praksissemesteret ble presentert, og det ble lagt frem informasjon om muligheter for å ta praksisen i utlandet. Det hadde jeg allerede bestemt meg for å gjøre. Jeg festet meg ved ett land: Cuba. Jeg hadde lite kunnskap om Cuba og snakket ikke spansk, men jeg var fast bestemt på å søke.

Våren 2007 tok jeg praksisen min, som andre års student ved Bachelor i Sosialt Arbeid, på Cuba. Siden den gang har jeg vært tilbake flere ganger. Jeg har til sammen oppholdt meg over to år på øya, som har fått en spesiell plass i hjertet mitt.

Nå er snart livet som masterstudent over og det er med blandede følelser jeg nå skal ta fatt på livet ”*post-master*”. Det siste året som masterstudent har vært spennende, interessant, lærerikt og gøy. Men det har også vært utrolig frustrerende og slitsomt til tider. Jeg har fått satt tålmodigheten på prøve mang en gang, men føler jeg sitter igjen med et bevis på at det nytter å stå på.

Det er mange som har bidratt på ulike måter gjennom disse to årene. Først og fremst vil jeg takke veilederen min, Førsteamanuensis Siv Oltedal som har vært en uvurderlig støtte siden jeg i det hele tatt begynte å tenke på ideen om å skrive om Cuba og *vivienda*. Tusen takk for at du har trodd på meg hele veien og kommet med både oppmuntringer og konstruktive tilbakemeldinger. Ansvarlig for masterprogrammet i Sosialt arbeid ved Universitetet i Nordland, førsteamanuensis Sveinung Horverak har også vært både hjelpsom og positiv siden første gang jeg ytret ønske om å ta deler av masteren på Cuba. Tusen takk!

Jeg vil takke mine informanter som har sluppet meg inn i deres liv og gitt av seg selv over en forholdsvis lang periode. *Mil gracias por dejarme entrar en su casa, su vida y por haberme brindado información, amistad y mil tazas de café durante mi tiempo en Cuba.*

---

¹ Nå: Universitetet i Nordland

Takk til mamma, pappa og lillesøster Thea som alltid tror på meg! En stor og varm takk går til mamma som har lest korrektur, gitt meg en hjelpende hånd og kloke ord mang en gang underveis, og ikke minst et sted å bo når kontoen har vært heller slunken.

Mange av mine venner har også bidratt på ulike måter. Dere har vært støttende og positive når jeg har trengt det, tusen takk til dere! Camilla og Lene fortjener en god takk for sine kloke ord og tanker samt sine positive ord som har løftet meg når jeg har trengt det. En spesiell takk går til Rannveig: uten dine innspill, oppmuntringer og hjelp med korrekturlesing ville jeg aldri ha kunnet satt punktum når jeg nå gjør det.

Sist men ikke minst vil jeg takke mine to cubanske familier og mine cubanske venner for alt de har vært for meg og alt de har gjort for meg siden dag én på Cuba. *Muchas gracias a mis familias cubanas y mis amigos en Cuba que me han ayudado por tantos años; han abierto sus corazones y sus puertas para mí, y por esto les agradezco y les quiero.*

Kajsa Lúsa Høiland

Innholdsfortegnelse

Abstract	1
Forord	2
Innholdsfortegnelse	4
1.0 Innledning	6
1.1 Bakgrunn for valg av tema	6
1.2 Formål	8
1.3 Problemstilling	8
1.4 Oppgavens struktur	9
2.0 Teoretiske perspektiver	10
2.1 Goffman	10
2.1.1 Regler for samhandling	11
2.1.2 Roller	11
2.1.3 Forhandlinger om den sosiale orden	13
2.1.4 Working consensus	13
2.2 Arbeidsdeling og sosial orden	15
2.2.1 Samfunnet som objektiv virkelighet	15
2.2.2 Legitimering	17
2.2.3 Samfunnet som subjektiv virkelighet	17
3.0 Metodisk tilnærming	19
3.1 Innledning	19
3.2 Å endre fokus	20
3.3 Å studere i en fremmed kultur	22
3.3.1 Å føle og erfare på kroppen	22
3.3.2 Om å skape relasjoner til informantene; roller og status	24
3.4 Datainnsamling	26
3.4.1 Utvalg	26
3.4.2 Informanter	27
Figur 1. Oversikt over de syv viviendaene	28
3.4.3 Feltmetodikk	28
Deltakende observasjon og feltsamtaler	29
3.5 utfordringer og mulige begrensninger	31
3.6 Kategorisering og fortolkning	33
3.7 Forskningsetikk	34
4.0 Empiri	36
4.1 Innledning	36
4.2 En dag med familien Giraldo	36
4.3 Å lage mat, vaske klær og gjøre rent	41
4.4 Innkjøp og ærender	48
4.5 Omsorg for og oppdragelse av barn	51
4.6 Relasjoner	55
4.7 Privatliv	59
4.8 Økonomi	63

5.0 Analyse	69
5.1 Innledning	69
5.2 Samhandlinger	69
5.2.1 Det kommer an på hvordan vi definerer situasjonen	70
5.2.2 Å omfavne eller distansere seg fra rollen	72
5.2.3 Ulike roller i barneoppdragelsen	74
5.2.4 " Han er jo mann"	76
5.2.5 "Vi tenker jo ikke likt!"	78
5.2.6 "Det bare ble sånn "	81
5.3 Arbeidsdeling og sosial orden	82
5.3.1 En forhandlet avtale basert på effektivitet og relativ likhet	84
5.3.2 Hun har hovedansvaret – de hjelper til	86
5.3.3 "La mujer es de la casa, el hombre de la calle"	89
5.3.4 Tillit og økonomisk avhengighet	93
6.0 Avslutning og refleksjoner om videre forskning	96
Referanseliste	100
Vedlegg	103
Vedlegg I: Cuba	103
Figur 2: Kart over Cuba	103
Presentasjon av Cuba	103
Kort om Cubas historie	103
En cubaners daglige økonomi	106
Vedlegg II: Familiene og deres dagsrytme	108
Aguilera	108
Barona	110
Castro	113
Dominguez	115
Echeverría	118
Férrandez	121
Giraldo	124
Vedlegg III: Begreper og definisjoner	126
Vivienda	126
Hushold	127
Familie	127

1.0 Innledning

1.1 Bakgrunn for valg av tema

På Cuba er det vanlig å bo tett på hverandre, gjerne flere familier og/eller generasjoner under samme tak. Hvorfor er det slik? Kan det ha noe å gjøre med den sosialistiske tankegangen på Cuba? Fellesskapet er viktig for cubanere. Eller henger det sammen med fattigdom, slik som i mange andre land i verden der en også bor mange under samme tak?

Cuba er et sosialistisk land og regjeringens idé var i utgangspunktet å få til mer på dette området, *vivienda*², som oversatt til norsk betyr hus eller husholdning. Hvorfor det ikke har blitt forbedringer kan en lure på. Jeg tror det kan være en kombinasjon av manglende prioritering og manglende økonomiske ressurser. Det er et faktum at det er boligmangel på Cuba. Men det er også et faktum at det står bygninger på bygninger tomme rundt omkring i byene. Mange av disse bygningene holder på å ramle sammen, og burde vært restaurert for lenge siden. Regjeringen sier Cuba ikke har økonomi til dette.

Samtidig er det på Cuba mange regler, lover og restriksjoner knyttet til dette med bolig. En bolig går i arv eller blir tildelt fra staten. Om du har bolig, og hva slags bolig du har er ofte resultat av mer eller mindre flaks. En Cubaner eier ikke sin bolig i vår forstand. Du kan ha navnet ditt registrert i papirene, men om staten skulle finne ut at de trenger din bolig til noe, kan de i praksis ta den fra deg. I 2011 ble det åpnet for at cubanere kan kjøpe og selge boliger lovlig på egenhånd. Dette er i og for seg en bra ting, men det er ikke mange cubanere som har god nok økonomi til å kunne benytte seg av den nye åpningen i loven.

Min interesse for temaet ”*vivienda*” startet allerede i 2007. Jeg besøkte en lokal skjønnhetssalong i Havanna, hvor jeg fikk stelt neglene for en billig penge. Damen som lakket neglene mine var snakkesalig og veldig interessert i hva jeg gjorde på Cuba. Hun godtok min status som student og nikket anerkjennende da jeg fortalte at jeg studerte sosialt arbeid.

---

² Se vedlegg III, s.126 for mer om begrepet *vivienda*.

Jeg spurte henne hva hun mente var det største og viktigste sosiale problemet³ på Cuba. Svaret hennes skulle vise seg å gjøre meg enda mer interessert i og nysgjerrig på det cubanske samfunnet. Hun sa:

”Det er helt klart ”la vivienda”. Det virker inn på alle deler i livet vårt, og alle har et forhold til det. Det innebærer både økonomiske, politiske og sosiale aspekter. Helt klart vivienda”.

Senere har jeg spurt både medstudenter, venner, forelesere ved universitetet og personer jeg har møtt tilfeldigvis, hva de synes er det største sosiale problemet på Cuba. Jeg har basert tema og forskningsspørsmål på deres svar. Hvis du spør cubanere hva som er det største sosiale problemet på Cuba, vil mange svare ”*la vivienda*”.

”*Vivienda*” er et komplekst begrep. Når dette først dukket opp i samtaler med andre, forsøkte jeg å finne en norsk eller en engelsk oversettelse på begrepet, uten å lykkes. Det nærmeste jeg kom var *hushold*, eller *housing*, men jeg følte ikke dette dekket tilstrekkelig alle aspekter ved ”*vivienda*”. Jeg spurte videre venner i Norge som har spansk som morsmål, men som snakker norsk flytende, om de kunne hjelpe meg med å finne en god oversettelse. Det kunne de ikke. Dette gjorde meg i grunnen enda mer nysgjerrig på begrepet. Her oppstod ideen om en oppgave rundt temaet *vivienda*.

Begrepet *vivienda* knyttes opp mot begrep som *hushold*, *bolig* og *hverdagsliv*. Dette kan stemme overens med det jeg ønsker å undersøke. Marianne Gullestad (1989) skriver i sin bok ”*Kultur og hverdagsliv*” at hverdagslivet er et diffust begrep med veldig mange dimensjoner. Hun mener det blant disse dimensjonene kan identifiseres to som er like viktige, nemlig den daglige organisering av oppgaver og virksomheter, og hverdagslivet som erfaring og livsverden. Videre sier Gullestad at hverdagslivet er et sett av aktivitetssystemer som innebærer mange dimensjoner, først og fremst knyttet til arbeid, økonomi (husholdning med knappe ressurser) og ”politikk” (makt, styring og kontroll)(Gullestad 1989:22).

---

³ Halvorsen (2002) definerer et sosialt problem som *en situasjon eller tilstand som enkeltindividet eller andre oppfatter som negativ eller uheldig fordi viktige behov ikke blir tilfredsstilt*. Når samfunnsmedlemmer etter eget eller andres syn finner et misforhold mellom hvordan en situasjon er, og hvordan den bør være, har vi å gjøre med et sosialt problem (Halvorsen 2002:99).

Jeg har søkt, lett og spurt på Cuba etter andre oppgaver og litteratur om mitt tema, uten hell⁴. Jeg har spurt både på Universitetet i Havanna, samt et annet universitet på Cuba, men har ikke funnet⁵ oppgaver om dette. Jeg har benyttet meg av bekjente som har tilgang på masteroppgaver ved flere universitet på Cuba, og de har heller ikke lyktes å finne noe om vivienda.

1.2 Formål

Det generelle formålet med oppgaven er å se på levesettet og samlivet i cubanske vivienda: hvordan medlemmene organiserer seg og hvordan de forholder seg til hverandre når det gjelder samhandling og arbeidsdeling.

1.3 Problemstilling

Problemstillingen er som følger; *hvordan organiserer medlemmene i de ulike viviendaene seg og hvordan forholder de seg til hverandre når det gjelder arbeidsdeling og samhandling?*

---

⁴ Jeg har lett på ulike bibliotek, som har vist seg å være vanskelig. Systemet på bibliotekene på Cuba er ganske annerledes enn det jeg er vant til. Her må en ta kontakt med en bibliotekar, som igjen vil finne frem det du ønsker av litteratur. Mine besøk på bibliotek var lite suksessfulle, jeg gikk hjem igjen uten å ha oppnådd det jeg ønsket. Jeg har lett på internett, men heller ikke der har jeg funnet noe relevant som omhandler temaet vivienda. I Norge fant jeg få masteroppgaver som var relevante for min tematikk. Det nærmeste jeg kom var *“The other side of the housing: study of family's perceptions of the housing situation in La Coreia, Cuba”* av Angela Peña, Høgskolen i Bodø (2005). Peñas oppgave handler allikevel mer om boligsituasjonen på Cuba enn om begrepet ”vivienda” og det som foregår mellom medlemmene i en vivienda.

⁵ Om det ikke finnes eller om de jeg spurte ikke ønsket å dele dette med meg, jf. min spesielle situasjon som utlending, kan jeg ikke være hundre prosent sikker på.

1.4 Oppgavens struktur

Kapittel 2 er en gjennomgang av de teoretiske perspektivene som skal belyse datamaterialet. Her får vi en presentasjon av Goffmans teori om samhandling, den sosiale orden og working consensus. Berger og Luckmanns teori om hvordan den sosial orden skapes, opprettholdes og reproduseres vil også bli presentert her.

Kapittel 3 gir en innføring i den metodiske tilnærmingen. Jeg vil her vise hvilke metoder jeg har benyttet i innsamlingen og behandlingen av data. Her presenterer jeg kort informantene. Jeg vil i tillegg ta opp hvordan det er å være forsker og utlending på Cuba, samt litt om mine erfaringer fra tiden jeg har bodd på Cuba.

I **kapittel 4** blir vi bedre kjent med informantene gjennom å se på ulike deler av deres hverdagsliv. Jeg begynner dette kapittelet med en å beskrive en dag jeg tilbrakte med en av familiene. Videre er empirien delt inn i ulike temaer: å lage mat, gjøre rent og vaske klær, innkjøp og ærender, omsorg og oppdragelse av barn, relasjoner, privatliv og økonomi.

Kapittel 5 er en analytisk gjennomgang av datamaterialet. I dette kapittelet vil jeg se spesielt på samhandlingene og arbeidsdelingen i de ulike viviendaene, med særlig vekt på forhandlinger, working consensus og mønster for arbeidsdeling. I dette kapittelet tar jeg også i bruk relevant litteratur på dette feltet.

I **kapittel 6** samler jeg trådene fra oppgaven og oppsummerer. Jeg ser også på hva som kunne vært interessant og relevant å forske videre på. Her er fokuserer jeg hovedsakelig på *samhold i vivienda og kjønn og vivienda*.

2.0 Teoretiske perspektiver

I analysen av datamaterialet har jeg valgt å benytte meg av teorier av Goffman samt Berger og Luckmann. Selv om Goffman hører under symbolsk interaksjonisme mens Berger og Luckmann under sosialkonstruksjonisme, tilhører de alle det som kalles det *interaksjonistiske perspektiv*, eller *aktørperspektivet*. Som aktør er vi i interaksjon med, og handler i forhold til våre omgivelser. Her legger en vekt på at menneskers handlinger er et resultat av mer eller mindre bevisste valg. Dette er uavhengig av om valgene er foretatt på en grundig og rasjonell måte eller springer ut av samhandlingsprosesser hvor mennesker påvirker hverandre i sin leting etter løsninger på problemer de er opptatt av. Mønstre for handlinger skapes fordi situasjoner varierer, og vurderingene vokser frem gjennom forhandlinger om hva slags alternativ en har å velge mellom. Vi blir påvirket av individuelle faktorer og våre omgivelser, men vi er også i stand til å gjøre egne valg (Martinussen 2008).

2.1 Goffman

Goffman var opptatt av det som skjer mellom mennesker i sosiale møter. Han anvender begrepet interaksjon som betegnelse på det han mener oppstår når individer møtes. Dette betegner den gjensidige påvirkningen individene i en slik situasjon har på hverandre. Han mente at disse sosiale møtene var selve kjernen i samfunnsordenen, at man ut i fra dette kunne identifisere samfunnsordenen i et bestemt samfunn. Det som utspilte seg i sosiale møter kalte Goffman *interaksjonsordenen* (Goffman 1959 og 1982).

Goffman så den hverdagslige samhandlingen mellom individer som ritualserier. For Goffman var hverdagslivet i høy grad en ritualisert virkelighet iscenesatt av samhandlende mennesker. Ritualene er regulert av normer, noe som igjen fører til opprettholdelse av samfunnets moralske orden (Jacobsen og Kristiansen 2002).

Goffman understreker betydningen av selvet. Han mener det er selvet som står i sentrum for all samhandling. Selvet er i likhet med samfunnsordenen skjørt, og i interaksjon med andre utsettes det for mulig fare. Individer er av den grunn hele tiden opptatt av å ikke skade andres selv og beskytte sitt eget. På denne måten opprettholdes samhandlingen og strukturer videreføres (Ibid.). Det selvet en fremfører er et produkt av den situasjonen en er i. Individet

vil hele tiden ved hjelp av tilgjengelige ressurser jobbe for at de rundt en skal oppfatte det selvstendige som han eller hun prøver å vise. De tilbakemeldingene personene rundt individet gir vil være avgjørende for hvilket selv som oppstår i situasjonen (Goffman 1959).

2.1.1 Regler for samhandling

Goffman ser på den sosiale orden som en måte å regulere normer på. Om vi ikke følger den sosiale ordenen vil det kunne oppstå uorden og den sosiale orden vil kunne forsvinne.

Goffman bruker ordet regel når han beskriver hva som styrer sosiale møter og interaksjonen i dem. Han definerer regler som en handlingsguide. Regler kan altså forstås som føringer for handlinger som kan hjelpe individer i ulike situasjoner. Ved hjelp av disse reglene vil en person lettere klare å definere situasjonen og enklere kunne oppnå en forståelse av hvilke rolleutførelser som vil utløse hvilke reaksjoner. På denne måten kan regler sies å være en ressurs for individet, de utgjør den kunnskapen en kan ha om situasjoner og er nødvendige for å mestre samhandling i de aktuelle situasjonene. Det som er viktig å merke seg er at mye av denne kunnskapen vil fungere som internalisert hverdagskunnskap og ikke eksplisitt kunnskap. Samtidig vil det alltid finnes slike eksplisitte uttalte regler innenfor ens kultur som vi bevisst forholder oss til (Goffman 2005). Noen av disse reglene kan for eksempel hjelpe oss i organiseringen av hverdagslivet, når det gjelder arbeidsdeling og hvordan vi fordeler oppgaver mellom oss.

2.1.2 Roller

Goffman beskriver en *rolle* som den aktiviteten et individ kan utføre i en situasjon, om de normative forventningene til en i hans posisjon følges. I motsetning til dette står *rolleutførelse* som er den faktiske handlingen et individ gjør når han eller hun tar en rolle i en situasjon. Rolleutførelse skjer i samhandling med andre mennesker, og det er disse menneskene som er de relevante andre for den rolleutførelsen et individ gjennomfører. Når man skal utføre en rolle er det viktig å imøtekomme og tilfredsstillende normer og forventninger som er knyttet til den aktuelle rollen. Et individs kvaliteter blir ofte vurdert med tanke på rolleutførelsen, en vurderer i hvilken grad personen tilfredsstiller de forventninger som knyttes til rollen som utføres. Disse vurderingene er igjen grunnlaget for en persons selvbilde og det bildet andre relevante personer har av en. Et selv finnes altså i rollene og er klart til å bli benyttet om en kjenner forventningene som er knyttet til en rolle (Goffman 1972).

I et hushold vil de ulike medlemmene få ulike forventninger rettet mot seg. Dette kan være forventninger som har betydninger for det enkelte medlem og for hvordan han eller hun skal handle i en gitt situasjon. I et hushold finner vi ulike posisjoner. Det vil si at medlemmene i en slik gruppe har ulike medlemskap, noen er kanskje mor, noen er kanskje far, mens andre er svigerdatter. En forutsetning for en posisjon er at det i husholdet finnes andre posisjoner som står i en slags relasjon til den første. Om det i et hushold ikke finnes noe barn, vil det heller ikke finnes noen posisjon som mor.

Goffman opererer med tre faktorer som er svært viktige når det gjelder å ta en rolle: en må uttrykke en tilknytning til rollen, vise at en har de kvaliteter som kreves for fremførelsen av rollen, samt å vise engasjement og spontan involvering i den aktuelle rolleaktiviteten. Er alt dette på plass snakker vi om *rolleomfavning*. Dette vil si at en hengir seg absolutt til det selv som ligger i rollen, samtidig som en viser at en fullt og helt aksepterer rollen som gis en. I hvilken grad et individ omfavner rollen vil vise hvilken tilknytning personen har til rollen (Goffman 1972).

Det hender at en person blir svært knyttet til en rolle og dermed også til forventningene til den. Det kan lede til at en opplever en forpliktelse overfor rollen, at en er fastlåst i den. En følelse av tilknytning vil gjerne oppstå overfor roller individet utfører ofte. En konsekvens av dette er at selvbildet som knyttes til en rolle kan bli det bildet individet forventer av seg selv. På samme tid identifiserer individet seg selv med de handlinger som utføres i rollen. En konsekvens kan være at en person kan være overdrevent tilknyttet, eller på den andre siden, fremmedgjort i forhold til den rollen den spiller (Goffman 1972). Et eksempel på dette kan være kvinners forhold til morsrollen. Noen kvinner blir sterkt knyttet og identifiserer seg raskt og fullt og helt med rollen som mor, mens andre igjen kanskje ikke opplever det på samme måte. Noen kvinner føler de blir fanget i rollen og ønsker å bli sett på som mer enn bare en mor.

På den andre siden er det også mulig for individet å distansere seg fra rollen, det vil si at en viser avstand til de forventninger som knyttes til selvet i utførelsen av en rolle. En ønsker å skape et skille mellom det en opplever som det egentlige seg og den rollen en får i en bestemt situasjon. Rolledistanse vises ved handling som viser at personen har en motvilje til rollen. For et individ kan det være viktig å vise avstand til andre roller både i samvær med egen gruppe og med andre. Rolledistanse kan vises ved å etterligne en rolle, overdrive den og gjøre

narr av innholdet i den. Om en vektlegger egenskaper ved en selv som ikke tilhører den rollen en er gitt, vil en også vise rolledistanse (Goffman 1972).

Ifølge Goffman påtar individer seg bestemte roller og avgir dermed bestemte inntrykk av seg selv i sin opptreden. Når to parter møtes vil de vurdere hverandre og forvente en viss type atferd ut fra hvilken rolle de spiller. Den ene av partene vil tilpasse sin atferd i forhold til de forventningene den tror den andre har av seg selv, det samme vil den andre parten gjøre. Goffman forstår det slik at rollene ligger klare for mennesker slik at det bare er å gå inn i dem. En rolle inneholder forventninger og forpliktelser, hver rolle har sitt eget ”manuskript” som en er nødt til å ta hensyn til når en går inn i en rolle. Med andre ord betyr dette at vi må vite noe om den gitte kulturen rundt de fenomenene vi undersøker for å få en god forståelse for rollen som fremføres. Kulturen er summen av verdier, oppfatninger, normer og symboler i et samfunn (Goffman 1972 og Martinussen 2008).

2.1.3 Forhandlinger om den sosiale orden

Grunnlaget for forhandlet sosial orden er det enkelte menneskets definisjon av situasjonen. Deltakerne i interaksjonen er sammen om å legge frem definisjoner av situasjonen. Når mennesker kommer sammen vil de tolke, både i forhold til hvem den andre er ut fra fysiske kjennetegn, men også de fysiske omgivelsene undergår tolkning. De tolkningene vi gjør setter premisser for hva slags atferd vi forventer å møte i den gitte situasjonen vi befinner oss i. Definisjonen er i hvert enkelt tilfelle basert på den sosialiseringsprosessen en har vært igjennom som individ. Definerer vi ikke situasjonen på tilnærmet lik måte vil det kunne oppstå kaos. Situasjoner der en har definert ulikt kan føre til misforståelser og uenighet (Goffman 1959).

2.1.4 Working Consensus

Goffman (1959) opererer med begrepet ”*working consensus*”. Dette er ikke en avtale i absolutt forstand, men heller en enighet mellom medlemmene. Goffman sier at når flere individer befinner seg sammen vil de ulike individers definisjon av situasjonen være tilstrekkelig tilpasset hverandre slik at ikke åpne selvmotsettelser vil oppstå. Med dette mener han ikke at det vil være den typen konsensus eller enighet som oppstår fordi hvert enkelt individ åpent presenterer sine uttrykte følelser med de andre til stede. Goffman mener at denne typen harmoni er et veldig optimistisk ideal og uansett ikke nødvendig for at samfunnet skal fungere godt. Han mener at det snarere er slik at hver deltaker forventes å undertrykke

sine umiddelbare dyptfølte følelser, og heller få en oversikt over situasjonen, og så formidle noe han eller hun føler de andre vil kunne finne i det minste midlertidig akseptabelt. Vedlikehold av overflaten av denne avtalen blir tilrettelagt av hver deltaker ved at han eller hun skjuler sine egne ønsker bak utsagn som fremhever de verdier som alle føler de er forpliktet til å uttrykke. Samtidig kan en deltaker sette dagsorden når det er av stor betydning for vedkommende og av mindre betydning for de andre deltakerne. Men når det gjelder saker og områder som kanskje ikke er så viktige for vedkommende, må han eller hun forbli taus (Goffman 1959).

Når personer kommer sammen og definerer situasjonen vil det ikke alltid være fullstendig overensstemmelse. Det kan derfor ikke forventes at hvert enkelt individ åpent vil uttrykke sine følelser, være ærlig og erklære seg enig eller uenig med de andre deltakerne. Deltakerne vil gjerne undertrykke sine oppriktige følelser og fremlegge en oppfattelse av situasjonen som en antar deles av de andre deltakerne. Målet for deltakerne er en felles definisjon av situasjonen, og dermed føler alle seg forpliktet til å tilpasse seg hverandre. Sammen bidrar deltakerne til en overordnet definisjon av situasjonen som kanskje ikke innebærer en reell enighet om hva som eksisterer, men heller en reell enighet om hvem sine krav om hvilke saker som vil bli midlertidig tatt hensyn til. En reell enighet vil også finnes om ønskeligheten av å unngå en åpen konflikt om definisjonen av situasjonen. Dette er det Goffman kaller *working consensus*. (Goffman 1959:21).

Goffman sier at det som er av avgjørende betydning er informasjonen som den enkelte i utgangspunktet har eller skaffer seg om de andre deltakerne innledningsvis. Det er på grunnlag av denne informasjonen at den enkelte begynner å definere situasjonen og begynner å bygge opp linjer av svarende handlinger. En persons første projisering forplikter henne til det hun foreslår å være, og krever at hun dropper alle forutsetninger for å være andre ting. Ettersom samspillet mellom deltakerne utvikler seg vil tillegg og endringer av denne innledende informasjonen kunne forekomme. Det som i midlertidig er viktig er at de senere utviklinger vil være relatert til, uten motsigelse, og til og med bygget opp fra de innledende posisjonene tatt av de ulike deltakerne. Det kan virke som et individ lettere kan gjøre et valg om hvilken type behandling han eller hun ønsker å få og gi til de andre fra begynnelsen av, enn det er å endre kriterier og måter behandling som følges når samspillet først er i gang (Goffman 1959:22).

2.2 Arbeidsdeling og sosial orden

Berger og Luckmann (1966) mener at vi skaper verden aktivt gjennom våre handlinger, samtidig som vi gjør verden til vår egen. Vi godtar den som virkelighet. Men det er også et samfunn, en sosial orden, som ligger der før vi kommer inn på scenen. Samfunnet er et menneskelig produkt og etter hvert som vi sosialiseres vil det fremstå som noe objektivt for oss. Det er føringer, kultur og normer som virker inn, og som ikke bare er skapt av aktørene i samhandlingssituasjonen. Den sosiale orden skapes, opprettholdes og reproduseres gjennom tre prosesser som er kontinuerlige og foregår samtidig: *eksternalisering, objektivisering og internalisering* (Berger og Luckmann 1966).

2.2.1 Samfunnet som objektiv virkelighet.

Proessen med å bli menneske foregår i et gjensidig forhold til omgivelsene. I vår oppvekst vil en spesifikk kulturell og sosial orden formidles gjennom våre signifikante andre. Også Berger og Luckmann bruker i likhet med Goffman begrepet *sosial orden*. De beskriver sosial orden som en fortløpende menneskelig produksjon, som skapes av mennesket i en prosess der det hele tiden eksternaliserer seg. Sosial orden eksisterer kun som resultat av menneskelig aktivitet, og mennesket uavbrutt eksternaliserer seg gjennom aktiviteter (Berger og Luckmann 1966:68).

Berger og Luckmann (1966) sier videre at all menneskelig aktivitet er underlagt vanedannelse. Samtlige handlinger som gjentas ofte, blir tilpasset et mønster som igjen kan reproduseres uten spesielle anstrengelser. Det at noe blir en vane fører til en psykologisk gevinst, fordi valgene blir færre. Den sosiale orden blir med andre ord organisert gjennom vanedannelse og typeinndeling. Handlinger som utføres ofte reproduseres som naturlige mønstre og legger grunnlaget for *institusjonalisering*. Vaner som klassifiseres likt av flere aktører i et sosialt system skaper institusjonalisering. Dette kan forklares som en rutine eller en bestemt måte å forstå noe på (Berger og Luckmann 1966). Det gjelder ikke bare handlingene, men også den som handler i institusjonen. Å si at en del av den menneskelige aktiviteten er blitt institusjonalisert, betyr at denne delen av aktiviteten er blitt underlagt sosial kontroll. Enhver situasjon som løper over tid medfører en begynnende institusjonalisering (Berger og Luckmann 1966:71).

La oss ta et eksempel fra mine informanternes hverdag. Vi går tilbake i tid, til den gang Selina flyttet inn hos Rolando og hans familie. De har aldri bodd sammen før. Rolando ser at Selina vasker klær. Han tillegger hennes handlinger motiver, kanskje det at Selina ønsker at resten av familiemedlemmene skal få rene klær. Han ser at han slipper klærne ned i skittentøyskurven, og at Selina vasker dem. Dette skjer flere ganger. Han typiserer dermed dette som noe som repeteres. Selina på sin side vet at Rolando legger sine klær i skittentøyskurven, og han da forventer at hun skal vaske dem. Selina og Rolando spiller ulike roller vis-à-vis hverandre. Det er blitt en vane for dem begge. Den viktigste fordelene er at begge vil bli i stand til å forutse den andres handlinger. Ved å bygge opp en slik bakgrunnsrutine vil de muliggjøre en arbeidsdeling dem i mellom og åpne for nytenkning. Dette vil igjen føre til nye vanedannelser som fører til en enda bredere felles bakgrunn. For at en slik gjensidig typeinndeling skal skje, må det være en stabil sosial situasjon der to eller flere individers vaner griper inn i hverandre, som på mikroplan kan være for eksempel en familie eller et hushold (Berger og Luckmann 1966).

Når flere individer setter en handling i system etter vanedannelse og typeinndelinger vil *institusjonalisering* finne sted. Innen den sosiale gruppen, for eksempel husholdet, blir slik sett både handling og aktør satt i system, og en får forventninger om hvilke aktører som utfører bestemte handlinger (Ibid.). I et hushold eller i en familie vil det finnes konkrete forventninger til hvem som tilhører institusjonen og hvilke handlinger som skal utføres. En forventning kan være at kvinnen i huset skal ta seg av matlaging, mens mannen skal ta seg av det som regnes som tyngre oppgaver knyttet til hjemmet.

Alle medlemmene i et samfunn har tilgang på et felles lager av kunnskap. Her finnes det standarder for hvordan man utfører en bestemt rolle. En rolle kommer av vanedannelses- og objektiveringsprosesser. Roller oppstår så fort et felles lager av kunnskap som inneholder gjensidige typeinndelinger av atferd er i ferd med å dannes, og den prosessen som leder til dette er innebygd i den sosiale interaksjonen. *All institusjonalisert atferd innebærer roller* (Berger og Luckmann 1966:87). Slik inngår rollene i institusjonaliseringens kontrollerende vesen. Så fort aktørene er typisert som utøver av roller vil deres atferd bli mottakelig for tvangsmessig påvirkning. Rollene representerer institusjonene. Med andre ord er det rollene som gjør det mulig for institusjonene å fortsette å eksistere som noe virkelig nærværende i levende individers erfaring (Berger og Luckmann 1966).

2.2.2 Legitimering

Legitimering som prosess beskrives best som en "andre ordens" objektivisering av betydninger. Funksjonen til legitimeringen er å gjøre "første orden" objektiviseringer, som er blitt institusjonalisert, objektivt tilgjengelige og subjektivt sannsynlige. Den institusjonelle orden rettferdiggjøres av legitimering, ved å tillegge ordenens forutsetninger normativ gyldighet. Ikke bare forteller legitimering individet hvorfor det bør gjøre en handling fremfor en annen, men den forteller også hvorfor ting er som de er (Berger og Luckmann 1966). Virkeligheten er sosialt definert, men definisjonene er alltid legemliggjorte – de er med andre ord definert av konkrete individer eller grupper av individer (Ibid:124). For eksempel er det slik at flere av mine informanter, og også mange cubanere generelt, refererer til "*macho*"⁶ som en legitim måte å forstå skiller på når det gjelder for eksempel arbeidsdeling i husholdet. Det er en legitim oppfatning at menn og kvinner er ulike og har ulike egenskaper, muligheter og behov.

2.2.3 Samfunnet som subjektiv virkelighet

Internalisering utgjør grunnlaget for forståelsen av ens medmennesker og for oppfatningen av verden som en meningsfylt og sosial virkelighet. Sosialisering vil kunne lede til internalisering, at vi definerer situasjoner likt og tar del i hverandres tilværelse. Med sosialisering menes å forberede individet på å bli en del av verden gjennom opplæring i normer, verdier og roller til bruk i samfunnet. Vi blir ikke født sosiale, men vi blir gradvis mer og mer sosiale. Etter hvert som vi vokser opp og sosialiseres inn i samfunnet lærer vi oss hvilke normer og forventninger som finnes. Dette skjer gjennom at vi lærer det talte språket og kroppsspråket. I våre omgivelser finnes det et begrenset antall personer som blir spesielt viktige for oss som barn gjennom den tidlige innlærings- eller sosialiseringprosessen. Disse kalles gjerne barnets signifikante andre og har en veldig stor betydning for oppbyggingen av vårt selv og vår forestillingsverden, samt hvordan vi definerer situasjonen på i ulike sammenheng. Våre signifikante andre, som gjerne er vår familie, nevnes ofte som en del av det som kan kalles primærsosialisering, der grunnleggende tanker og handlinger læres bort. For å kunne forstå hva som former personers holdninger kan det være nødvendig å se på personens familiære situasjon (Berger og Luckmann 1966).

---

⁶ Betyr "hankjønn". Brukes i Latin-Amerika synonymt med maskulinitet. Melhuus (1996) sier at i den byen i Mexico der hun jobbet, brukte en *macho* og *machista* som karakteristikk for en "ekte mann" og "ekte mannfolks oppførsel". En mann som er "*bien macho*" – veldig macho, er en som må vise at han bestemmer, med alt dette innebærer.

Grunnet ulikheter i oppvekst vil vi kanskje kunne få konflikter ved samliv i voksen alder? Det jeg har lært at er riktig er kanskje ikke riktig i husholdet til min nye kjæreste?

Andre arenaer for sosialisering kan være venner, skole eller arbeidsplass. Dette kalles gjerne sekundærsosialisering og fokuserer i større grad på mer spesifikke kunnskaper og ferdigheter som er nødvendig i ens liv. Denne sosialiseringstypen er en form for livslang læring, og som medlem av samfunnet kan en til enhver tid blir nødt til å erverve seg ny kunnskap til en rolle som er nødvendig å tre inn i. Sekundærsosialisering er internalisering av institusjonelle eller institusjonsbaserte ”sub-verdener”. Den består av tilegnelsen av rollespesifikk kunnskap, der rollene direkte eller indirekte har sine røtter i arbeidsdelingen (Berger og Luckmann 1966).

3.0 Metodisk tilnærming

3.1 Innledning

I september 2010 var jeg tilbake på Cuba⁷ etter en sommer hjemme i Norge. Jeg skulle nå endelig begynne med selve masteroppgaven og så frem til dette med både frykt og glede. Jeg visste hvordan det var å studere og bo på Cuba, men det var første gang jeg skulle forske på Cuba. Jeg ankom med masse energi, lyst og optimisme. Av erfaring visste jeg at ting tar tid og at tålmodighet er et nøkkelord for livet på Cuba. Jeg hadde i midlertidig avtalen med universitetet i orden, studentvisum på plass og visste at universitetet skulle finne en medveileder og/eller kontaktperson på Cuba til meg.

I denne oppgaven har jeg ønsket å finne en dypere informasjon om sosiale og kulturelle forhold ved det jeg undersøker, og jeg har da valgt å benytte meg av kvalitativ metode som er spesielt godt egnet til å gi innsikt i informanternes forståelse av sosiale fenomener (Thagaard 2003). For å finne ut noe om arbeidsdeling og samhandling mellom medlemmene i ulike livsformer valgte jeg å benytte meg av deltakende observasjon. Jeg har benyttet kvalitative metoder fordi jeg ønsker å se på enkeltpersoners og familiers måte å være på, leve sammen på og samhandle på. Jeg er ute etter meningsbeskrivende informasjon. Med kvantitative metoder hadde jeg ikke kunnet gå i dybden på samme måte som ved å benytte meg av kvalitative metoder.

Kvalitative forskningsmetoder kjennetegnes av fleksible forskningsopplegg. Det vil si at forskeren kan arbeide parallelt med de ulike delene av forskningsprosessen. Slik vil det bli et gjensidig påvirkningsforhold mellom utforming av problemstilling, innsamling av data, analyse og tolkning. Det vil med andre ord være en runddans mellom teori, metode og data. Slik følte jeg at min forskning foregikk. Jeg måtte flere ganger endre både innsamlingsstrategi, fokus og problemstilling (Thagaard 2003). Selv om jeg hadde en idé om hvordan ting fungerte på Cuba, visste jeg ikke fullt ut hva slags begrensninger som ligger i det å forske på Cuba. Det var derfor nødvendig å ha et fleksibelt forskningsopplegg.

---

⁷ Jeg har oppholdt meg på Cuba i ca. to år til sammen, fordelt over ulike perioder. Hovedsakelig har jeg vært der som student i forbindelse med bachelor- og mastergrad i Sosial Arbeid.

3.2 Å endre fokus

Det skulle vise seg at ting tok tid. Min tålmodighet ble gradvis endret til frustrasjon. Avtalen var at jeg skulle ha én person som skulle fungere som en veileder under mitt opphold på Cuba. En måned etter ankomst hadde jeg fortsatt ikke fått kontakt med denne personen. Jeg måtte ta opp saken med min kontaktperson, for andre gang etter semesterstart. Hun fant til slutt en veileder til meg. Jeg hadde et møte med personen som skulle være min veileder. Vi snakket om oppgaven og om arbeidsplanen min. Hun uttrykte bekymring for at jeg ikke ville kunne utføre forskningen slik jeg hadde planlagt, fordi jeg var utlending. Utlendinger på Cuba får ikke automatisk innsyn i det de måtte ønske.

Etter mye om og men rådet hun meg til å endre problemstilling og kanskje også tema.

I samarbeid med min veileder i Norge kom jeg frem til en annen problemstilling og forskningsmetode som kunne være interessant, og mulig å utføre med de begrensninger Cuba og systemet der ga meg. Min veileder på Cuba var enig i denne endringen, og jeg startet på nytt med prosjektbeskrivelse nummer to. Vi avtalte å få gjort intervjuer i november. Veileder skulle ordne informanter for meg. Dette skulle være studenter ved universitetet. Men da dagen nærmet seg viste det seg at hun ikke hadde fått tak i informantene. Vi avtalte dermed å utføre intervjuer i desember. Jeg satt av ti dager hvor jeg ikke hadde andre planer, slik at veileder kunne velge fritt etter når det passet best for studentene jeg skulle intervjuer.

Desember kom og gikk, uten at jeg gjort intervjuene. Samtidig fikk jeg beskjed om at veileder skulle reise ut av landet i januar og ikke ville komme tilbake før i mai. Det vil si at hun skulle være bortreist omtrent hele perioden jeg skulle utføre feltarbeid. Vi avtalte før juleferien startet at vi i januar skulle utføre intervjuene. Videre kunne vi kommunisere over e-post mens hun befant seg i utlandet. Dette var hennes forslag. Januar kom og jeg purret på. En uke før hun skulle dra sa hun at intervjuene ikke kunne finne sted. Hun begrunnet dette med at studentene nå var inne i en hektisk eksamensperiode. Men hun skulle prate med min kontaktperson, og sammen skulle de finne en ny veileder til meg. Hun sa hun skulle oppdatere denne personen på mitt prosjekt og gi han eller hun i oppdrag å kontakte informantene for meg. Jeg hørte ikke noe mer fra henne. Jeg skrev flere e-poster og oppsøkte fakultetet flere ganger.

Da dette skjedde kontaktet jeg min veileder i Norge, nokså frustrert. Etter å ha drøftet med henne valgte jeg å endre tema og problemstilling. Vi tok utgangspunkt i visumsøknaden og godkjenningen av denne og forholdt oss til dette når vi diskuterte videre forskning. Dette var viktig for oss i vurderingen av en endring. Vi kom frem til at jeg skulle gjøre resten av feltarbeid på egen hånd, med hjelp fra veileder i Norge. Tillatelse hadde jeg allerede på plass, og selv om jeg ikke kunne utføre intervjuer på den formelle måten, var det andre metoder jeg kunne ta i bruk. I det jeg valgte å endre fokus, måtte jeg igjen utforme nye forskningsspørsmål og lete på nytt etter litteratur og informasjon. Dette var frustrerende og tungt, men likevel var jeg lettet over endelig å komme i gang.

Jeg hørte ikke noe mer fra kontaktpersonen min ved Universitetet i Havanna før det var et par uker igjen av oppholdet mitt på Cuba. Da var det jeg selv som tok kontakt med henne for å få tillatelse til å dra ut av Cuba⁸. Hun ville ha et møte med meg og personen som skulle vært min veileder. Etter ønske fra min kontaktperson ga jeg ved dette møtet en presentasjon av hvordan jeg hadde gått frem, hva slags utfordringer jeg hadde møtt underveis, hvordan jeg hadde fått tak i informasjon og hva jeg hadde funnet av interessante temaer. Da jeg hadde lagt frem dette sa kontaktpersonen min om at dette ikke var godt nok, hun ville ha mer informasjon om hva jeg hadde gjort og hva jeg hadde funnet. Jeg kunne ikke på dette tidspunktet gi henne mer informasjon, bearbeidelsen av stoffet har kommet i etterkant. Dette gjorde meg veldig usikker. Jeg var bekymret for at de skulle nekte meg utreise. Jeg fikk utreisetillatelse, men med en beskjed om at de ville ha en mer detaljert og utfyllende rapport per e-post om hva jeg hadde funnet ut og hvordan. I løpet av mitt opphold på Cuba var de sjelden tilgjengelige og jeg opplevde ikke at de gjorde forsøk på å ta kontakt med meg⁹. Men da jeg skulle dra hjem ville de ha en oversikt over hva jeg hadde av informasjon. Jeg har i etterkant lurt på hva dette dreide seg om, hva deres intensjon med dette møtet var.

---

⁸ Som utenlandsk student er en nødt til å få en bekreftelse fra det fakultet og avdeling ved universitetet en tilhører om at de godkjenner din utreise av Cuba. Dette gjelder uavhengig av om du bare skal på ferie eller om du avsluttet studiet og skal hjem igjen. Denne bekreftelsen leveres sammen med pass til immigrasjonsmyndighetene, som gir deg en offisiell utreisetillatelse. Uten dette slipper du ikke forbi passkontrollen på flyplassen ved utreise.

⁹ Jeg føler meg ganske sikker på at de ikke gjorde noen forsøk på å kontakte meg. Dette sier jeg fordi de hadde mobilnummeret mitt, husnummeret mitt, adressen min, e-postadressen min, e-post adressen til familien der jeg bodde, samt at jeg stakk innom Universitetet med jevne mellomrom og spurte etter dem.

3.3 Å studere i en fremmed kultur

Det å skulle observere i fremmede kulturer er basert på at forskeren forsøker å forstå kulturen innenfra ved å delta sammen med dem hun studerer. Som utenforstående vil en kunne studere den fremmede kulturen med en liten avstand og det er lettere for den som forsker å stille spørsmål ved det informantene kanskje tar for gitt. Men det er også viktig og nødvendig å være knyttet til den fremmede kulturen for å forstå den.

Det kan være en utfordring å finne en balanse mellom nærhet og distanse til det og de en skal studere. Det å etablere en rolle som *akseptert utenforstående* kan være en idé. Her vil en forsøke å kombinere vennskap med en viss avstand. Dette var noe jeg forsøkte på i løpet av mitt feltarbeid. Jeg ble fort godtatt i de fleste *viviendaer*, i visse tilfeller ble jeg fort regnet som en venn av familiene. Dette var veldig hyggelig og gjorde selvsagt at jeg følte jeg ble akseptert og at jeg slappet av mer under besøkene jeg hadde hos dem. Men samtidig var jeg bevisst på å holde litt avstand til dem. Jeg fulgte rådet om å unngå å si meg enig eller uenig i ømfintlige temaer i samfunnet (jamfør Gezelius 2001 i Thagaard 2003:75). Jeg henviste til at jeg var en utenforstående som ikke kunne nok om Cuba eller dets konfliktfylte temaer og problemer til å kunne ha en mening om saken. Samtidig viste jeg nysgjerrighet og interesse for hva informantene mente var viktig (Thagaard 2003). Noe jeg ofte har opplevd på Cuba er at cubanerne føler seg litt ”underlegne” utlendinger. Jeg vet ikke hvorfor det er slik, men jeg har ofte fått dette inntrykket. Ved å innta posisjonen som akseptert utenforstående og ”uvitende” tror jeg kanskje informantene ofte følte at de også kunne lære meg noe, at vi ble mer likestilte.

3.3.1 Å føle og erfare på kroppen

Det hører også med at jeg i seks måneder bodde hos familien til min cubanske kjæreste. Jeg har på denne måten fått et ekstra godt innblikk i cubaneres *vivienda* og hverdagsliv. Jeg vil her skrive litt om hvordan dette var, fordi jeg mener det har hjulpet meg mye med utviklingen av oppgaven. Jeg fikk på denne måten kjenne på kroppen, så nært det går an for en som ikke er cubansk vil jeg tro, hvordan det er å være cubaner.

Min kjæreste bor sammen med sin mor, sin stefar og sin lillesøster på åtte år. Huset ligger i andre etasje i et murhus på to etasjer. I første etasje bor hans bestefar som er enkemann. Der

bor også en annen familie – som består av mor, far og datter. De er ikke i slekt med min kjæreste, men har kjøpt halve boligen til bestefaren, og tar seg samtidig av han.

Familien til min kjæreste er som den typiske cubanske familie – de har ikke noe ekstra av noe slag. Stefaren jobber for en statlig bedrift. Sett i forhold til mange cubanere får han greit betalt, men han er også borte fire til seks dager i uken. Han jobber hver dag utenom søndag, og noen ganger jobber han også da. Han kan ikke ta seg fri selv om han er syk, for da mister de den eneste inntekten de har¹⁰. Moren til min kjæreste er hjemmeværende. Hun har lisens¹¹ som manikyrist og har et lite bord i stuen hvor hun tar imot kunder. Hun farger, klipper og ordner også håret til kvinner i området. Men det er sjelden hun har så mye tid til å virkelig legge sjelen sin i dette. Hadde hun hatt tid ville hun kunnet tjene godt på denne virksomheten. Hun bruker mye tid på å gjøre ærender og innkjøp. Husarbeid tar også enormt mye tid. I tillegg er det matlaging og datteren som skal ha omsorg og følges til sine daglige dansetimer.

I forbindelse med at jeg ønsket å føle på kroppen det cubanske dagliglivet, tok kjæresten min og jeg tok i en uke på oss rollene som foreldre i huset. Det vil si at vi byttet roller med hans foreldre. Sammen skulle vi styre husholdet og familien en uke, med en begrenset sum penger. Det var ikke lett og det ble knapt med tid til alt som skulle gjøres. Ting tar tid og er ikke enkelt på Cuba. Det koster å skulle brødfø en hel familie. Planlegging er ikke enkelt når en har begrenset med ressurser. Jeg beundret cubanske kvinner og menn før dette eksperimentet, og respekten vokste kraftig i løpet av denne uken, det skal være sikkert og visst!

Jeg har også fått oppleve hvordan det er å ikke ha noe privatliv, slik som de fleste cubanere sier at er et stort problem med vivienda. Kjæresten min og jeg selv sov på en enkeltseng, med et skap som skillevegg for foreldrenes og søsterens seng. Det var litt spesielt å aldri kunne være helt alene, verken som enkeltperson eller som par. Det var ingen dør vi kunne stenge når vi ønsket. Familien har også mye tettere og nærere bånd enn det jeg er vant til fra Norge. Det var i begynnelsen veldig uvant for meg. Men det skal sies at jeg fort vente meg til det. En måned før jeg vendte tilbake til Norge fikk vi vårt eget rom, etter at vi bygde et nytt soverom. Det var veldig godt å kunne stenge døren om kvelden, og selv om jeg sjelden tenkte at det var

---

¹⁰ Han får ikke betalt for de dagene han ikke er på jobb, uavhengig av årsak.

¹¹ På Cuba må en ha tillatelse, også kalt lisens for å kunne drive med alle typer virksomhet. For å få lisens må en levere søknad, betale en sum, og får til gjengjeld en tillatelse til å for eksempel drive frisørsalong, kafeteria, leie ut rom eller selge cd-er. Denne lisensen må betales hver måned. Hvor mye avhenger av hva virksomheten er.

plagsomt å bo så tett på hverandre, var det godt å få litt privatliv som par. Grunnen til at det var nokså lett å bo så tett på hverandre, var nok det at vi kom veldig godt overens alle sammen. Kommunikasjonen var åpen, ærlig og direkte mellom oss alle fra dag én. Jeg vil også påstå jeg er ganske tilpasningsdyktig, og jeg gled fort inn i familiens rutiner.

Det hører også med til historien at jeg siden mitt første opphold på Cuba alltid har bodd hos den samme cubanske familien hver gang jeg har vært på øya - med unntak av den perioden jeg bodde hos familien til min kjæreste. Selv om jeg ikke har benyttet denne familien som direkte informanter i oppgaven, har jeg i disse fire årene observert, opplevd, deltatt og blitt tatt med på aktiviteter som skjer i dagliglivet til en vanlig cubansk familie. Jeg har blitt tatt inn i varmen av familien, de anser meg som en del av familien, de kaller meg ”deres datter” og forteller folk hvor glad de er i meg. Jeg har tilbrakt uttallige timer i stuen med mor i familien, hennes venner og naboer som dropper innom for en kaffe og litt småprat. Jeg har deltatt på familiemiddager, bursdager og innkjøp. Jeg har vært syk, blitt tatt vare på og jeg har fulgt familiemedlemmer til sykehuset. Jeg har i det hele tatt og fått en rolle som jeg trives med, som en del av familien. De ser ikke lenger på meg som en *yuma*¹². Vi har en gjensidig tillit til hverandre og prater fritt om alt mulig.

Selv om jeg ikke bruker disse to familiene som informanter anser jeg det jeg har erfart i disse familiene som viktig. Det har gjort at jeg har fått en dypere forståelse av det cubanske samfunn.

3.3.2 Om å skape relasjoner til informantene; roller og status

Selv om jeg var utlending fikk jeg fort innpass hos mine informanter. Da de fikk høre hvor lenge jeg hadde bodd på Cuba, at jeg hadde studert og jobbet i Havanna, og at jeg omtrent kun omgås med cubanere, virket det som om de anerkjente meg og min kunnskap. Det hjalp også at jeg snakker spansk med cubansk aksent. Det hjalp sannsynligvis også at jeg ble introdusert gjennom gode venner. Det ble en slags anerkjennelse og godkjennelse, et slags stempel om at jeg faktisk er *alguien confiable*¹³.

---

¹² Betyr *utlending*. Brukes på Cuba i stedet for uttrykket *gringo* som gjerne brukes i for eksempel Mexico. En kan også bruke ordet *extranjera*, men *yuma* er mer ”slang”.

¹³ Oversatt til norsk: *en man kan stole på*

Jeg tilbrakte mye tid hos mine informanter. Dette gjorde at jeg fort følte meg komfortabel, men samtidig litt til bry hos dem. Jeg ønsket å være til nytte, også jeg. Om jeg for eksempel tok initiativet med å lage kaffe til familien jeg brukte tid hos, ble det satt spørsmålsteget ved om jeg kunne lage kaffe. Hver gang jeg serverte kaffe ble folk overrasket og roset meg opp i skyene for hvor god kaffen var. Jeg ville gjerne vise at jeg også har ulike egenskaper, at jeg også ville og kunne være til hjelp, at jeg var mer enn den nysgjerrige utenlandske studenten som satt i stua og observerte.

En av statusene jeg hadde under feltarbeidet var *student*. Jeg opplevde at forventningene til denne rollen var positiv. Alle nikket og smilte anerkjennende når de fikk høre at jeg var student og forsket på temaet *vivienda*. Det var akseptert at en student stiller spørsmål og ”graver” i andres liv. De syntes noen ganger at jeg var tøff som hadde valgt et ”så komplisert tema”, eller de uttrykte sin bekymring for at dette ville bli veldig vanskelig for meg. På Cuba er det å studere ansett som viktig, og jeg følte fort at jeg ble anerkjent som person når jeg sa at jeg studerte. Spesielt det at jeg tok en master var folk positive til.

En av statusene jeg måtte forholde meg til var *extranjera*, på norsk: *utlending*. Dette var noe jeg ikke så på som like positivt som statusen som student, da jeg følte det ga meg mindre anerkjennelse. Jeg følte det skapte en distanse mellom meg og mine informanter. Til tider følte jeg også at de så på meg som ”bedre” enn dem, en følelse jeg ikke likte og heller ikke er enig i. På Cuba har utlandet, utenlandske varer og utlendinger en annen status enn det jeg er vant til. Når det gjelder varer betyr det ”bedre” og ”kvalitet” selv om det kanskje i realiteten ikke er slik. På Cuba er en veldig opptatt av dette, om en er *yuma* eller cubansk. For meg er det å bli kategorisert som en *yuma* ikke av positiv karakter. Jeg ville unngå denne statusen. Samtidig opplever jeg at de ikke tror utlendinger forstår deres situasjon, og slik følte jeg det ble et stort gap mellom oss – det ble ”meg” og ”dem”. Dette var noe jeg ønsket å unngå, så mye som mulig. Jeg ville at mine informanter skulle se på meg som en likeverdig samtalepartner.

Turist var en annen status jeg ville unngå. Dette klarte jeg stort sett å få til ved å forklare at jeg var student, samt hvor lenge jeg til sammen har studert og jobbet på Cuba. Cubanere ser forskjellen mellom en student og en turist, de var klar over at jeg var der for helt andre

grunner enn en turist. Ved å delta i aktiviteter sammen med mine informanter og ved å vise at jeg levde så å si som en cubaner¹⁴ ble jeg fritatt statusen som turist og ble sett mer og mer på som en av dem. Flere ganger sa de til meg at ”*Du er mer cubaner enn cubanere selv Kajsá*”, eller de lo godt og sa at jeg var virkelig blitt cubansk når jeg uttalte at ”*Mi pelo está en candela*”¹⁵, eller når jeg sa ”*Bueno, ya me voy echando*”¹⁶. Jeg fikk flere kommentarer når folk møtte meg første gang om at jeg har cubansk aksent. Noen ganger forstod de til og med ikke at jeg var *yuma*, og spurte hvor på Cuba jeg var fra. Dette tok jeg som komplimenter og var fornøyd med at jeg faktisk ikke ser ut som den typiske turist. For meg var dette viktig fordi jeg oppholdt meg såpass lenge i dette samfunnet, og jeg ønsket å være en del av det og ikke bli sett på som en utenfra, en som er annerledes.

3.4 Datainnsamling

3.4.1 Utvalg

Jeg la stor vekt på å finne flest mulig informanter som ikke var for nært knyttet til meg, sett fra et etisk og faglig synspunkt. Men for å i det hele tatt få startet på feltarbeidet var jeg nødt til å benytte meg av mitt nettverk og mine venner. Jeg tror også dette var en god idé da jeg på denne måten fikk lettere og raskere innpass og anerkjennelse hos informantene. Dette tror jeg var fordi jeg på en eller annen måte var tilknyttet og godkjent av noen som informantene mine anså som en del av sitt nettverk

Utvalget av informanter består av syv *viviendaer*. De ulike *viviendaene* har variert antall og sammensetninger av medlemmer og familier. Jeg ønsket opprinnelig *viviendaer* der flere generasjoner bodde under samme tak, men etter å ha endret fokus og problemstilling fant jeg ut at dette ikke var det viktigste kriteriet. Jeg ønsket heller å ha et variert utvalg av *viviendaer*,

---

¹⁴ Med unntak at jeg måtte betale husleie i CUC, noe som for en Cubaner er ekstremt dyrt. Jeg hadde ingen annen mulighet, slik er loven. På Cuba opererer man med to typer valuta: Cubanske pesos (CUP) som også kalles ”*moneda nacional*” (”nasjonal mynt”), og Cubanske konvertible pesos (CUC), som også kalles ”*dollar*”. 1 CUC = ca.25 CUP. 1 CUC = 5,86 NOK, per 01.10.11. De fleste cubanere får lønnen utbetalt i CUP, men mange varer finnes kun i CUC, og det koster å veksle.

¹⁵ Oversatt til norsk: *håret mitt står i fyr*, som vil si at ”*Jeg har en dårlig hårdag*”.

¹⁶ Dette er et cubansk uttrykk som direkte vil si ”*Vel, da kaster jeg meg ut*”, men som brukes når en sier at ”*Da går jeg*”.

et mer representativt utvalg for det cubanske samfunn – og dette er nokså variert med hensyn til antall generasjoner, antall medlemmer og boligstandard.

Da jeg skulle få tak i informanter henvendte jeg meg til to ulike personer i mitt nettverk, som igjen brakte min henvendelse videre til aktuelle viviendaer. Dette kalles tilgjengelighetsutvalg, da det er basert på at personene er villige til å delta (Thagaard 2003). Jeg er klar over at det å benytte seg av venner og bekjente for å finne informanter kan by på ulike utfordringer, som for eksempel at jeg kunne risikert at mine informanter representerer kun én type hushold med hensyn til boligsituasjon, boligstandard og klasse. Jeg tror jeg klarte å løse dette og unngå dette dilemmaet ved at jeg benyttet meg av to personer fra ulike geografiske områder på Cuba, som ikke kjente hverandre og som er forskjellige både når det gjelder familiebakgrunn og med hensyn til utdanning, inntekt og boforhold.

Min vurdering er at jeg fikk et variert utvalg av informanter: noen viviendaer med få medlemmer og andre med flere, noen med bedre inntekt enn andre og noen med bedre boforhold enn andre.

3.4.2 Informanter

Informantene er medlemmer fra syv ulike vivienda¹⁷. Jeg bruker ordet vivienda, hushold og familie litt om hverandre, men det handler i bunn og grunn om alle personer som bor under samme tak.

Jeg bruker fiktive navn på stedene informantene er i fra. Jeg operer med to ulike steder: *la Ciudad* og *el Pueblo*. La Ciudad er det vi på norsk vil kalle storby, mens el Pueblo kan oversettes med landsby. Når det gjelder informantene har jeg valgt å endre både navn og alder på samtlige. Jeg bruker også et fiktivt etternavn på viviendaene. Om jeg ønsker å omtale hele viviendaen under ett, bruker jeg etternavnet, som for eksempel *Aguilera*, *familien Aguilera* eller *viviendaen Aguilera*. Det jeg har endret er opplysninger som ikke har relevans for analysen av dataene. Når det gjelder yrke har jeg endret dette, men mot en tilsvarende sosioøkonomisk stilling. Jeg har ikke endret antall familiemedlemmer, da jeg anser dette for å

---

¹⁷ For mer informasjon om hver enkelt vivienda, se vedlegg II, s. 108

ha en mulig innvirkning på analysen av dataen. Jeg mener at jeg ved å gjøre disse endringene har sikret anonymisering av informantene ved publisering av forskningsarbeidet.

Figur 1. Oversikt over de syv viviendaene¹⁸

Navn på vivienda	Antall medlemmer	Fast månedlig inntekt ¹⁹	Husrom
Aguilera	6	1550 CUP	3 soverom, 1 bad, 1 kjøkken, 1 stue
Barona	4	750 CUP, pluss ca.200 CUC etter skatt (Avhenger om de har leieboer eller ikke)	2 soverom, 1 bad, 1 stue, 1 kjøkken. Samt en utleieenhet som består av 1 rom med tilhørende bad
Castro	3	1200 CUP	1 kombinert sove- og oppholdsrom, 1 rom kombinert kjøkken og bad
Dominguez	3	250 CUP	1 kombinert sove- og oppholdsrom, 1 rom kombinert kjøkken og bad
Echeverría	6	725 CUP	3 soverom, 1 stue, 1 kjøkken, 1 bad
Férrandez	5	260 CUP, pluss ca.10 CUC	1 soverom, 1 stue, 1 kjøkken, 1 bad
Giraldo	7	650 CUP	3 soverom, 1 stort rom kombinert stue og kjøkken, 1 bad

3.4.3 Feltmetodikk

Jeg ville gå forsiktig frem i rollen som forsker. I og med at jeg endte opp med å gjøre all forskning på egen hånd uten hjelp fra universitetet, ønsket jeg å trå ekstra varsomt i henhold til forskningsetikken. Det er en kjent sak at en som utlending på Cuba ikke får de samme tillatelsene som en cubaner gjerne får. Jeg kunne derfor ikke benytte meg av formelle intervjuer, som jeg opprinnelig hadde tenkt. Jeg benyttet meg i stedet av feltsamtaler og deltakende observasjon. Visum var viktig når det gjaldt rammer for valg av feltmetode. Observasjoner var noe jeg hadde fått forsikringer om at jeg kunne ta i bruk.

Feltarbeidet foregikk i perioden januar til juli 2011. Jeg tilbrakte mer tid hos enkelte familier enn andre, dette fordi noen hadde bedre tid og mulighet enn andre. I gjennomsnitt var jeg en time i uken hos hver av familiene i løpet av denne perioden. I løpet av feltarbeidet tilbrakte

¹⁸ For mer detaljert informasjon, se vedlegg II, s.108

¹⁹ Lønnsnivået er relativt lavt for cubanere. En gjennomsnittslønn ligger på ca 450 CUP som tilsvarer 18-20 CUC i måneden. En deodorant koster ca.1 CUC, en flaske sjampo koster ca 2 CUC eller mer, et kyllinglår koster ca. 25 CUP, som tilsvarer 1 CUC. For å vise forholdet mellom inntekt og utgifter for en cubansk familie, har jeg satt opp et eksempel i vedlegg I, s.106

jeg også en hel dag med familien i fire av mine viviendaer. Den første av disse ” En dag i familien” fant sted i mars, den siste fant sted i juni.

Deltakende observasjon og feltsamtaler

Silverman (1993) skriver at det som ligger til grunn for de fleste feltstudier er oppfatningen om at forståelsen av det hverdagslige kommer til uttrykk gjennom sosial praksis, fremfor en tenkning som er aktiv og bevisst. En slik forståelse gjorde at jeg valgte deltakende observasjon som metode. Deltakende observasjon kan ha mange fordeler. En kan blant annet observere samhandling i det miljøet den forekommer i. Fangen (2004) sier at når man observerer mennesker over tid kan en få et mer helhetlig bilde av dem, og en kan bli følsom for sider ved feltet som kanskje ikke var så åpenbare til å begynne med. Deltakende observasjon er slik sett godt egnet for å få innsikt i hverdagslig samhandling (Ibid.).

De data som oppstod mens jeg var tilstede i de ulike viviendaene var naturlig nok preget av min tilstedeværelse. Særlig vil nok påvirkningen være stor i samtaler hvor jeg selv deltok, men også kun det at jeg var tilstede vil nok ha påvirket data. Refleksjoner rundt dette vil jeg komme tilbake til i senere kapittel. Ved å benytte deltakende observasjon vil ikke data oppstå i en situasjon som kun er konstruert for formålet. Forskeren deltar i det hverdagslige livet, og den påvirkningen forskerens tilstedeværelse kanskje kan ha vil kunne avta over tid, ettersom informantene blir mer komfortable med at forskeren er tilstede (Ibid.). Jeg merket selv at etter et par besøk var de fleste informantene mer uformelle og slappet mer av. De kjente meg og skjønnte hva jeg ønsket å oppnå ved å tilbringe tid med dem.

Jeg forsøkte å anvende en rolle som kan ligne på det Wadel (1991) kaller ”lærlingerollen”. Det mest grunnleggende ved en slik rolle er at en forsøker å lære fra aktørene fremfor å studere dem, og på denne måten vil få adgang til en ny kulturell erfaring. Jeg gikk inn i feltarbeidet med et ønske om å lære noe om hverdagslivet og samhandlingene til medlemmene i cubanske viviendaer.

Rysst (2002) skriver at feltarbeid er en kommunikasjonsprosess. Denne prosessen består av å både gi og motta noe, både når det gjelder innhold og relasjoner. For å få tilgang til sensitiv informasjon er det viktig å oppnå tillit. Uten dette får man sjelden tak i gode data. For å oppnå tillit er en nødt til å bruke hele seg, en må være empatisk og kunne sette seg følelsesmessig inn i situasjonen til sine informanter. Dette var noe jeg søkte å gjøre i så stor grad som mulig.

Ved at jeg underkommuniserte forskjeller og overkommuniserte likheter, men uten å være uærlig, kunne vi føre samtaler som likeverdige partnere. Jeg hadde alltid med meg en notatblokk, men det var sjelden jeg noterte under et besøk. Dette syntes jeg ble for kunstig, og det stykket på en måte opp interaksjonen jeg hadde med informantene. Jeg valgte derfor å følge godt med mens jeg var hos informantene. Når jeg så dro derifra tok jeg frem notatblokken så fort jeg var ute av syne for informantene og skriblet ned alt jeg kom på av stikkord og sitater. Med en gang jeg kom hjem satte jeg meg ned og skrev alt jeg kom på fra begynnelse til slutt.

Deltakende observasjon gir en tilgang til ellers usynlige eller tause området i det feltet en studerer. Jeg studerte på en måte en del av min egen virkelighet, noe jeg levde i og etter, på dette tidspunktet. Det å forske på områder som du har en viss kjennskap til fra før kan gi deg flere fordeler. Wadel (1991) nevner at en allerede kan ha tilgang til miljøet, ha data, og en kan fortsette å bruke en rolle en har i dagliglivet. Jeg vil ikke påstå å ha full kunnskap om Cuba, men jeg har noe forhåndskunnskap og erfaringer etter flere lange opphold på Cuba og nært forhold til cubanske familier. Selv om det var visse ting jeg kunne kjenne igjen i fra min tid på Cuba og min erfaring fra å bo i og med cubanske familier, var mye av informantenes erfaringer fremmede og nye for meg. Det at jeg kjente til Cuba og det cubanske systemet, kulturen og cubanske familier fra før innebar at jeg, som Wadel (1991) sier, hadde data fra før. Jeg vil kanskje være forsiktig med å kalle det data, men den kunnskapen jeg har opparbeidet meg i løpet av min tid på Cuba, er det ingen tvil om at har vært til god hjelp for meg. Jeg hadde fordelene av å kjenne til en del kulturelle koder, begrep og språk. Dette gjorde det mest sannsynlig enklere for meg å tilegne meg en forståelse for det jeg forsket på.

Ved å kjenne et felt fra før er det en fare for at en kan komme til å ta mye for gitt (Repstad 2007). Jeg tror ikke dette har vært et problem for meg. Dels fordi jeg ikke er cubaner og dermed har begrenset med forhåndskunnskap, og dels fordi jeg har vært bevisst denne risikoen siden starten av feltarbeidet. Ved fortolkning av data har jeg forsøkt å ha øynene åpne, være nysgjerrig og stille spørsmål ved alle situasjoner som har måttet dukke opp.

Ved å være deltakende observatør tok jeg også i bruk feltsamtalen som en metode for å innhente data. En feltsamtale er en ustrukturert dialog med en informant i det miljøet hvor man gjør den deltakende observasjonen. Det er vanlig at feltsamtalene er så nært opp mot dagligtalen som mulig, det er derfor en mer spontan metode enn et typisk strukturert intervju.

Metoden brukes ofte når forskeren er nysgjerrig på hva informantene gjør eller snakker om (Wadel 1991). Feltsamtaler kan være nyttige for å få tak i informasjon som forskeren kanskje ikke hadde tenkt på å spørre etter, eller som hun kanskje ikke i utgangspunktet hadde noen forutsetninger for å spørre etter. En feltsamtale er mer som en vanlig, hverdagslig samtale, og ikke et avtalt intervju. En feltsamtale oppstår i en dagligdags situasjon, der det er naturlig å delta i informanternes liv. En utfordring ved å ha en slik ustrukturert tilnærming er at studiet kan bli mer subjektivt, siden funn kun baseres på forskerens observasjoner alene (Fossaskåret m.fl 1997).

3.5 utfordringer og mulige begrensninger

Som jeg sier tidligere i oppgaven må jeg gå ut ifra at det er en fare for at min tilstedeværelse kan og vil ha påvirket hvordan samtalen foregikk og hva som kom frem. Spesielt den første tiden vil nok data være påvirket av min tilstedeværelse og deltakelse i samtaler siden informantene ikke kjente godt nok til meg og mine hensikter. Selv om de stoler på meg og kjenner meg vil det at jeg er tilstede kanskje føles kunstig og dette kan igjen påvirke situasjonen. Samtidig er det jo slik at om jeg deltar i en samtale vil jeg kunne påvirke og/eller styre samtalen, og data vil i dette tilfellet bli et resultat av min deltakelse. Ved å delta i det som skjer og ved å ikke ha et manuskript med spørsmål foran meg har jeg forsøkt å få til en så naturlig situasjon og samtale som overhodet mulig.

Flere av mine informanter uttrykket et ønske om at jeg skulle få et reelt bilde av Cuba og de snakket gjerne åpent om temaet vivienda. Men jeg merket også at de jeg ikke kjente til fra før av var litt tilbakeholdne i begynnelsen, før de ble kjent med meg. Kanskje var de redde for at deres åpenhet skulle slå tilbake på dem. På Cuba er det en reell frykt å si noe som kan oppfattes som kontrarevolusjonært, det vil si noe som går imot det regjeringen mener. Det kan virke som om det er større åpenhet på Cuba nå enn for kort tid siden, men mine venner har fortalt meg om bekjente som har havnet i fengsel eller fått bot for handlinger jeg ser på som en del av ytringsfriheten²⁰.

---

²⁰ Et eksempel er en bekjent av meg som hørte på gruppen Los Aldeanos. Dette er rapmusikk med tekst som ifølge politiet er kontrarevolusjonært. De synger om problemene med tilgang på mat, at de ikke er enige i at en ikke kan reise hvor en ønsker osv. Min bekjent hadde skrudd opp volumet på stereoanlegget og resultatet var at en nabo hadde ringt politiet og meldt i fra. Politiet kom og innhentet personen, som måtte tilbringe to døgn i fengsel og fikk en kraftig bot i tillegg.

På Cuba er det et vanlig uttrykk at ” *Uno no puede confiar en nadie, ni en su propia familia*”²¹. Det kan derfor være at dette ligger i bakhodet til mine informanter og at de ikke helt våger å si det de tenker. De kan være redde for at jeg skal si noe videre, at jeg ikke er den jeg sier jeg er²², eller at en nabo eller andre skal høre dem. Jeg må også være klar over at det være at de fremstiller noe på en annen måte, slik at jeg skal få det bildet de ønsker jeg skal ha.

En annen utfordring var språket. Jeg snakker spansk flytende, men det er allikevel sannsynlig at jeg kan ha misforstått mine informanter når de har forsøkt å formidle noe til meg. Det finnes mange ord og uttrykk som kan ha flere betydninger, og selv om jeg har tilbrakt mye tid på Cuba vil jeg ikke kunne forstå alle de språklige begrepene og kulturelle kodene som cubanere benytter seg av i sin daglige samhandling med andre. Jeg kan også ha tolket kroppsspråk og annet på en annen måte enn slik det opprinnelig var ment som. For å illustrere dette vil jeg her vise et eksempel som skjedde meg mens jeg bodde hos min kjæreste og hans familie, dette er et utdrag fra dagboken min. Jeg har anonymisert alle navn også i denne sammenheng.

”Vi oppsøkte Rey i dag igjen. Pc-en min oppfører seg merkelig, og Rey er den eneste i området som kanskje skjønner seg på den. Vi hilser, Rey ser ikke på verken meg eller svigermor, Anita. Det slår meg plutselig at han faktisk aldri ser på meg når vi møtes slik som vi gjør nå. Jeg stusser litt ved det, men fortsetter med det vi kom for. Siden Blanco ikke har så god peiling på pc-er ser han på meg når Rey spør hva som egentlig er problemet. Jeg overtar og forklarer Rey hva jeg plages med. Han hører på hva jeg sier, men henvender seg til Blanco når han svarer. Dette gjentas et par ganger til. Fordi Blanco ikke kan svare på disse tekniske spørsmålene er det jeg som forklarer. Og hver gang henvender Rey seg til Blanco, uten å se på meg. Jeg kjenner det boble i meg! Er jeg usynlig?! Snakk om å ikke ha respekt for sin samtalepartner. Vi går derifra og jeg merker jeg ikke klarer å holde munn. Men til min forbauselse forsvarer Blanco og Anita Reys oppførsel. Her på Cuba er dette å vise respekt. Respekt for min kjæreste, min

---

²¹ ”En kan ikke stole på noen, ikke engang sin egen familie”

²² Det var vanlig når jeg sa jeg var student og skulle skrive om dette, at cubanere spøkte med at jeg var fra CIA – en amerikansk agent som spionerer på Cuba

mann, Blanco. En mann på Cuba henvender seg ikke til en annen manns kjæreste – av respekt for han”.

Selv om jeg fortsatt ikke liker denne oppførselen eller kulturelle koden, men jeg forstår nå handlingen og logikken bak den. Det skal også legges til at jeg var nærmest ferdig med feltarbeidet når denne episoden inntraff, altså over fire år etter at jeg kom til Cuba første gang. Dette viser at det tar lang tid å knekke koder, og at det alltid er noe nytt å lære.

3.6 Kategorisering og fortolkning

Analysen av datamaterialet har jeg gjort i flere omganger og på flere ulike måter. Jeg leste først gjennom materialet flere ganger. Jeg skrev så en sammenfatning av meningsinnholdet, det vil si at jeg skrev en sammenfatning av informasjonen om de temaene jeg fant viktigst i materialet (Thagaard 2003).

Jeg har lest datamaterialet om og om igjen over en lang periode. Ved to anledninger gikk jeg nøye gjennom og kategoriserte datamaterialet mitt. Jeg valgte å gjøre dette flere ganger fordi jeg ville være sikker på at jeg ikke overså viktig informasjon, samt at jeg ønsket å undersøke om jeg kom frem til samme resultat, eller om det var variasjoner. Hver gang jeg leste materialet, side for side, noterte jeg ned hva jeg trodde jeg så. Jeg skrev stikkord i margen om hva slags tema som kom opp. Etter å ha gått igjennom alt datamaterialet kunne jeg registrere mengden data jeg hadde fått på ulike temaer. Jeg samlet så alle tema i grupper – med hovedtema og undertema. Etter dette samlet jeg datautsnitt som hørte sammen og delte inn i empiriske kapitler. Jeg benyttet meg av metoden som kalles meningskategorisering – der jeg delte informasjonen inn i kategorier kodet med ulik mening (Kvale 2001 og Thagaard 2003).

Koding innebærer å reflektere over hva materialet handler om, og kan knyttes til å formulere begreper som er relevante for de temaene teksten gir informasjon om.
(Thagaard 2003:134)

Prosessen med å kode materialet er en interaksjon mellom den forforståelsen en har som forsker og tendenser en ser i datamaterialet. Min forforståelse vil kanskje ha påvirket organiseringen av datamaterialet, men det at jeg gikk såpass grundig gjennom dataene vil ha kunnet bidratt til at jeg har utviklet en forståelse av meningsinnholdet i kategoriene (Thagaard 2003). På denne måten kommer dataene frem på en oversiktlig og sammenlignbar måte.

Det er imidlertid viktig å være klar over at kategoriene er skapt av meg som et redskap for å kunne formidle mine observasjoner og informantenes fortellinger videre på en analytisk måte. Jeg understreker dette fordi fortellingene dermed må ses som mine fortolkede konstruksjoner slik jeg presenterer dem i oppgaven.

3.7 Forskningsetikk

Det å skulle gjennomføre et forskningsarbeid innebærer å ta visse etiske hensyn som forsker. En har blant annet et lovverk som skal følges. Det er flere hensyn en må ta, i tillegg til de mer allmenngyldige etiske sider ved et forskningsarbeid (Jacobsen 2003). Kvale (2001) viser til tre forhold en som forsker bør tenke over: informert samtykke, konfidensialitet og konsekvenser. Informanten skal alltid informeres om hva prosjektet og intervjuet går ut på, han eller hun har krav på anonymisering og han eller hun kan trekke seg fra studiet når som helst om dette skulle være ønskelig. Opplysninger av sensitiv art skal ikke kunne føres tilbake til informanten og studiet skal ikke føre til konsekvenser av negativ art for informantene. I tillegg bør en strebe etter at informantene skal sitte igjen med en følelse av å ha bidratt positivt etter intervjuet. Jeg har aktivt benyttet meg av informasjonen som står på nettsidene til Forskningsetiske Komiteer²³, både før, under og etter feltarbeid.

Selv om jeg har utført feltarbeid i et annet land enn Norge har jeg fortsatt forholdt meg til norske forskningsetiske regler. Jeg vurderte det slik at jeg skal levere oppgaven i Norge, og dermed bør, må og ønsker å følge de standarder vi her opererer med. Jeg har i tillegg til dette tatt hensyn til at jeg har forsket i et fremmed land og kultur, og har hele tiden forsøkt å tenke etikk når jeg har utført mitt feltarbeid.

Jeg startet alltid mine relasjoner med informanter med å presentere prosjektet, hva jeg ønsket å studere, hvordan jeg ønsket å gjøre det og hvordan de kunne hjelpe meg. Jeg fortalte hver informant at jeg kom til å anonymisere alle mine data, og at om de ønsket å trekke seg fra prosjektet var det fullt mulig, når som helst gjennom forskningsprosessen. Jeg la også til at alt skrives på norsk og at ingen på Cuba vil få tilgang til data jeg samler inn. Jeg understreket at jeg ville behandle all informasjon de eventuelt måtte gi meg med konfidensialitet, og at deres

---

²³ Nettsidene til Forskningsetiske Komiteer. Forskningsetiske retningslinjer for samfunnsvitenskap, humaniora, juss og teologi: <http://www.etikkom.no/no/Forskningsetikk/Etiske-retningslinjer/Samfunnsvitenskap-jus-og-humaniora/>

bidrag ville være til stor hjelp for meg i mitt arbeid. De formelle kravene til et uttrykkelig, frivillig og informert samtykke føler jeg dermed er ivaretatt. Underveis i forskningsarbeidet har jeg hatt spesielt fokus på å ta hensyn til informantenes grenser, konfidensialitet og integritet.

Jeg har ikke benyttet meg av båndopptaker, kun feltnotater skrevet for hånd. Allerede i feltnotatene bruker jeg fiktive navn jeg har tildelt de ulike informantene. Notatene har hele tiden vært oppbevart enten innelåst eller på egen datamaskin beskyttet med passord både under og etter gjennomført feltarbeid. Jeg har vært veldig bevisst på å beskytte mine informanter. De har åpnet seg opp for meg og det er mitt ansvar som forsker at de ikke utsettes for uønskede konsekvenser gjennom å ha deltatt i mitt prosjekt.

4.0 Empiri

4.1 Innledning

En detaljert oversikt over alle viviendaene har jeg lagt som vedlegg til oppgaven²⁴. Her finnes en oversikt over antall medlemmer, navn, bolig, bakgrunn, inntekt, mitt møte med og mitt forhold til familien. Jeg har også laget et lite sammendrag av hvordan dagsrytmen til de enkelte familiene ser ut.

I de fleste av viviendaene tilbrakte jeg i løpet av feltarbeidsperioden en hel dag sammen med familien, fra morgen til kveld. Jeg har her valgt å ta med én av beskrivelsene i sin hele form. Resten av empirikapittelet har jeg organisert slik at jeg bruker deler av beskrivelsene fra dagene og tiden hos de syv familiene under de ulike temaene. Jeg har altså stykket opp de andre beskrivelsene fra ”*En dag i familien*” og vil på denne måten få presentert dette selv om det ikke blir i én sammenhengende tekst.

4.2 En dag med familien Giraldo

Jeg banker på døren til familien Giraldo kl. 08.15, Hilda (20 år) åpner døren – hun har ruller i håret, har på seg en utvasket shorts og en langermet genser. Hun unnskylder antrekket med at hun er i full gang med å vaske klær. Hun forteller meg at svigerinnen er på jobb, svigerforeldrene likeså. Ektemannen German (24) har gått ut for å få tak i yoghurt og bananer til sønnen deres.

I bakgården vasker hun alle de skitne klærne til samtlige medlemmer i familien. Hun er snart ferdig og klessnoen er allerede full av klær som henger dryppende våte og venter på å tørke i solen. Hun holder på med et par jeans som hun skurer med såpe og vann. Så skyller hun buksene, vrir og henger de opp på den siste ledige plassen som finnes på snoren. Vannet i bøttene heller hun utover gulvet i portalen. Hun skurer med en kost og feier vannet ut på gaten. ”*Sånn*”, sier hun, ”*To fluer i en smekk*”.

I neste øyeblikk tar hun fatt på innsiden av huset. Først koster hun alle rommene, før hun henter vann i en bøtte og kaster det utover gulvet. Gulvet er av sement og nå dekkes det av

---

²⁴ Se vedlegg II s.108

vann. Hun tar et feiebrett og bruker det til å få alt vannet opp i bøtten igjen. Vannet i bøttene slenger hun til slutt ut på gaten. Når hun har satt utstyret på plass bak døren på badet, skifter hun til en singlet og setter kursen mot kjøkkenet. Hun finner frem løk, chili, paprika, hvitløk, bønner, ris og et kjøttstykke. Jeg hjelper henne med å kutte opp grønnsakene i biter. Når alt er klart renser og vasker hun risen og bønnene, setter det på komfyren, freser grønnsakene i panna og putter kjøttet oppi en gryte. Så slenger hun grønnsakene sammen med kjøttet, heller på litt vann og setter på lokket.

Hun ser på klokken og sier at hun venter på at German skal komme tilbake med yoghurt og banan til *el bebé*, babyen, som hun kaller sønnen Ioanni (1 år). Han sover nå, men kommer til å våkne opp ganske snart, og da vil han mest sannsynlig være sulten. Med en gang hun har sagt dette hører vi Ioanni pludre fra sengen sin. Hilda løfter han opp og setter han på fanget. Det tar ikke mange minuttene før han er klar for å tusle rundt i huset. Hilda sier det er vanskelig å skulle få gjort noe i huset når han hele tiden skal rundt og ta på, putte i munnen og utforske. Hun kan jo ikke nekte han i å gjøre det, men hun må hele tiden være på vakt og følge med. Det er vanskelig å kombinere med resten av husarbeidet. Derfor liker hun å være tidlig ferdig med alt.

Ioanni er sulten og German har ikke kommet tilbake. Hilda sukker og sier at dette er vanlig.

”.. *El sale y se olvida del mundo...*” sier hun. Han går ut glemmer resten av verden.

Hun tar Ioanni på armen og går over til naboen der hun pent spør om å få låne litt melk og en banan til lunsjen til Ioanni. Nabokonen hjelper alltid til, sier Hilda, men det er så flaut og pinlig å spørre, legger hun til.

”*Men noe må jeg gjøre – sønnen min kan ikke sulte!*”, sier hun.

Ioanni sluker både melken og bananen, og Hilda finner en brødbit som han leker litt med innimellom tyggene. Hun har snart lunsjen ferdig og venter at German skal komme når som helst. Hun sier at sist han skulle ut og kjøpe melk til sønnen, kom han hjem uten melk, men med sigaretter. Hun tar Ioanni med seg ut i bakgården. Han får leke litt i grusen mens hun tar ned klærne som nå er ferdig tørket. Hun bretter alt pent sammen, sorterer etter hvem de tilhører, bærer alt inn og legger det på plass i skapene til de ulike familiemedlemmene.

German kommer ikke hjem til lunsj. Jeg spør om hun ikke er bekymret? Om det er så at han bare skulle ut og kjøpe melk og bananer til sønnen? Hun svarer at dette er typisk German. Hun virker ikke overrasket, men heller vant til det og kanskje litt oppgitt. Jeg spør om German ikke jobber? Nei, sier hun. Han har hatt litt småjobber her og der, men nå jobber han ikke. Hun sier det holder på å gå både henne og resten av familien på nervene. Nei, retter hun seg selv, det gjør det allerede. Jeg spør hva German gjør hele dagen når han ikke jobber. Hun sier at han stort sett enten er ute og ”flyr”, eller så sitter han på trappa og spiller gitar og synger. Eller spiller domino med de andre mannfolka i gata. Hun stopper plutselig opp, ser på meg og sier; ” *Han er nok ute og flyr nå, med en annen kvinne*”. Så fortsetter hun like plutselig med det hun holdt på med. Jeg spør om det ikke plager henne at hun tror det. Jo, sier hun. Det plager henne voldsomt, men hittil har hun ikke ”tatt han” i noe, hun bare har sterke mistanker, og instinktet hennes sier at det er sånn. Hun legger til at hun ikke er sjalu av seg, men hun er heller ikke umenneskelig, som hun sier.

På ettermiddagen kommer svigerinnen Yamila (23) hjem til et hus hvor alt er ferdig vasket og ordnet. Hilda er i gang med middagen – til sin egen lille familie. Hun lar Yamila og svigerforeldrene ta den kalde lunsjen – de kan bare varme den opp, sier hun. Yamila virker glad for å slippe jobben med å lage middag. Hun slenger seg ned på sengen. Ioanni kommer bort til sengen og forsøker å klatre opp til tanten. Det blir for høyt og han må ha hjelp av Yamila. Han er i godt humør og erter henne. De kiler hverandre og det er høy latter og skrål i huset. Jeg ser Hilda titte på dem – hun smiler, men samtidig er det som om hun ikke liker det hun ser. Foreldrene til German, Wilma (49) og Victor (51) kommer hjem noen minutter etter Yamila. De hilser på henne, Ioanni, Hilda og meg med et kyss på kinnet, før de forsvinner inn på soverommet sitt.

Hilda varmer opp vann og gjør klart til å bade Ioanni. Han blir villig med til badet. Hun setter sønnen på toalettet mens hun fyller baljen med varmt og kaldt vann. Når det er passe temperatur løfter hun han opp og setter han ned i baljen. Ioanni plasker og leker mens hun vasker han. Hun klipper neglene hans, noe som er litt vanskelig mens han leker og herjer i vannet. Yamila stikker hodet inn på badet og kommenterer at det er bedre å bruke den andre negleklipperen på barn. Den som er mindre. Hilda rykker til i kroppen når hun sier det, men svarer ikke. I stedet gjør hun seg ferdig, løfter Ioanni opp av baljen og tørker han grundig. Han løper selv til kommoden der klærne hans er. Hilda finner frem en shorts, en t-skjorte og en truse. Yamila kommenterer fra kjøkkenet at kanskje det er bedre å ta på han de andre

skoene. De sandalene Hilda har funnet frem er litt små for han, har Yamila lagt merke til. Hilda finner motvillig frem skoene og tar de på Ioanni.

Det går i døren og inn kommer German. Det er snart tid for middag, og det begynner å bli en god stund siden han gikk ut. Hilda er sint. Hun spør hvor han har vært. German svarer; ”*Kjøpt yoghurt og bananer til Ioanni, skulle jeg ikke det da?*”. Han virker uforstående til at hun er sint. Hun svarer at han gikk ut klokken 8 om morgenen, og nå er klokken 9 om kvelden. Han ser spørrende på henne. Hun svarer, med høy stemme; *Jeg trengte frokosten til Ioanni klokken ni om morgenen, ikke ni om kvelden!* Så tramper hun ut av kjøkkenet og inn på soverommet deres. Igjen står German og rister på hodet. Han løfter opp Ioanni og klemmer han. Ioanni er trøtt og begynner å bli litt sutrete. Det er første gang German ser sønnen i dag.

Han klarer ikke roe ned Ioanni og Hilda trår til. Ioanni er tydelig veldig trøtt, men vil ikke sove. Han er urolig og gråter. Yamila kommer inn i rommet, og Ioanni strekker seg mot henne, han vil til tanten. Yamila tar han, Hilda gir han fra seg. Hun ser sliten ut. Ioanni roer seg straks ned, legger hodet på skulderen til Yamila, sutter på tommelen og øynene begynner etter kort tid å gli igjen. Hilda har satt seg ned ved siden av meg, hun ser på sønnen og svigerinnen.

Hendene ligger foldet i fanget, det ser ut som hun tenker hardt på noe.

Idet Yamila forsvinner inn på soverommet med Ioanni hvisker Hilda til meg at hun får så dårlig samvittighet – av sine egne tanker og følelser. Hun føler et sinne mot sønnen som nekter å roe seg ned når han er med henne, hun er jo moren. Hun innrømmer at hun er sjalu på svigerinnen, som har et så godt håndlag med Ioanni. Hun føler svigerfamilien, spesielt Yamila og Wilma, dominerer alt, som om de vil styre alt. De forteller henne hva slags mat hun bør gi sønnen, når hun bør stoppe å gi han mat, om det er for mye, for lite, bra eller ikke. De sier hun bør ta på han sånn og sånne klær, bade han på den og den måten. Hun sukker og sier kanskje er det hun som er uerfaren og de som prøver å hjelpe henne – men hun føler de prøver å ta over for henne, at de prøver å oppdra sønnen, ikke hjelpe henne. Hun føler seg tilsidesatt og lite viktig, sier hun. Til og med German har lagt merke til dette, fortsetter hun. Hun forteller fra de først ble sammen og hun flyttet inn i huset. Den første tiden snakket alle om ekskjæresten til German, hvor flink og snill og hyggelig hun var, hvordan hun brukte å gjøre ting osv. Hilda sier hun gråt hver dag. Til slutt fikk German nok. Under en middag, når

Yamila tok opp ekskjæresten nok en gang, sprakk han. Han reiste seg opp, hevet stemmen og sa at fra nå av var det slutt på å snakke om Fulana²⁵, han ville ikke høre et ord til om det, ikke navnet hennes, ingenting. Siden den dagen ble det stille. Helt til ekskjæresten fødte Germans første datter bare fem måneder før Hilda fødte Ioanni. Da var alle på sykehuset og gleden var stor, sier Hilda. Hun virker litt såret. Det er ikke barnet sin skyld, legger hun til. Hun forteller at hun den dagen kom hjem fra ultralyd, med første bilde – og var så glad og gledet seg til å vise og fortelle til familien. Hun kom hjem til tomt hus. Alle var på sykehuset for å ta imot Germans første unge. Det såret, sier hun stille.

Ioanni sover tungt, German sitter ute på trappa og snakker med en nabo. Hilda lager ferdig middagen og dekker bordet mens hun forteller meg at hun ofte føler seg litt alene om alt ansvaret.

”... *German...esposo, padre... no se.... no me ayuda mucho, me imagino que ya lo viste... como es...* “ sier hun. ”German.. ektemann, far.. jeg vet ikke..han hjelper meg ikke mye, jeg regner med du allerede har sett det, hvordan han er...”. Det er som om hun egentlig ikke spør, men heller konstaterer for seg selv.

Hun setter maten på bordet, fyller tallerkenen hans med ris, bønner og kjøtt. Hun roper på han tre ganger før han kommer. Han skrur på tv-en og finner kanalen som viser baseball, laget hans spiller i dag. Han inntar middagen foran tv-en. Hilda spiser også, hun sitter ved bordet, overfor han. Ingen av dem sier noe under middagen. Når han er ferdig rydder han sin tallerken ut på kjøkkenet og setter seg deretter i gyngestolen foran tv-en. Hilda rydder og vasker opp, setter alt på plass og setter på kaffekjelen. Mens den står og putrer på komfyren tar hun en tur og sjekker Ioanni som sover tungt på soverommet deres. På vei ut fra soverommet skal hun til å gå forbi German for å komme til kjøkkenet da han uventet strekker ut armene og trekker henne ned til seg, hun nærmest ramler ned på fanget hans. Hun ler og ser forelsket på han. Han tar rundt henne og kaller henne ”*mi mujer*”. Dama mi. De ser på hverandre og mumler noe utydelig. Han kysser henne lenge og lidenskapelig, etterpå stryker han henne over håret og sier hun er verdens vakreste kvinne og at han er så heldig, så heldig. Kaffen holder på å koke over og Hilda reiser seg fort og skynder seg til kjøkkenet – hun smiler fra øre til øre og rødmer litt. Hun traller på en sang som er populær for tiden, av Luis Fonsi, mens hun serverer

---

²⁵ *Fulana* om kvinner eller *Fulano* om menn: brukes for å snakke om noen uten måtte si navnet til personen.

oss søt, sterk og varm kaffe. Hun stryker kjærlig over ektemannens hår og blir stående bak stolen hans en god stund. Han bruker den ene hånden til å holde kaffekoppen, den andre har han bak seg, han holder er godt tak på rumpa hennes. Jeg føler at tiden er inne for å gå, klokken er snart 23 og jeg tusler hjemover i mørket.

4.3 Å lage mat, vaske klær og gjøre rent

Aguilera

Matlaging og husarbeid er noe alle medlemmene i familien Aguilera deler på. Det er den som først kommer hjem fra jobb eller som har best tid, som starter på matlaging og rengjøring. Ana (53) sier de forsøker å ta like mye ansvar for de ulike oppgavene, men at det ofte blir svigerdatteren Cecilia (35) som tar oppgaven med å lage mat eller gjøre rent. Ana og sønnen Eduardo (27) jobber annenhver uke og ofte mer i en annen by. Det blir derfor gjerne Cecilia som tilbringer mest tid i hjemmet, og dermed hun som har best tid og anledning til oppgaver knyttet til husholdet. Å vaske klær har de som fast oppgave å gjøre hver lørdag. Det blir det gjerne Ana og Cecilia, eller Eduardos kjæreste, Fatima (25) som gjør. Mannfolkene gjør da gjerne andre oppgaver i husholdet – som kan karakteriseres som ”tyngre arbeid”. Eller de blir sendt ut for å gjøre innkjøp. Eldste sønn, Bernardo (33) presiserer at han like gjerne kan vaske klær som å gjøre andre oppgaver, men at han som oftest får andre oppgaver som kvinnene i huset synes er for tunge å utføre.

Barona

Jeg er hos familien Barona en onsdag. Hver dag vasker Giselle (42) underetasjen – i dag er intet unntak. Hun koster først stue og kjøkken, før hun henter bøtte og klut og vasker gulvene. Hun sukker mens hun ser ut i gangen som de deler med fire andre familier – den er skitten, med hundeavføring, urin og gjørme. Hun kaster vann utover gulvet i gangen og setter i gang med å skure.

”Si no lo hago yo, nadie lo hará” sier hun. ”Om ikke hun gjør det er det ingen som gjør det”.

Selv om hun gjerne skulle likt å gi blaffen klarer hun ikke. Det er jo det første folk ser når de kommer på besøk, sier hun. Dessuten, når hun leier ut rom til utlendinger kan hun ikke tillate at det ser slikt ut, da får hun jo aldri leietagere. Akkurat i det hun er ferdig med gangen går det

i døren til utleierommet, studenten som leier rom hos familien er våken. Hun rekker ikke å sette på plass bøtten eller utstyret, det er viktigere å ta vare på gjesten unnskylder hun seg.

Hun gjør i stand frokosten hans som er større og bedre enn den en cubaner spiser til vanlig; frukt, brød, smør, egg, juice, varm melk og kaffe. Hun sier hun liker å ”stulle og stelle” for turister og studenter. Hun foretrekker studenter. Selv om de betaler mindre er det mer stabilt, de er gjerne roligere og blir over lenger tid. Når studenten er ferdig med frokosten rydder hun unna, vasker opp og setter på nok en kanne med kaffe. Det er livet hennes, sier hun, røyken og kaffen. Og søtsaker, ler hun. Telefonen ringer. Det er ektemannen, Hector (44) som sier han har fått tak i litt ekstra melk. Giselle sukker og smiler. Uten melk går ikke datteren Juliana (17) på skolen om morgenen.

En venn av familien kommer på besøk, de prater litt om løst og fast en times tid. Studenten går ut døren og Giselle reiser seg raskt opp. Hun tar tak i kost, bøtte og klut og setter i gang med å vaske rommet og badet som leies ut. Hun fyller bøtten med vann, heller oppi litt vaskemiddel, rører rundt og kaster litt vann rundt på badet. Hun vasker først vasken, dusjen og toalettet før hun heller nytt vann over for å skylle. Vannet som renner ned på gulvet bruker hun til å skure gulvet. Hun kaster søppelet fra badet over i søppelkassen på kjøkkenet. Når badet er ferdig tar hun av sengetøyet på sengen og tar ut skittentøykurven som hun setter i gangen. Så kaster hun vann på gulvet, tar kosten og skurer litt før hun tar kluten og drar over. Til slutt tørker hun over gulvet med en tørr gulvklut. Hun slår av lyset og forlater rommet rent, pent og ryddig. Giselle låser døren bak seg. Hun sier at det er viktig at studenten hele tiden føler han kan legge igjen verdisaker på rommet, at han stoler på dem.

Klokken er 12.20 og Giselle begynner med lunsj. Hun rensker ris, skyller den og setter på riskokeren. Deretter setter hun seg ved bordet og skreller hvitløk. Etterpå moser hun hvitløken sammen med krydder, kutter opp kjøttet og grønnsaker og putter alt opp i en gryte, heller på litt vann og buljong og setter det på komfyren.

”Sånn, nå er det snart klart, så kan Hector komme hjem til ferdig lunsj. Det er ikke alltid jeg klarer å ha lunsjen klar til han kommer, og da blir han gjerne litt gretten”, sier hun med et smil.

I lunsjpausen som er på over tre timer, kommer Hector alltid hjem. Også i dag er han hjemme i 13 tiden. Han kommer inn døren, svetten renner nedover pannen. Før han rekker frem til

stuen har han tatt av seg t-skjorten som er tydelig våt av svette. Han forsvinner opp i andre etasje og kommer tilbake etter fem minutter. Vel nede på kjøkkenet tar han først en titt i grytene på komfyren før han tar seg et glass kaldt vann fra kjøleskapet. Han setter seg ned sammen med oss og forteller om dagens hendelser på jobb. I neste øyeblikk forsvinner han ut på kjøkkenet og dukker opp igjen med en tallerken der maten nesten renner over kanten. Han setter seg ved spisebordet og inntar lunsjen. Giselle sitter rett overfor han og ser på. Hun smiler for seg selv. Hun har en kopp kaffe i hånda, men spiser ingenting. Når Hector er ferdig med maten vasker han opp etter seg, tar et nytt glass vann og forsvinner opp trappen for en liten lur.

For Giselle derimot fortsetter dagens arbeidsoppgaver. Det neste på listen er vask av klær og sengetøy. Leiligheten over gangen står for tiden tom. Giselle forklarer at de som bodde der flyttet til USA for tre måneder siden og fortsatt har ikke staten gitt boligen til en ny familie. De regner med at det snart vil flytte inn noen der. Foreløpig er det Giselle som har nøklene til leiligheten. Hun har ansvaret med å slå av og på vannmotoren til hele bygningen. Det må hun gjøre to ganger om dagen, en gang om morgenen og en om kvelden. I tillegg tillater hun seg å bruke leiligheten som vaskerom – hun har plassert vaskemaskinen der, og hengt opp tørkesnor. Det er deilig å ha så god plass til vasking og tørking, sier hun. Hun pleier å måtte vaske klærne på det lille badet til familien, for så å henge det opp på rommet til Ivan. Der tørker det så sakte, for det er lite gjennomtrekk og veldig innestengt. Mens her, i denne leiligheten, er det store vinduer og god plass. Klærne tørker raskt. Egentlig har hun ikke lov til å gjøre dette, og holder det skjult for naboene. En vet aldri hvordan naboene vil reagere, det er mye misunnelse ute og går, begrunner hun det med. Hun mener det er synd at cubanere ikke kan unne hverandre litt ekstra, at en alltid skal se med skepsis på de rundt seg. Giselle mener Cuba er et ”angiversamfunn”. Det gjør situasjonen verre at nærmeste nabo er leder i nabolagets CDR ²⁶. Hun må trå ekstra forsiktig føler hun, selv om de kommer godt overens sånn generelt.

Giselle forteller at hun nettopp har fått seg, *kjøpt seg* presiserer hun, en relativt ny og moderne vaskemaskin. Det var den tidligere naboen som solgte den til henne. Hun hadde kun hatt den

---

²⁶ CDR står for *Comités de Defensa de la Revolución*. Direkte oversatt: Komiteen for Revolusjonens tilhengere/beskyttere. Dette er ”nabolagskomiteer” som vokter og tar vare på et nabolag eller en landsby. Det kan sies å være en slags kombinert ”høyre hånd” og ”våkent øye” for regjeringen.

ett år da de dro, og Giselle kjøpte den forholdsvis billig. Tidligere brukte hun en gammel, sovjetisk maskin som kun blandet vann og såpe. Den nye har i tillegg sentrifuge, og gjør vaskingen mye lettere. Det er vel verdt pengene, selv om hun syntes det var ille å betale så mye der og da. Hun fyller maskinen med vann fra en slange, heller oppi varmt vann hun har kokt på komfyren, heller oppi vaskemiddel og setter på maskinen. Hun putter ett og ett plagg opp i maskinen og lukker til slutt igjen lokket. Når klærne er ferdig vasket tar hun ett og ett plagg ut av maskinen, skyller det i vasken og legger det opp i sentrifugen. Når alt er ferdig henger hun opp klærne på tørkesnorene hun har hengt opp, og vi forlater naboleiligheten. Idet vi går ut i gangen kikker hun forsiktig rundt seg for å se at ingen ser oss – hun virker litt bekymret.

Klokken har blitt syv og den brasilianske studentens middag står klar på bordet. Giselle banker på døren hans og straks etter kommer han og kjæresten ut og setter seg ved bordet. I mellomtiden har to venner av familien kommet inn og installert seg i stolene i stuen. De har fått hver sin kopp kaffe og har allerede tent hver sin sigarett. Giselle har ett øye på studenten og ett øre med i samtalen med vennene. De snakker om at prisene på strøm øker og er frustrert og irritert over dette.

Senere den kvelden, rett før jeg skal til å gå, tar Giselle nøklene og går til naboleiligheten. Hun kommer tilbake fem minutter senere med klærne som hun vasket tidligere i dag, de er nå tørre. Hun begynner å brette og sortere klær. Sønnen Ivan (24) hjelper henne med de siste plaggene, men moren sier han ikke trenger å hjelpe.

”..han har jo jobbet 12 timer i dag”, sier Giselle

Dominguez

Nena (27) starter med å koste gulvet som er av sement. Det er ujevnt, og støvet fra gatene samler seg i hull og sprekker i gulvet. Hun koster frem det som skjuler seg under de to sengene. Hun koster grundig hele huset som kun består av to rom. Hun klager over støvet som legger seg overalt – hun må koste hver dag, ellers er det uutholdelig sier hun.

Hun sier at hun ønsker å ta en dag der hun bærer alle møbler ut på terrassen slik at hun kan kaste vann på veggene som består av murstein og sement, og få vasket skikkelig, som hun sier. Når hun er ferdig med å koste fjerner hun sengetøyet på begge senger og legger på nytt.

Hun fyller en bøtte med vann og bærer inn huset. Med en kopp begynner hun å kaste vann på gulvet til det flyter vann. Så koster hun gulvet på nytt, før hun til slutt samler vannet i en bøtte og kaster det ut på gaten. Det nytter ikke å bruke gulvklut her, den blir ødelagt etter to gangers bruk. Hun lar det derfor bare lufttørke – noe som jeg ser på som en god idé, siden det er over 30 grader i luften.

”*Russo*” sier Nena og peker på en firkantet ”boks” av metall. Russisk.

”Boksen” er en vaskemaskin fra den gangen Sovjet og Cuba samarbeidet tett. ”*Den ødelegger klærne, men det er det eneste jeg har*”, legger hun til. Hun henter vann fra vanntanken og fyller vaskemaskinen med kaldt vann, heller oppi en stor mengde vaskepulver og begynner på klessvasken.

Jeg er vant til moderne maskiner som gjør omtrent ”alt” for deg, så jeg følger interessert med. Maskinen hjelper henne virkelig ikke mye. Hun må helle oppi vann selv, hun legger i klesplagg, ikke mange om gangen siden maskinen er liten. Så plugges hun i maskinen og lar den gå i en fem minutters tid. Det maskinen gjør er å blande vann, såpe og klær. Veldig enkelt. Når den har blandet en stund drar hun ut støpselet, vrir opp klærne, legger dem i en balje med rent vann. Hun skyller plagget før hun vrir opp på nytt og legger det i enda en ny balje med vann. Til slutt vrir hun opp klærne og henger dem opp på snora som er dratt over terrassen.

Det er mye klær som skal vaskes og hun bruker stort sett hele formiddagen på dette. Jeg hjelper henne, men føler meg mer i veien enn til hjelp. Hun er tålmodig men ler litt når jeg strever med å vri opp et stort laken - den delen jeg har vridd opp faller hele tiden ned i vannet på nytt. Det er tungvint. Når klærne er ferdig vasket og hengt opp er det tid for å forberede lunsj. Hun henter en hvitløk og spør om ikke jeg kan hjelpe med å skrelle den. Vi sitter på terrassen. Jeg skreller hvitløk mens hun renser bønner og deretter ris – som hun også må skylle. Hun forteller at datteren Patricia (7) ikke liker løk, så hun må kutte løken i små biter for at datteren ikke skal se det i maten. Hun setter bønnene på press og skrur på riskokeren.

Det føles ikke lenge mellom forberedelsene til lunsj og middag, men før hun begynner med middagen tar Nena ned klærne som har hengt til tørk siden formiddagen. Alt er tørt for lenge siden. Hun bretter klærne og legger dem på plass i skapet. Rutiner og ingredienser er omtrent de samme ved middag som de var ved lunsj. Etter både lunsj og middag er det Nena som tar oppvasken.

Echeverría

Det er Selina (40) som står for alt av matlaging, klessvask og rengjøring hos familien Echeverría. Hun starter gjerne med å forberede lunsjen allerede når hun er tilbake etter å ha levert eldste datter på førskolen tidlig om morgenen. Hun kutter opp grønnsaker, setter klar riskokeren og legger alt klart slik at det bare er å sette på når lunsjtid nærmer seg. Hun forklarer dette med at hun aldri vet hva som skjer i neste øyeblikk – kanskje kommer det en kunde som vil ha fikset neglene, kanskje kommer det noen som ønsker å prøve klær, eller kanskje er hun nødt til å fikse noe i byen eller noe kan skje med datteren.

”*Siempre preparada*”²⁷, sier hun med et smil.

Svigerfaren Quimo (71) som er pensjonist er som regel den som står for kaffekoking. Det er fordi han drikker så store mengder, ler han. Han vil alltid ha kaffen klar, og han kan ikke alltid vente på at Selina skal komme hjem, bli klar eller få tid. Som regel jobber han hele dagen ute på gårdsplassen med bygge- og repareringsprosjekter eller med dyrene de holder.

Selina vasker klær tre til fire dager i uken. Det blir mye klær når en bor fire voksne og to små barn sammen. Hun har ikke maskin og vasker alt for hånd ute på gårdsplassen. Her har hun stående et gammelt bord med en metallplate, der hun pleier å sette baljen som hun benytter til å vaske klærne. Hun er nødt til å hente vann fra vanntanken, varme opp vann – blande sammen kaldt og varmt vann, blande i såpe, vaske, skure, skylle og henge opp i bakgården. Det ser tungt ut å skulle bære så mange runder med bøtter ut til vaskeplassen, men Selina gjør dette opp til fire ganger i uken. Hun sier hun liker å gjøre dette om morgenen mens solen ikke er så sterk. Dessuten tørker klærne raskt etterpå om de henger ute et par timer midt på formiddagen i solen. Slik får hun det unna raskt, og griselukten setter seg ikke i klærne.

Middagen forbereder Selina som regel også tidlig. Selv om ikke mannfolkene i huset lager mat klarer de å sette på riskokeren og kjelen om det skulle være nødvendig, forklarer hun. Hun legger til at de har full forståelse for at hun ikke kan stå over grytene om det finnes en mulighet til å tjene litt ekstra på å stille negler eller salg av klær. Også oppvasken er det Selina som tar, etter både lunsj og middag. Samt rengjøring av hus. Hun pleier å ta litt etter litt

---

²⁷ Oversatt til norsk: *Alltid forberedt*.

i løpet av uken. Det eneste hun ikke vasker er rommene til Quimo eller svogeren Umberto (45). ”*Donde duermen, su responsabilidad*”, sier Selina. Der de sover får de selv ta ansvar for å rydde, vaske og holde orden.

Féernandez

Flere ganger i uken bruker Aída (46) hele formiddagen på å vaske klær. Den dagen jeg tilbringer hele dagen hos familien Féernandez er en av disse dagene. Hun har så vidt rukket å levere yngste sønn Emanuel (9) på skolen før hun setter i gang med klessvasken. Hun har en manuell vaskemaskin lik den Nena Dominguez har. Først fyller hun maskinen med kaldt vann fra tanken ute på *el patio*²⁸. Deretter varmer hun vann som hun blander med det kalde, putter i vaskepulver, blander ut, putter oppi en bunke med klær og setter på maskinen. Maskinen blander såpe, vann og klær. Når maskinen har arbeidet litt slår hun den av, tar ut klesplagg for klesplagg og skurer og vasker med en børste. Når plagget er rent og fritt for flekker skyller hun det for hånd og henger det dryppende vått på snoren. Vaskeprosessen tar hele formiddagen, innimellom avbrutt av lunsjforberedelser, som består i å rense, vaske og sette på ris og bønner, skrelle hvitløk, kutte opp løk og paprika, samt dele opp kyllinglåret som er ferdig tint.

Etter lunsj er det svigerdatteren²⁹ Dalía (24) som bærer ut de skitne tallerkenene og bestikket og vasker opp. Deretter tar hun kosten og koster gulvene i hele huset. Hun skal til å helle vann på gulvet og vaske det, men blir stoppet av Aída som sier hun vil gjøre det senere.

Når klærne er tørre tar Aída dem ned fra snoren og legger dem på sengen. Dalía bretter klærne og legger vekk det som tilhører henne og mannen Cristian (25). Klærne som tilhører Aída, hennes mann Bayron (48) og Emanuel lar hun ligge brettet på sengen.

Aída koster og vasker så hele huset, inkludert *el patio*. Hun slenger vann på alle gulv, skurer og koster ut vannet igjen. Hun avslutter med å legge nytt sengetøy på alle senger. Hun

---

²⁸ *El patio* kan oversettes til norsk med ordet *bakgård*, men på Cuba brukes det også om rom eller områder som ligger utenfor men i tilknytning til huset. Vanligvis er dette i sement eller dekket med fliser, som ulike varianter av terrasser.

²⁹ Om man som par bor sammen på Cuba brukes begrepene ”mann” og ”kone”, selv om en kanskje ikke er formelt gift. Jeg bruker derfor her ”svigerdatter” – siden det er dette Aída kaller Dalía.

forteller at hun gjerne vasker alle gulv hver dag, fordi det samles så mye støv fra gaten. Det er ikke alltid hun gjør det like grundig innrømmer hun.

Hver dag trener Emanuel karate. Når de kommer hjem klokken 19.30 hiver Aída seg umiddelbart i matlagingen, Dalía hjelper til med å rense ris og kutte opp grønnsaker. Emanuel tilbyr seg for første gang, i følge Aída, å kutte opp poteter. Hun gir han kniven og ber han være forsiktig. Etter middag tar Dalía oppvasken igjen etter litt protester fra Aída. Hun sier Dalía bare skal la det stå, så tar hun det senere. Dalía fnyser av henne og gjør det hun hadde tenkt til å gjøre.

4.4 Innkjøp og ærender

Aguilera

Eduardo pleier å stå for innkjøp av matvarer de ukene han ikke er på jobb. Da står han tidlig opp for å gå til markedet og stå i kø, skaffe grønnsaker og andre matvarer som trengs for flere dager, gjerne for en hel uke. Det blir ofte Ana og Eduardo som gjør ærender og innkjøp de ukene de ikke jobber – dette fordi de da har hele dagen til rådighet mens de andre er på jobb. De ukene Ana og Eduardo er borte på grunn av jobb er det som regel Cecilia som gjør innkjøp på vei hjem fra jobb, eller Bernardo gjør det i lunsjpausen eller på vei hjem fra jobb.

Barona

Klokken er 15.30 og Giselle må ut en tur for å gjøre nødvendige innkjøp og ærender. Hun tar handlenettet, lommeboken, sigarettpakken, fyrstikkene, *la libreta*³⁰, paraplyen og nøklene, og så går vi ut døren. Første stopp er *la bodega*³¹ der hun henter ut månedens rasjon på ris, olje og sukker. Vi står først i en lang kø, det er mange som skal hente ut restene av månedens rasjon, før ny rasjon kommer. Når vi endelig har fått tak i det vi skulle i la bodega, går vi videre til den lokale slakteren – her kjøper Giselle en griseknoke og to stykker med svinekjøtt. Solen steker og svetten renner hos oss begge. Giselle har slått opp paraplyen og vi prøver å få

---

³⁰ *La libreta* er et rasjonskort. Regjeringen innførte i 1962 rasjonskortsystemet. Gjennom *la libreta* har cubanske familier rett på en viss type og mengde varer. Dette avhenger av alder, kjønn og gjenspeiler antall husholdsmedlemmer.

³¹ *La bodega* er den lokale kjøpmann/butikk. Her kan cubanerne hente ut det de har på rasjonskortet, samt kjøpe diverse varer i cubanske pesos, *moneda nacional*.

plass begge to under den. Vi går innom en butikk – *la shopping*³², dollarbutikk som de kaller det – her kjøper Giselle en deodorant, som alle i familien deler på, en tannkremtube, en såpe og en pakke med dorull. Til sammen blir dette nesten 4 CUC, som tilsvarer nesten halvparten av Hectors lønn. Giselle ser en stund på en boks med pastasaus, men velger å ikke kjøpe. Det er for dyrt sier hun.

Vi går videre til banken, hun skal betale lisensen for å leie ut rom til utlendinger. Det er lang kø i banken. Det er siste sjanse for å betale lisens av ulike slag denne måneden. Giselle spør hvem som er sist i køen, og vi setter oss ned bak i lokalet. Etter 40 minutter blir det Giselle sin tur, hun bruker litt tid i skranken men alt er i orden når vi går ut fra banken. Giselle sier hun er litt bekymret, hun glemte helt at Hector skulle vekkes, og håper han har klart å våkne selv.

Dominguez

Oscar (37) har nettopp stått opp og er på vei ut døren for å gjøre unna dagens innkjøp av matvarer. Konen hans, Nena tilbyr ham frokost, men han avslår. Han tar med seg handlenettet og tusler av gårde. Etter en times tid er han tilbake med varene. Nena klager over at han har kjøpt feil type bananer, at hvitløken ikke er bra – han må jo kjenne på den før han betaler, mener hun. Han sukker, ler det bort og sier at han i hvertfall gjorde en innsats. Hun ler hun også, men sier at det ”alltid er sånn”. Når han kjøper kjøtt er det alltid mer bein enn kjøtt, sier hun. Nena sier hun foretrekker å gjøre innkjøpene selv, for da vet hun hva hun får. Men hun ser gjerne at Oscar blir med slik at hun får med seg alt hjem.

Jeg møter Nena en dag hun er på vei hjem fra markedet, hun bærer på tre bærenett fulle av grønnsaker og varer og det er så vidt hun klarer å bære det. Hun stopper hver femte meter og rister på hendene. Jeg tilbyr meg å hjelpe henne, hun takker ja men sier hun synes det er pinlig at jeg skal hjelpe henne. Hun sier at Oscar lofte han skulle stå ute i gaten og ha et blick bort mot retningen der hun kommer fra. Hun kan se han langt der borte. Han spiller fotball og ser ikke bort mot der vi kommer gående. Hun er synlig irritert og lar Oscar få vite det når vi kommer såpass nærme at han kan høre henne.

---

³² Cubanere kaller butikker der varene selges i CUC for ”*la shopping*”. Mange av varene i disse butikkene er importerte fra utlandet. Det kan være parfyme, sjampo, vaskemidler, toalettpapir, øl, vin, pasta, kjeks og hermetikk. Visse varer finnes også kun i disse butikkene.

Echeverría

Som regel setter medlemmene i Echeverría seg ned en gang i uken og gjør et overslag over hva det er behov for resten av uken. Dette skjer gjerne lørdag – slik at de kan få handlet inn en del på markedet søndag. Vanligvis gir alle en sum til én person i husholdet. Om innkjøpene skjer søndag er det gjerne Umberto eller Selinas ektemann, Rolando (48) som tar seg av det. Det er da såpass mye som skal kjøpes inn – og det ”*blir for tungt for en kvinne å bære*”, sier Umberto. I uken er det Selina som tar seg av innkjøp og ærender for husholdet. Det dreier seg da gjerne om det daglige innkjøpet av kjøtt eller spesielle produkter som trenges i matlaging eller i husholdet. Det kan også være at de fordeler innkjøpene ulikt på de ulike medlemmene en uke – det kan være at Umberto får ansvaret for å hente rasjonene i *la bodega* mens Rolando får ansvaret med å gå på markedet og kjøpe grønnsaker, og Selina kjøper inn kjøtt. Ideen er, sier Umberto, at de i hvertfall skal bidra og delta med lik sum til det som er felles av matvarer og husholdningsartikler. Andre ærender i forbindelse med husholdet deler Selina og Umberto seg i mellom. Det kommer an på hvem som har best tid og anledning.

Férnandez

Markedet er fullt av mennesker som gjør dagens innkjøp. Foran *la bodega* er det lang kø, det er siste dag for å hente ut månedens rasjoner av ris, bønner, sukker og olje. Aída kjøper en klynge platanos³³ og nok poteter til både lunsj og middag. Solen steker og det er tungt å bære varene, men hun smiler allikevel hele veien hjem. Vi stoppes av naboer og kjente med jevne mellomrom. Samtaleemnene er sønnen Cristian som er uten jobb og har det vanskelig. Dreier det seg ikke om han dreier det seg om ulike varer det er behov for og tjenester som tilbys.

Vel hjemme forteller Dalía at hun er lei av å måtte be Cristian tusen ganger om å få noe gjort. Hun er frustrert over å se at han springer opp og ut om noen i nabolaget roper på han, mens om hun ber om litt tid med han, føler hun at han synes det er ”et pes”. Dalía forteller meg at de hadde en stor krangel for kort tid siden. Det begynte med at hun vekket han, men han stod ikke opp. Flere ganger prøvde hun å få liv i han, for som hun sier ”*Vi har tross alt regninger å betale og mat vi må kjøpe, og han må hjelpe til*”. Så, når en kamerat av Cristian roper på han, spretter han opp og ut og blir borte i en halvtime.

---

³³ *Platanos* er en type bananer som brukes i matlaging, det er en vanlig del av det cubanske kjøkken.

”... da plutselig, da kunne han stå opp, da våknet han. Og når han kom hjem stinket han røyk, og jeg spurte hva det var kameraten ville. Han ville ha hjelp med noe arbeid, for å kunne betale en regning. Ok, tenkte jeg. Han er veldig snill, altfor hjelpsom, tenker alltid på alle andre. Men når skal han tenke på meg, på oss, på familien?” sier Dalía.

Bayron er lite hjemme, men når han først er hjemme er han alltid tidlig oppe og ute av døra for å gjøre innkjøp. Når familien holder på med vedlikeholds- eller bygningsarbeid i huset er han der og hjelper til, selv om det kanskje er hans eneste fridag eller rett etter en lang dag eller flere dagers jobbing. Han tar seg av innkjøpene på markedet hver søndag.

Giraldo

Hilda og German skal i teorien dele på ansvaret for å gjøre innkjøp til hele husholdet. Men German blir veldig ofte distraheret og kommer gjerne hjem med andre ting enn det han skulle kjøpe, eller han har glemt hele oppgaven han fikk. Det blir derfor Hilda som hovedsakelig står for innkjøp og utførelse av diverse ærender. Yamila pleier å være den som trår til og gjør innkjøp Hilda ikke rekker i hverdagen. Det gjør hun gjerne på vei hjem fra jobb. Om morgenen hender det at Victor henter brødet hos bakeren, men det er ikke alltid han får tid til det før han må på jobb. Andre ærender deles mellom medlemmene, men det er som regel Hilda som får ansvaret for å gå i banken og betale regninger, eller gjøre andre ærender som må gjøres på dagtid. Yamila sier at hun skulle ønske German kunne gjøre noe av dette. Av og til gjør han det han skal, men når det er noe viktig som skal gjøres, da blir det Hilda som får oppgaven. German kan risikere å glemme å betale en regning, det gjør ikke Hilda.

4.5 Omsorg for og oppdragelse av barn

Barona

Juliana drar frem bøkene og begynner med leksene, hun har eksamen om to dager. Hun skrur ikke av verken PC eller musikk, og sitter fortsatt i telefonen. Giselle ber henne om å slå av musikken, skru av PC-en, og legge på røret. Juliana overser henne. Giselle stiller seg bak Juliana og gjentar det hun nettopp sa. Juliana svarer med å slå av PC-en og musikken, ta bøkene under armen og flytter seg til andre etasje, fortsatt snakker hun i telefonen.

Giselle sukker og setter seg ned. Hun sier hun er sliten og lei av å hver dag måtte gjenta det samme til Juliana. Hun er litt opprørsk for tiden, sier hun. Hun synes de krangler veldig mye,

før var det ikke slik. Hun sier hun føler at Juliana tøyser grensene, men at det kun er med henne og ikke med faren.

For noen måneder siden hadde Giselle og Hector en lang samtale om videre oppdragelse av Juliana. Faren deltok ikke så mye som Giselle ønsket – hun følte seg alene om oppdragelsen av Juliana, og begynte å føle at det var vanskelig og for mye for bare henne. Juliana begynte å bryte avtaler og regler, ikke noe alvorlig, men det var nok til at Giselle ble frustrert, og måtte be Hector om hjelp. Vendepunktet kom når Juliana kom hjem med piercing i navlen. Hun hadde tidligere bedt Giselle om lov, men da satt moren ned foten. Juliana var bare 16 år og det var ikke snakk om å få lov til å stikke hull i kroppen. Men hun gjorde det allikevel, bak ryggen til foreldrene. Det var en av tingene som gjorde at Hector skjønnte alvorret og også nå ønsket å være strengere. *”Han forstod nok da at datteren holder på å bli voksen”*, sier Giselle. Han tro til og nå er han den som setter ned foten når Juliana prøver seg. Giselle sier at det virker som Juliana respekterer faren mer enn henne, det sårer henne litt. Samtidig ser hun at det er hennes egen feil, siden hun har gitt henne lov til det meste frem til hun var 15 år. *”Hun er nok litt bortskjemt”* sier hun om Juliana.

Dominguez

Nena sier at hun og Oscar deler på ansvaret for oppdragelse og omsorg av Patricia. I tillegg bor familien til Oscar i etasjen under, og tar daglig del av omsorgen for henne men kanskje ikke så mye i selve oppdragelsen. Moren til Oscar har faktisk gitt beskjed om at hun gjerne er bestemor, men det vil ikke si at hun skal ta oppdrageransvar, barnevaktansvar eller liknende. Hun presiserte da Nena var gravid at hun gjerne stiller opp, men at de ikke skal se det som en selvfølge – hun var ferdig med oppdragelsen av sine barn og ville nyte tilværelsen uten dette ansvaret. Nena er klar på at dette er noe hun fullt og helt aksepterer og forstår.

Nena oppfatter at det er et tredelt ansvar for oppdragelsen – mellom henne selv, Oscar og skolen. De virker alle tre inn på oppvekst og oppdragelsen av barnet. Hun synes det er spesielt viktig å lære Patricia om respekt, høflighet og renslighet.

Mens vi er inne på temaet innrømmer hun at hun ofte er for ”myk” og gir etter, mens Oscar som regel er mer ”hard” og bestemt og rikker seg ikke om han først har sagt nei.

Patricia kommer hjem klokken halv ett. I dag var det Oscars mor som hentet henne på skolen. Hun har falt i gymtimen og har skrubbsår og blåmerker på hofte, skulderblad og kne. Hun viser det stolt frem og sier at det gjør ingenting, for hun fikk *excelente*, utmerket, på prøven i gymmen. De spilte fotball og hun ga alt. Nena ser bekymret på sårene – hun synes det ser ut som hoften har fått et skikkelig slag, og lurar på om jeg synes det ser ille ut. Oscar kommer inn i dette øyeblikket og ser raskt at Patricia har slått seg. Han virker også bekymret og spør Patricia om det ikke gjør vondt. Hun hyler av smerte når han rører ved blåmerket. Hun som nettopp var så tøff i maska og stolt er nå nesten på gråten. Dette varer helt til Oscar konkluderer med at det kun er et blåmerke og at hun har vært tøff og flink, da skifter ansiktet tilbake til et stort smil. Hun skifter ut av skoleuniformen og drar frem kortstokken. Oscar går ut igjen for å gjøre unna et par ærender.

Nena serverer oss lunsj. Patricia sier hun ikke orker mer etter to tygg, men Nena sier hun er nødt til å spise opp – hun spiser så lite for tiden, klager hun til meg. Og hun er så tynn og spinkel legger hun til. Patricia ser misfornøyd ut, protesterer svakt men tar to tygg til før hun nekter mer. Etter lunsj slenger Nena seg på sengen. Oscar er tilbake fra sine ærender, og vi spiller kortspill og ludo. I løpet av tiden ved bordet rekker jeg å se Patricia samhandle med faren. Jeg har tidligere sett henne i interaksjon med moren. For meg ser det ut til at Patricia har mer respekt for faren enn for moren. Med en gang faren kommer inn i rommet er hun blid men tøff. Når moren er alene med henne blir hun som en liten unge, gråter og sutrer for små ting, krokodilletårer som det kalles. Om mor sier nei, spør hun flere ganger. Om far sier nei, godtar hun at det er nei med en gang.

Echeverría

Jeg møter Selina en dag jeg er på vei til byen. Hun har begge døtrene med seg. Vi stopper og veksler noen ord. De er på vei til tannlegen hvor datteren Teresa (6) har time. Selina er forkjølet. Hun har følt seg dårlig i flere dager nå, sier hun. Men hun har ikke tid til å legge seg ned og være syk. Jeg spør om hun ikke har noen som kan hjelpe henne med barna mens hun er syk. Det har hun ikke. Ektemannen jobber hver dag og kan ikke ta seg fri ”bare” for å være hjemme med yngste datter. Umberto passet henne et par timer i går mens Selina følte seg som dårligst. Men også han må jobbe. Bestefaren passer på barna når han har tid, men Selina føler ikke hun kan la han ta dem over så lang tid, han er tross alt over 70 år gammel, sier hun. Jeg kommenterer at det virker som hun egentlig er ganske alene med ansvaret for barna. Hun

nikker og sier at ” *det stemmer ganske godt det*”. Selv om både Umberto, Quimbo og Rolando så klart hjelper til når de kan om det trenges, legger hun til.

Férnandez

Aída har siden hun gikk gravid med Emanuel vært hjemmeværende og ”tilstede i sine barns hverdag”, som hun sier det selv. Det var det samme da Cristian var liten; også da var det hun som hadde den daglige omsorgen og ansvaret for barneoppdragelse. Ektemannen reiser mye med jobben og er borte store deler av uken.

Aída er en omsorgsfull person. Jeg observerer at Emanuel kan virke litt passiv sammen med henne. Det er moren som kler på og grer ham, vasker ansiktet hans, og til og med mater ham. Han virker altfor avhengig av moren, tenker jeg første gang jeg ser samspillet mellom dem. Men etter flere besøk har jeg lagt merke til at det er gjensidig.

Storebror Cristian derimot er opptatt av å lære Emanuel å klare seg selv. ”*Da jeg var på din alder spiste jeg selv. Faktisk! Da jeg var tre år spiste jeg helt alene*” sier Cristian ivrig. Emanuel ser med store øyne på storebroren, og når moren dekker på bordet gir han beskjed om at han vil spise selv. Aída ser forundret på han, men sier han er *flink gutt*. Han får oppmuntringer fra både Cristian, Aída og Dalía. Dalía legger til at han kanskje er stor nok til andre ting også nå, som å kle på seg selv og kanskje hjelpe til med å gjøre små ting i huset? Han nikker stolt og ved neste anledning hjelper han faktisk Dalía med å skrelle poteter.

Jeg ser at Aída har lett for å falle tilbake i mønsteret de har hatt frem til nå. Hun sier de er vant til å være bare de to, Emanuel og hun selv. Mannen reiser så mye og det er ikke lenge siden Cristian og Dalía flyttet inn med dem. Neste gang jeg er tilstede ved et måltid mater hun Emanuel igjen. Han sitter i sofaen, med øynene klistret til det som skjer på tv-skjermen, mens moren mater ham hver gang han kommer med en lyd som for mor og sønn betyr ”mer”. Tar hun for mye på skjeen virker han litt irritert.

Emanuel er tydelig veldig glad i begge foreldrene. Men han virker mindre avhengig av faren. Han blir alltid veldig glad når faren kommer hjem fra jobb, løper mot han og hopper opp i armene hans. Han er roligere og mer inne i huset når faren er hjemme. Han bruker lenger tid på lekser og er opptatt av hva faren gjør til enhver tid. Det er aldri en krangel mellom Emanuel og Bayron, ei heller mellom Cristian og Bayron. Det virker som om begge sønnene har stor respekt for faren. Samtidig er Bayron kjærlig og opptatt av begge sine barn. Men han

er også klar på hvilke regler som gjelder, og verken Emanuel eller Cristian lager bråk, eller krangler med moren mens han er hjemme.

4.6 Relasjoner

Dominguez

Oscar kommer inn døren. Han er sliten og er solbrent på nesen og i kinnene. Nena sukker og sier at hun jo sa han måtte ta på seg capen!

”Tú sabes bien que yo no uso gorra” – “Du vet godt at jeg ikke bruker cap”, svarer han kjapt tilbake. Han forteller at han fikk tips om en jobb som sjåfør som han skal søke på, men det er mange andre søkere også. Han tar av seg t-skjorten og går ut døren. Nena roper etter han om han ikke vil ha lunsj. Han sier nei og forsvinner. Hun sukker, ser på meg og sier; *Ser du? Nå går han og kommer ikke tilbake før i fem tida. Hver dag det samme.* Jeg spør hvor han går eller hva han gjør. Hun svarer at han går til svigermoren, der han setter seg foran tv-en

Mens Oscar er ute forteller Nena meg at hun aldri har tatt han i å være utro, men et par ganger har hun ”tatt han” i å snakke med en annen kvinne. Snakke? spør jeg. Ja, flørte. Og hun mener at om hun ikke hadde kommet i det øyeblikket hun kom, så ville han ha ligget med den andre, for *”han er jo mann”*, sier hun. Hun forteller at alt kommer til overflaten før eller senere. Han jobbet tidligere ved et hotell. Hun mistenkte aldri noe, for når han kom hjem var han jo dusjet og normal. Men en dag skulle hun gi blod, og prøvene viste at hun hadde hepatitt. Da han fikk vite det knakk han sammen og la alt på bordet, det var hans skyld – han hadde hatt et forhold til en utenlandsk kvinne og det var sannsynligvis sann hun hadde fått det, via han. Jeg spør hvordan hun klarer å stole på han etter noe sånt. Hun skakker litt på hodet og sier

”.. han er jo mann. Sann er det bare”.

Oscar har fortalt meg at han vil ut av landet, uansett. Koste hva det koste vil. Han tenker på å kjøpe seg plass på en båt til USA. Men Nena sier det er fryktelig farlig. De har derfor snakket om en annen mulighet; at han kan finne en *yuma*, gifte seg med henne som en kontrakt og dra av gårde på lovlig vis. Jeg spør om hun virkelig klarer det, å sette til side sine egne følelser og sjalusi? Hun sier at det vet hun ikke før det er aktuelt. Men hun har tenkt over det. Hun foretrekker at han er i live og sammen med en annen, enn at han blir spist av hai eller drukner på vei til USA. Hun sier at hun stoler på ham, og vet han ikke kommer til å glemme datteren, det er det viktigste for henne. Hun sier Oscar sier at han gjør det for henne og datteren – han

vil at de skal ha et bra liv. At datteren skal ha fullt kjøleskap, muligheter, sko som passer og så videre. Hun sier det er forferdelig å ikke ha nok mat til datteren. Om datteren er sulten er det ikke bare å gå i kjøleskapet og hente kjeks, melk og yoghurt. Det er ofte de ikke har noe, selv om naboen ofte gir dem melk og saft til datteren, noe hun setter stor pris på. Jeg spør om hun ikke frykter at han skal forelske seg i en annen, for eksempel den han gifter seg med. Hun sier at det jo er naturlig – om de må tilbringe så mye tid sammen så skaper det jo intimitet. Men hun foretrekker han i live og med en annen, enn død. Hun håper jo han fortsatt ønsker å være sammen med henne også i fremtiden, men er det ikke sånn får hun ta det når det kommer.

Férnandez

Dalía og jeg sitter ved kjøkkenbordet. Vi hører stemmene til Cristian og Aída fra rommet ved siden av. Cristian høres irritert ut. Han har vært i dårlig humør hele uken, sier Dalía. Jeg hører Aída kommentere at han snakker til henne i en tone hun ikke liker. I neste øyeblikk kommer Cristian ut fra rommet. Han sier ikke et ord, men slenger med døra i det han går inn på badet. Når han kommer ut igjen tramper han inn på soverommet og drar for gardina som er foran senga. Dalía går inn og prøver å snakke med han, men til ingen nytte. En god halvtime ligger han der inne for seg selv. Etter denne tiden går Aída inn og spør pent om han vil ha en kopp kaffe. Jeg hører at hun spør i en normal, pen tone. Men Cristian er fortsatt ikke over sinnet og krangelen, og sier noe med høy, sint stemme. Aída sier at sånn snakker han ikke til henne. Hun høres såret og bestemt ut. Da farer han opp, tar tak i sykkelen og skal til å gå ut. Dalía går etter og ber han roe seg ned, ikke fare ut slik. Han fortsetter krangelen og drar henne inn i det. Hun svarer at han ikke snakker sånn til henne heller. Han slipper sykkelen ned trappen, roper at de prøver å kontrollere han begge to, haster så ned trappen og forsvinner rundt hjørnet.

Igjen sitter Aída, gråtende på sengen. Dalía står med åpen munn og ser samboeren forsvinne, før hun går inn og trøster Aída. De sier de skjønner lite begge to. ”*Han er virkelig ikke sånn*” gjentar Aída. Han har aldri snakket til henne sånn før, aldri sagt noe stygt til henne før, selv om de så klart har kranglet også tidligere. Dalía sier at han de siste par ukene har arbeidet opp en frustrasjon, et sinne, sannsynligvis mot seg selv, som nå går utover alle rundt han. Hun har heller aldri sett ham slik før, og er overrasket over tingene han nå sa og gjorde. Han er en rolig mann, en rolig gutt, sier Aída. Dalía sier ”*Beklager, jeg vet det er sønnen din, men han er veldig egoistisk nå*”. Aída nikker til dette. Etter følger en lengre samtale om at Cristian føler

seg til bry, ubrukelig som sønn, som ektemann, som mann, som medlem av husholdet. Han ser ingen utvei og er frustrert og bekymret over fremtiden. Men det gir han allikevel ingen rett til å snakke til dem slik, heller ikke å oppføre seg på den måten han gjorde.

Senere den kvelden kommer Cristian hjem igjen. Dalía og han forsvinner inn på rommet sammen. Etter en stund kommer de ut sammen, de har tydeligvis gjort opp. Ansiktet hennes preges av at hun har grått, men de virker vennskapelige og kjærlige. Hele dagen mens jeg var der snakket han ikke med moren. Hun sa at denne gangen kom hun ikke til å gå til han først, som hun pleier, fordi hun ”tross alt ikke hadde gjort noe”, og at ”han måtte lære seg å ta ansvar for sine handlinger”. Det virket som de begge led under dette, men hele dagen og kvelden gikk de om hverandre uten å se på eller snakke med hverandre

Jeg snakker med Aída et par dager etter denne hendelsen. Cristian ba om unnskyldning. Men problemene mellom henne og sønnen har blitt større. Han ber om unnskyldning, sier hun, men han gjentar alltid det samme. Hun kjenner han ikke igjen. Han har forandret seg, og hun vet ikke om det er fordi han er blitt voksen eller hva det kan være. Hun legger til at han for kort tid siden flyttet hjem igjen, etter å ha bodd flere år i nabobyen, der Dalía er i fra. Der bodde de hos hennes familie. Hun vet ikke om han forandret seg der, for lenge siden, og det er først nå hun merker forandringen. Hun sier at når han har vært hjemme på besøk disse årene, har han kun vært hjemme en ukes tid hver gang, kanskje en helg, og blitt behandlet som konge, har ikke måttet delta i husarbeid eller hatt plikter. Så hun vet ikke om han har forandret seg med tiden, og hun ikke har merket det før, eller om det er noe som skjer nå.

Hun forteller at her om dagen kranglet de nok en gang, fordi han mener hun maser og ikke lar han puste. Mens hun sier hun er lei av at han prioriterer alle andre utenom familien. Hun kan bruke timevis på å be han gjøre én ting. Her om dagen bad hun han hente vann i brønnen som er rett utenfor huset. Det var nesten tomt i tanken på el patio og hun ville ha det gjort før mannen kom hjem, sliten etter en lang dag på jobb. Cristian sov lenge og når han først våknet satt han seg foran tv-en og så på film. Hun bad han flere ganger om å hente vann, han svarte alltid ”ja” og ”snart” og ”vent”. Til slutt gikk hun og hentet vann selv, slamret med døren da hun kom inn, og var sur resten av dagen. Cristian ble derfor også sur, og det endte med en stor krangel der hun gråt og Cristian forlot huset i sinne. Hun forteller at de ordnet opp kort tid etterpå, men at hun tror sønnen ”sliter med noe”, som hun sier.

Ved en annen anledning sitter Dalía og jeg ved kjøkkenbordet. Nok en gang har vi en fortrolig prat over en kopp kaffe. Dalía sier at Cristian er veldig snill. Han er altfor hjelpsom og tenker

alltid på alle andre. Men hun lurer på når han skal tenke på henne, på dem, på familien. Hun forteller at hun sa det til han for et par dager siden. Det som plager henne. Ting hun kanskje ikke skulle sagt men som hun ikke klarte å holde tilbake. Hun spurte Cristian om han ikke ser at han har regninger som skal betales, ting som skal gjøres og en familie som trenger hans hjelp. Han ble så sint forteller hun. Dalia ønsker mer tid med Cristian, alene. Hun understreker at hun ikke sier han skal slutte å hjelpe venner og naboer. Men hun synes han prioriterer feil. Hun synes han skal vise at han prioriterer dem, familien først:

”Han sa jeg var egoistisk og at jeg kun tenker på meg selv. Men ser han ikke hvordan hans handlinger påvirker hele familien? Jeg spør meg selv, er det viktigere for han å spille videospill, se på film, henge i gata og skravle med kompiser, enn å tilbringe ”kvalitetstid” med meg, enn å arbeide for familiens ve og vel? Jeg føler jeg kjemper for oss begge, og jeg tror ikke jeg klarer det så mye lenger”.

Hun sukker og ser ned i gulvet. Hun er på gråten. På en måte føler jeg meg utilpass, men samtidig føler jeg at jeg har oppnådd en tillit blant i hvert fall kvinnene i denne familien, som forteller meg så åpent om konflikter som foregår i deres vivienda.

Selv om Cristian ganske ofte diskuterer og krangler med både moren og kjæresten er det aldri en diskusjon mellom Bayron og Cristian. Når Bayron er tilstede oppfører Cristian seg eksemplarisk – han hjelper til uten å måtte bli bedt om det, han søker farens kontakt og det virker som han synes det er viktig med farens bekreftelse og støtte. Det virker for meg som det ikke kun er respekt, men en beundring og kjærlighet i tillegg. Bayron kan be Cristian om å gjøre noe, og Cristian gjør det uten å nøle. Aída har også lagt merke til dette og er frustrert. Hun synes det er fint at Cristian hører på faren, men hun skjønner ikke hvorfor han ikke kan høre på henne også. Hun føler seg litt tilsidesatt og mindre verdt på en måte. Hun sier at han burde jo ta mer hensyn til henne som er moren og som har vært der i tykt og tynt med ham. Hun blir såret når hun ser hvor lite Bayron trenger å si og gjøre, mens om hun sier det samme så kommer aldri Cristian så langt at han løfter en finger engang.

Dalía er enig med Aída. Hun føler heller ikke at hun blir verdsatt på samme måte som Cristian verdsetter faren. Hun kan ikke skjønne at han vil gjøre mer for faren enn for moren og for henne - samboeren. Dalía legger til at hun er gravid, ni uker på vei. Cristian ble utrolig glad da han fikk nyheten. Han har ønsket å bli far lenge, men Dalía har ønsket å vente til hun var ferdig med studiene. Hun er likevel glad for at det er slik. Hun sier hun har sett endringer hos Cristian de siste ukene. Han tar mer hensyn til henne, hjelper til mer selv om hun ikke ber om

det. Hun vet at Aída har tatt en alvorprat med han. Hun sa at han nå har flere å tenke på, ikke kun seg selv. At et barn, om han virkelig ønsker det – er hardt arbeid og han må vise at han er moden og ansvarlig nok, at Dalía ikke kan være alene om jobben. At Dalía under svangerskapet må få slippe tungt arbeid, slippe å bli opprørt, føle seg elsket og forstått og at han må tilbringe mer tid med familien. Det virker som han har tatt til seg morens råd, sier Dalía.

4.7 Privatliv

Aguilera

Familien Aguilera er så heldige at de har godt med plass, sett i forhold til mange andre cubanske familier. Ana har eget soverom, Bernardo, Cecilia og datteren Dayana (7 år) deler rom, og Eduardo og Fatima har ett soverom. Fatima er riktignok fra la Ciudad og har sin egen familie her. I perioder bor hun og Eduardo hos hans familie, i perioder bor de hos hennes familie.

Fatima er helt tydelig på hva som for henne er det vanskeligste med å bo slik de gjør; mangel på privatliv. Hun ønsker å kunne bo i en egen bolig med Eduardo. Hun beskriver en scene fra en cubansk film for meg; en familie på tre bor på et lite rom. Sengen til barnet står helt inntil sengen til foreldrene. Foreldrene ligger våkne og venter til at barnet er sovnet. De forsikrer seg om at han sover før de kan ha sex.

”Asi es”- Sånn er det, sier Fatima.

Fatima sier at en tilpasser seg fordi en er pent nødt til det. Og hun legger til at heldigvis er cubanere tilpasningsdyktige. Men hun sier også at tanken på å venne seg til denne måten å bo sammen på, den skjer først etter at en har flyttet sammen. Hadde de hatt mulighet, ville nok flesteparten av cubanere bodd for seg selv, tror hun.

”Ingen ønsker vel å bo med hele familien til sin partner? Eller med sin egen mor resten av livet?”, sier Fatima. Bernardo skyter inn og sier: *”Enten tilpasser du deg, eller så flytter du, eller så dreper du svigermor”*. Alle ler når han sier det.

Eduardo mener at det er vanskelig å bo så mange sammen og så tett på hverandre. Han mener det er sant uttrykket som sier at *”Jo flere kokker, jo mer søl”*.

”.. om du har et kontor alene, er alt perfekt. Du kan gjøre som du vil, styre som du vil, sette pulten der du vil, komme og gå som du vil, snakke høyt i telefonen om du vil, ha møter der når du vil, pynte litt om du vil. Om du plutselig må dele med to-tre andre, det er da utfordringene begynner og konfliktene utvikler seg...” sier Eduardo Aguilera.

I viviendaen Aguilera snakker de mye om det å bo så mange så tett på hverandre, og det faktum at en selv har ansvar for hvordan det blir. Bernardo Aguilera sier at det å bo sammen på denne måten, det er ikke et valg. Det er en tvungen nødvendighet, snarere tvang enn et valg. Og det i seg selv er et problem, mener han. Det er vanskelig når flere generasjoner skal bo under samme tak. Det er et stress, en har ulike nettverk, ulike ønsker, ulike venner og dette kan virke negativt inn på samholdet i viviendaen.

Cecilia fortsetter på temaet og sier at når en gifter seg må en velge hvilken av familiene en vil bo hos, vanligvis har en ikke annet valg med hensyn til bolig. Det er ikke en norm at en bor hos foreldrene, det er *loven* som har gjort det sånn, det er en tvang, som etter hvert går over i vane. Hun sier med dette at det ikke er noe ideologisk ved måten de bor på. Det er ikke fordi de ønsker å ta vare på ideen om et fellesskap. Det er noe de er nødt til.

Bernardo sier at problemer i samlivet – i ekteskap, ved skilsmisse, i vennskap, i naboskap, alt blir forsterket av vivienda. Fordi en bor oppå hverandre, fordi en har så mange å ta hensyn til, fordi så mange ”legger seg i” ens liv. Han forteller om en kamerat av ham som bodde sammen med kona, barn og foreldrene til kona. Kameraten tilbrakte mye tid utenfor huset, fordi han jobbet mye. Kona tenkte for så vidt ikke så mye over dette. Problemet var moren til kona som til stadighet minnet henne på hvor lenge det var siden han hadde vært hjemme, kommenterte at det var rart at han ble så sen og så videre. Da først begynte kona å bli usikker og problemene kom.

Barona

Juliana er tenårings og sover på samme rom som foreldrene. Ivan har eget rom, men det er liten mulighet for privatliv siden man må gjennom hans rom for å komme til badet. Foreløpig har ikke familien opplevd de store utfordringene med hensyn til privatliv, siden Juliana ikke har kommet dit hen enda at hun trenger sitt eget rom. Hun lukker seg gjerne inn på badet om hun prater i telefonen. Ivan er en person som gjerne trenger litt tid for seg selv. Hans løsning er å sette på seg hodetelefoner, skru musikken på fullt og lukke øynene. Mer privatliv enn det er vanskelig å få til.

Giselle ser med bekymring på fremtiden. Huset er ikke stort nok for at både Juliana og Ivan skal få seg kjæresten som eventuelt vil flytte inn med dem. Hun sier det begynner å bli en utfordring å sove med sin egen datter på samme rom, hun vil gjerne slippe å måtte dele soverom med datterens ektemann i tillegg.

Castro

Kamila (40) og ektemannen Leonardo (41) bodde tidligere sammen med hans foreldre. For kort tid siden fikk de lov av Leonardos foreldre å bygge sin egen bolig i andre etasje av deres hus. Kamila sier at det kanskje kan virke som om en har lite privatliv når en bor såpass tett på familien, men hun mener de har fått tilbake privatlivet ved å gjøre dette. Også Leonardo og Kamilas seng står tett inntil sengen til sønnen, Manuel (8). Det går fint ifølge Leonardo. Men han drømmer om den dagen de har råd til å kjøpe nok materiale til å lage et ekstra rom.

”Vi har en dør vi kan lukke om vi ikke vil ha andre inn. Vi har muligheten til å ha et privatliv” sier Kamila.

Dominguez

Nena forteller at de tidligere bodde hos Oscars foreldre. Det er bare et par år siden de flyttet opp hit for seg selv. Før det hadde de ikke noe privatliv. Hun sier at de måtte leie seg et rom³⁴ for å kunne få privatliv når de trengte det, og så sov de heller hjemme. Eller de måtte ”*gjemme seg bak en busk*”, som hun sier mens hun ler. Hun beskriver det som uholdbart. Og selv om de nå ikke har toalett i huset – men utedo på bakkeplan, er hun glad for at de i det minste bor for seg selv. Så peker hun på senga til Patricia, som står helt inntil foreldrenes seng.

”Kanskje har vi egentlig ikke så mye privatliv, men det er slutt på å gjemme seg i buskene. Nå gjelder det å planlegge og benytte sjansene. Det blir heller en pause midt på dagen. Og godt er det, for jeg foretrekker å sove om natta!”

---

³⁴ Det er på Cuba vanlig for par å leie seg rom på timebasis for å få litt privatliv. Det er mange som har lisens på å leie ut rom i cubanske pesos. Det er mange cubanere som benytter seg av dette, siden de færreste har egne leiligheter eller soverom.

Férnandez

Familien Férnandez har kun ett soverom til rådighet. De er to voksne par som sover på 12 m². Det går helt fint blir jeg fortalt. De viser meg rommet – sengene står i hvert sitt hjørne av rommet. I mellom er det en gardin som fungerer som romdeler. En kan ikke se hverandre fra sengene, men Dalía påpeker at lydene jo ikke blir stoppet av et stykke tøy.

Aída føler hun må liste seg rundt både morgen og kveld for å ikke vekke de som ligger og sover i den andre siden av rommet. Dalía sier at det kan være en utfordring, fordi det er visse deler av samlivet de vil ha for seg selv og ikke dele med hvert medlem i familien. Hun gir meg flere eksempler. Om hun og Cristian krangler, som en gjerne gjør i et forhold, har hun ikke lyst til å dra verken Aída eller Bayron inn i det. Hun ønsker heller ikke at Emanuel skal oppleve at de krangler. Men det er ikke til å unngå. Ikke kan de gå ut og ta diskusjonen, for der vil alle naboene legge merke til dem, og ikke kan de lukke døren til rommet – det høres uansett over hele huset siden det ikke er tett mellom tak og vegg. Og hun sier at det jo ikke er noe alternativ å legge diskusjonen på is frem til de er alene.

”Vi er jo aldri alene!!” ler hun mens hun slår ut armene i en oppgitt bevegelse.

Cristian synes også det er ubehagelig at moren ser dem krangle. *”Han vil helst at hun, og alle, skal tro vi har det perfekt tror jeg”*, sier Dalía. Hun legger til at på grunn av mangel på privatliv er det ingen som lenger tror de har det perfekte forhold. Så ler hun litt av seg selv. Dalía forteller om en episode hvor Cristian og hun selv var midt i en viktig samtale. De satt inne i sengen og snakket om noe viktig. De diskuterte kanskje litt, men det var med lave stemmer. Da kommer plutselig Emanuel inn, han har ikke helt skjønt dette med privatliv – hvordan kan han det? spør Dalía, han er jo vokst opp slik.

”Han skjønner ikke at om vi har gardina trukket for betyr det at vi vil være alene. Han har heller ikke det behovet enda. Han er ni år!” sier Dalía.

Emanuel slang seg oppi sengen med dem. Det var ikke noe alternativ for verken Dalía eller Cristian å be han gå. De måtte derfor, i taushet, bestemme seg for å legge diskusjonen bort og late som om alt var ok. Dette er ting Dalía blir frustrert over.

En morgen jeg sitter ved kjøkkenbordet sammen med Dalía og Aída kommer Cristian ut fra soverommet. Han ser ut som han nettopp har stått opp. Han hilser på meg, kysser moren på kinnet og kjæresten på munnen.

Så stiller han seg bak moren og legger hendene på skuldrene hennes. ”*Det er ikke lett å være kjærester når ens egen mor sniker i gardinene om natta*”, sier han spøkefullt og blunker til Dalía. Aída ler. ”*Nei, men det var jo ikke så mye spennende å se Cristian. Du har ikke akkurat lært noen nye triks siden sist jeg snek*”. De ler alle tre, humoren sitter løst hos familien Fernández.

Giraldo

I viveandaen Giraldo har alle hvert sitt rom – men det er ingen dør til rommene. For å komme til kjøkkenet må en gjennom rommet til Victor og Wilma. Yamila har rom vegg i vegg med Hilda og German. Hilda har hengt opp en gardin som forheng på deres rom, men det ligger rett ved stuen og et forheng gir ikke mye følelse av privatliv. Yamila har som vane at hver gang hun går forbi rommet til Hilda og German, drar hun til side forhenget. Det er noe som gjør Hilda irritert. De har flere ganger blitt ”tatt på fersken” som Hilda sier, og hun føler seg mer anspent nå enn tidligere. Hun vet at Yamila kommer til å dra til side forhenget, hun vet bare ikke når. Yamila selv innrømmer det. Hun sier det er like gøy hver gang – å dra vekk gardina.

4.8 Økonomi

Aguilera

Alle de voksne jobber og har relativt lik inntekt, selv om Ana og Bernardo tjener best som ansatte ved et universitet. Eduardo tar en mastergrad, men får litt betalt siden han også jobber som lærer i forbindelse med studiet. Fatima bidrar ikke fast økonomisk til husholdet. Det gjør heller ikke Eduardo når han er hos hennes familie.

Barona

Giselle er opptatt av det økonomiske aspektet ved sin vivienda. Hun sier at de økonomiske bekymringene farger hverdagen. Det er ikke greit å vite om en har nok til å betale regninger denne måneden eller ikke. Det virker inn på hvordan de lever. Juliana bruker hver uke ca.100 CUP på lunsj på skolen. Det blir mye penger i løpet av en måned, men de har ingen annen mulighet. Dessuten er Juliana en ”skravlehøne” og bruker mange tellerskritt på å snakke i telefonen. ”*Når hun får seg jobb skal hele telefonregningen gå til henne*” sier Giselle halvt humoristisk og halvt alvorlig.

Ivan er flink med penger. Han bruker knapt penger på seg selv. Giselle har litt dårlig samvittighet, hun føler det blir for stort ansvar for Ivan. Det eneste Ivan kjøper til seg selv er sigaretter og innimellom et klesplagg eller to. Hver måned leverer Ivan fra seg hele lønningen sin til moren, men Giselle pleier å legge mesteparten bort og sparer for han.

Hector tjener mindre enn Ivan, og hele hans lønn går som regel med til å betale ned på kjøleskapet³⁵, air condition og strøm. Familien leier også ut et rom til turister og studenter fra utlandet. Det kan være lønnsomt. Men uansett om rommet er leid ut eller ikke må de betale 200 CUC i måneden, penger det ikke er lett å få tak i om rommet ikke er leid ut hele måneden.

Det er Giselle som har det overordnede økonomiske ansvaret i denne viviendaen. Hun har ansvaret for alt som har med utleieenheten å gjøre – både å innhente leie fra turistene eller studentene, betale lisensen og ta vare på penger som blir til overs. Både Hector og Ivan gir hele sin lønning til Giselle og det er hun som tar vare på, forvalter, sparer, fordeler og betaler regninger for alt som har med husholdet å gjøre. Hun har til enhver tid oversikt over hva som mangler, hvor mye de har til overs eller om de kan ta seg råd til å for eksempel pusse opp badet.

Castro

Kamila og Leonardo tjener omtrent likt som lærere, men nå som Kamila er sykemeldt blir inntekten lavere og de har det økonomisk sett vanskeligere enn tidligere. Det går nesten ikke rundt, forteller de meg.

”*Todo es de todos*” sier Kamila. “Alt er alles”. De deler på alt. Hver måned når lønnen utbetales legger han sin lønn i en boks, hun i en annen boks. Begge boksene står i hyllen ved sengen. Om det ikke er mer penger igjen i hennes boks, tar hun fra hans, og han gjør likedan. Alt går til fellesskapet. Det er Leonardo som betaler regninger, da tar han bare penger fra den boksen som det er noe igjen i.

Dominguez

Oscar skifter skjorte, pusser tennene og gjør seg klar til å gå ut igjen. Han skal ut og prøve å finne jobb. Han har lett i noen dager nå og sier han har funnet et par steder der han skal søke. Han har en bra cv og gode muligheter. Men han vil ikke ha hvilken som helst jobb heller. Han

---

³⁵ Cubanske myndigheter tilbyr en rekke brune og hvitevarer til redusert pris på avbetaling. Det kan være for eksempel kjøleskap.

vil ha en jobb der de betaler greit – helst i divisa³⁶, og der han har muligheter til å løse noen problemer hjemme, som han kaller det. For eksempel vakt ved et sted der de selger byggevarer som sement og slikt, så han kan få fikset ting til huset som trenger å bygges på – svart så klart. Eller et sted de selger mat av noe slag, der han kanskje kan få en flaske olje innimellom. Alt hjelper sier han.

En av de første gangene jeg er på besøk hos dem spør jeg Nena om hun jobber. Hun rister på hodet. Jeg spør hvorfor ikke. Hun smiler og ser på Oscar og ber han forklare. Tonen hennes er spøkende men samtidig litt alvorlig. Han ler og sier det er hans skyld, hans ”*machismo*”³⁷. Han fortsetter med å fortelle at da de møtte hverandre for 11 år siden jobbet ikke Nena, og han ville at det skulle fortsette slik. Jeg spør igjen hvorfor. Oscar svarer at han ville ta vare på henne og familien. Jeg spør om det ikke ville være bedre at begge hadde en inntekt, slik at de kunne kommet nærmere målet med å få huset ferdig? Fra mitt synspunkt virker det logisk at begge jobber for å kunne få ekstra midler, spesielt siden de sier de ofte sliter med å få mat nok på bordet. Oscar ønsker det fortsatt ikke. Han vil ”være mannen i huset”.

Nena og Oscar deler på alt økonomisk sett. All lønn går til mat og hygieneartikler. Oscar tjener pengene og gir en del til Nena hver uke slik at hun kan bruke det på matvarer og andre nødvendige ting. Betaling av regninger er det Oscar som tar seg av.

”*Staten tar alt. Du gir alt for den, men de tar penger fra deg*”, sier Oscar. Han sier at lønna på Cuba ikke strekker til å forbedre eller bygge bolig. Han bruker sin egen situasjon som eksempel: Med en minimumslønn rekker det ikke til murstein engang, han kan holde på i 30 år uten å bli ferdig.

”*Si come, no viste. Si viste, no come. Si viste y come, no tiene casa*”³⁸, sier Oscar.

---

³⁶ *Divisa* er et annet ord for myntenheten CUC, også kalt *dollar*

³⁷ *Machismo* kommer av ordet *macho* som betyr hankjønn, brukes synonymt med maskulinitet og impliserer fremfor alt en evne til å penetrere, og er i tillegg assosiert med å være aktiv, avstengt og urokkelig (Melhuus 1996:240). Lancaster (1992) sier at *machismo* er en organisering av sosiale relasjoner som igjen genererer ideer. Som nevnt på s.17 er *macho* og *machista* karakteristikk for en ”ekte mann” og ”ekte mannfolks oppførsel”. En mann som er ”*bien macho*” – veldig macho, er en som må vise at han bestemmer, med alt dette innebærer. Dette stemmer godt overens med hvordan jeg oppfatter at en ser på ”ekte menn” og begrepet *machismo* på Cuba.

³⁸ Oversatt til norsk: ”*Hvis du spiser, kan du ikke kle deg, hvis du kler deg, kan du ikke spise. Hvis du både kler deg OG spiser, da har du ikke hus*”. Hvis du kjøper mat, har du ikke råd til klær, hvis du kjøper klær, har du ikke råd til mat. Hvis du kjøper både klær OG mat, da har du ikke råd til et sted å bo.

Oscar mener den økonomiske situasjonen de er i forverrer den sosiale situasjonen og det sosiale samholdet. Han sier han ofte kom hjem fra jobb, eller etter å ha lett etter jobb, sliten og bekymret, og at Nena ikke alltid forstår dette. Han sier han skjønner at han kanskje kan oppfattes som avvisende og sur når han er sliten og dessuten bekymret for hvordan de skal få mat på bordet neste dag.

Patricia mangler sko. Skoene hun bruker på skolen har hull i sålen og hun blir våt og skitten på sokkene. Nabojenta hadde vokst ut av sine sko og ga henne disse. Som Nena sa, de var verken fine eller stygge, men de kom akkurat når de trengte det aller mest. Oscar sier at det er helt forferdelig å alltid måtte si nei til datterens ønsker. Hvem ønsker vel ikke å kjøpe en sykkel, en dukke, et par nye sko, et skjørt eller en bamse til datteren? Han har ikke mulighet til det og det er ikke en god følelse.

Echeverría

Som regel er det Umberto som betaler regninger. Men det hender at Selina gjør det. Det kommer an på hvem som har anledning. En del av inntekten til hvert av medlemmene blir lagt i en felles pott som skal gå til matvarer og husholdningsartikler til fellesskapet. Vanligvis er det én person som får ansvaret for disse pengene og bruken av dem. Det blir ofte Selina. Varer og utgifter til den enkelte, som for eksempel deodorant, klær og liknende står hver enkelt person eller enhet for.

Férnandez

Aída mener at "vivienda" er det største problemet en har på Cuba. Lønna strekker ikke til noe, familier vokser, men en har ikke mulighet til å utvide. Jeg spør hvorfor – Aída svarer at det har med økonomien å gjøre, det er mye byråkrati og det er vanskelig å bli uavhengig. Hun legger til at de faktisk har plass til å lage et rom til, men økonomien strekker ikke til. Det Bayron tjener er ikke engang nok til mat. Aída jobbet tidligere, men nå er hun hjemme på heltid. Det er også hun som har kontroll over økonomien. Bayron gir henne lønnen sin og hun bruker det til det hun ser er best og til det de trenger. Hun mistenker at Bayron gjemmer unna en del av lønnen, men det synes hun er helt greit. Hun sier hun tror det er slik fordi han ved bursdager og andre anledninger har kommet med gaver som hun anser for å være fine og dyre, og den eneste grunnen til at han kan ha fått råd til det er å ha spart over lenger tid på egen hånd. Hun vet ikke nøyaktig hva han får i lønn hver måned, så hun kan ikke ha full oversikt.

Mens jeg er på besøk hos familien er Cristian ute og ser etter jobb. Han har vært arbeidsledig i tre uker når jeg kommer i kontakt med familien. Han er vant til å være i jobb, i aktivitet, ha en rutine og bidra hjemme. Nå føler han seg ubrukkelig, lite mann. Han sover dårlig om natta, tenker mye, er bekymret og frustrert. Han og Dalía venter barn om seks måneder og det stresser han ekstra. Dalía studerer men har en liten jobb ved siden av, der hun selger videre klær og andre ting som nabokonen importerer fra Ecuador. Hun tjener et par CUC ved hvert salg.

Dalía sier at hun irriterer seg over Cristians pengebruk. Det er ikke det at han bruker så mye penger, sier hun. Men det er ting som irriterer henne, og det er at han tar av deres felles penger for å kjøpe røyk, noe hun egentlig ikke er imot. Problemet for henne er at han kjøper seg fem sigaretter, for eksempel, og gir bort tre av dem.

”Han er jo snill og raus, men tre sigaretter tre ganger om dagen, hver dag, det blir en del penger, og vi har ikke flust med penger, noen dager sliter vi med å få nok penger til grønnsaker. Da blir det mye om han skal gi bort sigaretter kjøpt for våre penger”,
sier Dalía

Ifølge Dalía eier han ikke økonomisk sans. Han mener ikke noe vondt med det, men er veldig spontan og tenker ikke over innkjøp to ganger. Hun er mer forsiktig og tenker kanskje litt for mye, sier hun. Hun sier hun irriterer seg over at han ikke snakker med henne før han gjør innkjøp.

Giraldo

Hilda beskriver det økonomiske samholdet i deres vivienda som dårlig. Hun sier at hun føler de ikke hjelper hverandre, i hvert fall ikke slik en bør når en bor under samme tak.

De har ett kjøkken som de deler alle sammen. Før kjøpte de og lagde de mat sammen. Men det har det blitt en stopp på. Ingen i familien vil gi penger til felles matutgifter, fordi det alltid er noen som gir og andre ikke. Hun gir et eksempel på noe hun selv beskriver som tåpelig; at de har måttet merke eggene med navn³⁹ fordi German hele tiden forsynte seg med egg. Det var til slutt ikke egg igjen til noen andre. Det gjelder stort sett all mat, forteller hun. Hun sier med sjokkert og lattermild stemme

---

³⁹ Hver vivienda får hver måned en viss rasjon med egg på rasjonskortet, basert på antall medlemmer i viviendaen

”Jeg har til og med tatt han i å spise opp babymaten til Ioanni! Vet du hva han gjorde for å ikke bli tatt? Han laget et hull i bunnen, slik at han kunne suge ut babymaten uten å åpne boksen! Dessuten skyldte han på Ioanni. Men han klarer jo ikke å åpne kjøleskapsdøren en gang ...”.

German går dårlig overens med faren. Dette er fordi faren synes German er respektløs. Han går også dårlig overens med søsknene sine. Hilda sier det er fordi han ikke gjør noe i huset, han bidrar ikke til samholdet i huset, verken økonomisk eller sosialt.

Verken Hilda eller German har inntekt. Hilda er riktignok hjemme med Ioanni hele dagen. Hun tar seg av husarbeidet. German er arbeidsledig og burde være på jakt etter jobb synes foreldrene. Hilda må ofte be svigerforeldrene om lån eller om matvarer for å kunne gi sønnen det han trenger. Hun tar små oppdrag med å farge håret til naboer og bekjente, for å kunne spe på til husholdet, men det er ikke de store inntektene og det er heller ikke fast.

I denne viviendaen har de gjort det slik at de er tre forskjellige økonomiske enheter; Victor, Wilma og Jacider er en, Yamila er en, og German, Hilda og Ioanni er en enhet. De deler strømgjeldene, gassregningene og andre fellesutgifter i tre like store deler. Det hender allikevel at Victor og Wilma betaler Hilda og Germans del. Wilma begrunner dette med den vanskelige situasjonen Hilda og German er i. Hilda har ikke har mulighet til å skaffe seg jobb så lenge Ioanni er så liten, og hun gjør tross alt en del hjemme i huset. Dessuten er det synd på German, sier hun. Han klarer ikke å skaffe seg en jobb. Og det er synd, han som var sjåfør i militæret tidligere.

Matvarene på rasjoneringskortet henter som regel enten Hilda eller Yamila ut. Men de deler også dette inn i tre deler. Hadde de ikke gjort det slik ville det blitt slik Victor beskriver det:

”Det ville vært én person som ville vært mett hver dag, uten å betale eller bidra på noen som helst måte, mens resten av oss ville funnet kjøleskapet tomt, i tillegg til tomme lommebøker”.

Siden det ofte er hun som er hjemme på dagtid når bankene er åpne er det Hilda som pleier å betale regningene for hele husholdet. Hun får da med seg de andres del av betalingen og går i banken med regningen.

5.0 Analyse

5.1 Innledning

Halldis Valestrand (2000) sier at ved å fokusere på og dokumentere hverdagsrutiner der folk bor kan en analysere blant annet arbeidsdeling i hjemmet, barneoppdragelse, sosialisering og ulike produktive aktiviteter. Det er dette jeg har forsøkt å gjøre i mitt feltarbeid – å studere mine informanternes rutiner i hverdagen, se samspillet og samhandlingene dem i mellom med tanke på å analysere arbeidsdelingen og samhandlingen i cubanske *viviendaer*.

I oppgaven bruker jeg begrepene *vivienda*, *hushold* og *familie*⁴⁰ om hverandre. Jeg synes det er vanskelig å skulle skille på dette – på Cuba er det slik at måten en lever sammen på gjerne innebærer at en bor tett på hverandre og tar del i hverdagen til de andre i sitt hushold uavhengig om en er i slekt eller ikke. Det nærmeste jeg kommer en norsk oversettelse på *vivienda* er begrepet *hushold*. Husholdet har vanligvis sitt utgangspunkt i familien, og da først og fremst de som fysisk bor sammen.

Rosendahl (1997) gjør i sin bok rede for det cubanske familiebegrepet og hva cubanere selv legger i dette. Hun fant at når cubanere snakker om familie kan de mene ulike ting. De kan mene kjernefamilien som er det moderne idealet, men de kan også mene slekten som inkluderer foreldre, søsken, tanter, onkler og søskenbarn, eller de kan mene husholdet – som vanligvis inkluderer storfamilien. Dette stemmer overens med det jeg opplevde og oppfattet på Cuba. Når cubanere snakket om familien eller husholdet kunne det bety samme sak. De sier gjerne *en mi casa* som direkte oversatt vil si *i huset mitt* eller *hjemme hos meg* når de snakker om sin familie eller hushold. Et eksempel kan være: *En mi casa siempre es mi tia que cocina*, hos meg er det alltid tanten min som lager mat.

5.2 Samhandling

En sosial samhandling kan kjennetegnes ved gjensidig handling mennesker i mellom. Men det er ikke dermed slik at det trenger å være likeverd mellom dem. Samhandling er i tillegg også utveksling av verdier ut fra det partene oppfatter som verdifullt. Vi handler eller gjør noe i

---

⁴⁰ Se vedlegg III, s.126

forhold til hverandre (Fyrand 2005:35). Hvordan vi samhandler har å gjøre med og påvirkes av hvem vi er, hvor vi kommer fra, våre erfaringer, våre roller, vår identitetsfølelse og våre relasjoner med de andre medlemmene rundt oss. Samhandlinger i husholdet og mellom medlemmene av husholdet kan beskrives som enten å fungere godt, dårlig eller ikke å fungere i det hele tatt. Hvorfor det er slik kan ha ulike årsaker. Kommunikasjon kan være et stikkord. Kanskje har kjønn, generasjon og tilknytning også noe å si for hvordan vi samhandler.

5.2.1 Det kommer an på hvordan vi definerer situasjonen

I et hushold vil det være naturlig at en har lignende forestillinger om hvordan en skal oppføre seg, hva en bør mene og lignende. Det er her snakk om *den sosiale orden* i husholdet. Kanskje har alle medlemmene i husholdet en forestilling om at en skal bidra med det en kan til husholdet, eller at etter klokken 23:00 skal det være ro i huset.

Hva er det som tas for gitt i forholdet mellom personer og hvordan skapes enighet? Ofte er det slik at forhandlingene ikke skjer ved at man sitter mot hverandre som to parter på hver sin side av et bord. Forhandlinger inneholder også det som ikke sies, og det som ligger der som forutsetninger for partenes posisjoner. Da snakker vi om skjulte forhandlinger som stilltiende tas for gitt i interaksjonen mellom mennesker (Levin og Trost 2005:161).

Når Oscar kommer hjem fra jobb skjer det automatisk en serie forhandlinger, som fører til den orden som gjelder for husholdet. Oscar stiger over dørstokken, og i det han gjør det slipper Nena det hun har i hendene for å gi han et kyss. Han setter seg ned foran tv-en og hun henter en kopp kaffe til han. Patricia tar med seg venninnen og går ut for å leke, slik at faren får ro til å se på tv. Faren kan fortsette å se på tv selv om Patricia kanskje snakker litt høyt, han kan også fint se på tv uten å få kaffe servert umiddelbart, men den sosiale orden vil da kunne være brutt. Her kan vi si at maktaspektet er tydelig. Oscar har som det mannlige overhodet i familien sin gitte makt i forhandlingene. Nena på sin side har også makt i den forstand at hun ikke trenger å slippe det hun har i hendene og gi mannen et kyss, ei heller å servere han kaffe.

Den hverdagslige samhandlingen i en *vivienda* vil være som en serie med ritualer. Disse ritualene er i følge Goffman regulert av normer (Jacobsen og Kristiansen 2002). La oss her se på familien Giraldo. German Giraldo følger ikke de normene som i hans *vivienda* sees på som moralsk og sosialt riktig. Den sosiale orden i *vivienda*en blir forstyrret ved at German ikke føler reglene for samhandling.

Hvordan en samhandler kommer også an på hvordan en definerer situasjonen. Hos familien Giraldo kan det virke som at flere av medlemmene definerer situasjonen ulikt. Når dette skjer er det lett at kaos oppstår, og det kan føre til misforståelser og uenighet. German definerer tilsynelatende situasjonen på en annen måte enn de fleste andre i sin vivienda. Han synes det er uproblematisk å forsyne seg av de felles matvarene som finnes i husholdet, eller kanskje også matvarer som opprinnelig var påtenkt en spesiell person i husholdet. Han ser ikke problemene dette medfører. Samtlige av de andre medlemmene i viviendaen definerer dette på en annen måte en German. De mener at når en tar skal en også bidra på en eller annen måte. De synes ikke det er riktig at German skal spise opp alle eggene, som opprinnelig var tenkt fordelt rettferdig på hvert enkelt medlem. Det at han heller ikke går i bodegaen og kjøper nye forsterker misnøyen i viviendaen.

Samhandlingen mellom Hilda og de andre medlemmene av viviendaen Giraldo ser ut til å være preget av dårlig kommunikasjon og usikkerhet. Hilda virker usikker på sin posisjon i forhold til resten av familien. Ikke i den forstand at hun ikke vet hva som forventes av henne med hensyn til husarbeid og hennes rolle som hjemmeværende, men i forhold til relasjonene til Germans familie. Hun gir uttrykk for at hun føler seg som en ”evig nummer to” etter Germans ekskjæreste. Denne følelsen er ikke noe hun opplever at German bidrar til, men noe hun tror at resten av medlemmene av viviendaen mener. Hun føler seg muligens ikke akseptert og har fått en rolle som hun ikke helt kjenner seg vel i og som hun ikke helt vil ha. Hun er usikker på sin posisjon både som nytt medlem i viviendaen og som ung og uerfaren mor og føler ikke hun gjør noe ”godt nok” i forhold til resten av viviendaens standarder.

Samtidig blir jeg fortalt av Yamila, Victor og Wilma at de stoler fullt og helt på Hilda når det gjelder oppgaver som skal og må gjøres. De ønsker sterkt at German skal ta sin del, men av erfaring vet de at om noe skal bli gjort ”ordentlig”, er det Hilda som er rett person å gi oppgavene til. Her ser vi at de anerkjenner Hilda og hennes evner til å gjøre noe på en god måte. De stoler på Hilda og vet at hun vil yte sitt beste. Hvorfor er det da slik at Hilda føler det motsatte? Det kan være at Hilda tolker dette annerledes enn resten av medlemmene. Når Hilda blir gitt en oppgave, for eksempel det å gå i banken og betale en viktig regning, er det fordi Victor, Wilma eller Yamila stoler på Hilda. Samtidig vil kanskje Hilda tolke det å få en slik oppgave som merarbeid og kun noe hun må gjøre fordi de andre ikke kan. Hun ser kanskje ikke den tilliten hun blir gitt fra de andre ved å bli tildelt et slikt ansvar. Dette kan skyldes mangel på kommunikasjon medlemmene i mellom. Hilda er så vant med at de har

snakket så pent om Germans forrige kjæreste, at hun regner med at hun fortsatt og kanskje for alltid vil leve i skyggen av denne kvinnen. Det å skulle betale en regning er bare nok en oppgave. De andre familiemedlemmene tolker det kanskje slik at de strekker ut en hånd, og viser Hilda at hun er like akseptert som det den forrige kjæresten var. Men når dette ikke blir eksplisitt uttrykt ligger kun de enkeltes definisjon av situasjon til grunn, og misforståelser vil kunne oppstå.

Om et medlem i husholdet bryter normene eller forventningene ved at han ikke oppfatter situasjonen korrekt, slik som den som sendte normene hadde tenkt, vil han kunne bli straffet av normsenderen. Når dette skjer vil medlemmet kunne forstå at han misforstod og vil korrigere sin oppfatning av hva som er det tilsiktede innholdet i nevnte forventning eller norm. Eksempel på en slik situasjon kan være om Bernardo inviterer med seg kollegaer hjem sent en onsdags kveld etter jobb. Ana mener han burde vite at det gjør man ikke. Onsdag kveld er familiekveld, og hun har lite lyst på besøk når hun skal på jobb dagen etterpå. Hun vil i denne situasjonen spørre Bernardo; *Hva tenkte du på?!* Det kan høres ut som et spørsmål, men det er egentlig uttrykt med et utropstegn. Underforstått er at Bernardo burde skjønne at dette ikke er noe en gjør uten å spørre om det er greit på forhånd. Bernardo vil kanskje nå forstå at han gjorde en feil. Gjør han det samme flere ganger vil han bryte normen som han vet finnes der, og slik den ble sendt vil den også bli mottatt (Levin og Trost 2005).

5.2.2 Å omfavne eller distansere seg fra rollen

Hilda har en gitt posisjon i husholdet. Hun er den som er hjemme hele dagen – og kan dermed sies å være en husmor med ansvar for matlaging, rengjøring og vask av klær. Hun sier selv at hun føler seg som en ”hushjelp”. Goffman (1972) sier at det er viktig å imøtekomme og tilfredsstillende normer og forventninger som er knyttet til den rollen en utfører. Det vil si at det for Hilda er viktig å tilfredsstillende de andres forventninger til, og de normer som eksisterer i husholdet for hennes rolle som hjemmeværende, eller ”hushjelp” som hun kaller det. Hennes kvaliteter vil bli vurdert med tanke på hvordan hun utfører sin rolle, om hun imøtekommer forventninger knyttet til den aktuelle rollen. Har hun maten klar når de andre kommer hjem? Har hun vasket klærne? Hvordan de vurderer henne vil danne grunnlaget for hennes selvilde og det bildet andre relevante personer har av henne.

Hilda sier at hun ønsket ikke å ha ansvaret for å lage mat til hele husholdet, at hun faktisk gikk til det skritt at hun anskaffet seg en egen kokeplate og satt den inn på soverommet hun

og German deler. Hun ønsket med dette å markere at hun ikke ønsket eller tenkte å fortsette med rollen som hele husholdets kokk. Allikevel opplevde hun at det ble forventet at hun skulle lage mat. Hun ga etter og lager fortsatt mat til hele husholdet stort sett hver dag. Kanskje gjør hun det ikke like åpenlyst som tidligere ved at hun holder på sin kjøkkenkrok på soverommet. Men hun lager alltid for mye mat – nok til en hel familie på fem personer. Er det slik at Hilda har internalisert normene i husholdet som sier at hun skal stå for matlaging, og får hun dårlig samvittighet når hun bryter dette? Hun sier selv at hun får dårlig samvittighet når de kommer slitne hjem fra arbeid og er nødt til å finne frem kasseroller og matvarer. *”Jeg kan like godt gjøre det jeg, som å stå og se på at de gjør det”*, sier hun.

Hilda har blitt veldig knyttet til sin rolle i viviendaen Giraldo, og dermed også til de forventningene som stilles til hennes rolle. Hun føler en viss forpliktelse til rollen. Det kan virke som hun føler at hun er fastlåst i den. Hilda viser ambivalens overfor sin rolle. På den ene siden ønsker hun, og synes det er rettferdig at hun som er hjemme hele dagen mens de andre er på jobb, tar hoveddelen av husarbeidet. Hun vasker klærne til hele familien, hun vasker hele huset, og selv om hun egentlig ikke lenger ønsker å gjøre det, ender det gjerne opp med at hun laget mat til dem alle. Hun ønsker å distansere seg litt fra rollen – i hvertfall til visse deler av rollen. Hun viser overfor de andre medlemmene av viviendaen en viss motvilje til visse forventninger, som dette med matlaging. Hun roledistanserer seg til en viss grad, selv om det ikke utføres hundre prosent.

Aída derimot omfavner sin rolle som ”husets kvinnelige overhode” fullt og helt. Hun uttrykker en klar tilknytning til rollen. Hun viser at hun har de kvaliteter som trengs for fremførelsen av rollen, og hun viser engasjement og spontan involvering i den aktuelle rolleaktiviteten. Hun aksepterer fullt og helt den rollen hun har blitt gitt, eller selv har tatt. Aída har vært vant til å være eneste kvinne i huset. Hun har nå fått svigerdatteren inn under samme tak. En kan kanskje tenke seg at dette ville være en lettelse for Aída – en å dele husarbeidet med, en å dele rollen med. Men det virker ikke slik. Aída synes å like sin posisjon som kvinnens overhode, som den som har kontrollen over stort sett alt i huset. Hun er den som gjør alt av husarbeid. Selv sier hun at det bare blir slik. Men hun innrømmer samtidig at hun ikke lar de andre slippe til, og at hun egentlig kan ta skylda selv for at det er sånn.

”Jeg liker å ha ting gjort på en spesiell måte. Min måte. Jeg liker å ha kontroll. Jeg liker å føle at de trenger meg. Jeg føler meg kanskje viktig når de trenger meg”, sier Aída.

Hun føler seg tilknyttet rollen sin. Kanskje er hun overdrevent tilknyttet? Dalía ønsker å ta del i husarbeidet. Hun sier hun føler seg ubrukkelig og som en som snylter på Cristians familie. Ikke kan hun bidra så mye økonomisk, hennes bidrag må være i form av arbeid i viviendaen. Jeg så med egne øyne at hver gang Dalía forsøkte å hjelpe Aída med husarbeidet, ble hun avbrutt, fratatt oppgaven eller forsøkt stoppet. De fleste ganger ville Dalía gi etter og overlate kosten, bøtta eller kniven til Aída. På Cuba knyttes gjerne det å være en god kvinne til det å lage mat, gjøre rent, vaske klær og vise omsorg overfor mann og barn. Når Dalía blir fratatt sine muligheter til å hjelpe til i hjemmet, kan vi anta at hennes følelse av å være kvinne, hennes rolle som svigerdatter, eller som *mujer*⁴¹ til Cristian, vil bli svekket. Hun vil sannsynligvis oppleve å ikke inneha de kvalitetene en bør og skal ha som kvinne i sitt samfunn.

5.2.3 Ulike roller i barneoppdragelsen

I familien Dominguez har de et klart mønster i forhold til barneoppdragelse. Det kan nesten virke som de har avtalt hvem som skal gjøre hva i forhold til datteren, men det er ifølge Oscar ikke avtalt. Nena tar hovedvekten av omsorgen og oppdragelsen. Det er hun som vekker og vasker Patricia, og serverer henne frokost. Det er hun som følger henne til skolen, mens de begge bytter på å hente henne. Men det er Oscar som hjelper Patricia med leksene. Jeg så også at Oscar var den av foreldrene som tok avgjørelser med hensyn til om Patricia kunne besøke venner og lignende. Han er generelt beslutningstaker mens hun er den som utfører ting.

Samhandlingene Nena og Oscar i mellom i forhold til datteren er ikke noe de har snakket om, men de har her inntatt hver sin rolle. Nena er den myke som ofte gir etter, mens Oscar er den som setter grenser og gir tillatelser. Det kan virke som Patricia respekterer faren mer enn moren. Patricia er mer "sutrete" rundt Nena, og blir lettere både sur og lei seg når moren prøver å sette ned foten. Når faren er i nærheten blir Patricia tøffere og stillere. Det er for eksempel forskjell på hvordan Patricia reagerer om Nena ber henne gjøre lekser, enn når Oscar ber om det samme. Er det Nena som sier hun må gjøre lekser vil Patricia gjerne krangle og klage litt før hun til slutt setter seg ned med bøkene, mens om Oscar ber henne om det samme, gjør hun det uten et ord i protest. Det samme gjelder når Patricia ønsker å besøke venner. Hun spør alltid en av foreldrene. Er det Nena som blir spurt og sier nei, vil Patricia gjerne blir sur og sutre. Ofte gir Nena etter og Patricia vil likevel få lov til å besøke venninnen. Er det Oscar som blir spurt, vil Patricia for det første spørre på en helt annen måte

---

⁴¹ *Mujer* betyr kvinne. Men på Cuba brukes også *mujer* for å si "dame" eller "kjæreste". Men da er det gjerne mer seriøst en om en kun sier "novia".

enn hun gjør overfor moren. Det er formet mer som et bedende spørsmål om hun spør Oscar. Spør hun Nena høres det ut som en kommentar om at hun ønsker å besøke venninnen, ikke så mye et spørsmål. Sier Oscar nei tar hun det for et nei og spør ikke igjen. Hun blir heller ikke sur eller kranglete, det virker som hun godtar hans svar umiddelbart. Hvorfor er det slik? Kan det være det at Patricia forventer denne reaksjonen fra Oscar i hans rolle som far?

Det er stort sett Nena som tar seg av alt som har med Patricia å gjøre. Det var hun som planla bursdagen til Patricia, lette etter og kjøpte inn gave og forberedte alt til selve dagen. Hvorfor deltar ikke Oscar mer? Er det kulturelt gitt at han som mann og far ikke skal delta mer i den daglige omsorgen? Er det hans personlighet som ligger til grunn? Er det Nenas behov for kontroll? I arbeidsfordelingen ser jeg at Nena trives med å ha kontroll, slik som da Oscar kjøpte det hun mente var feil type bananer og kjøtt. Det kan være slik på området med barnet og omsorg også?

Hos familien Barona har de også ubevisst tidligere hatt ulike roller overfor barna, spesielt overfor datteren Juliana. Giselle forteller at hun tidligere var den strenge, den som stilte spørsmål, sa nei og tok de ubehagelige diskusjonene. Hector ble den snille pappaen som gjorde alt for at datteren skulle være glad. Juliana lærte seg fort hvordan foreldrene fungerte, sier Giselle. Da Juliana ble 15 år og Giselle fant ut at hun hadde tatt piercing uten morens tillatelse, og at hun prøvde å skjule dette, ble det en endring i rollene hjemme hos Barona. Giselle forteller at hun samme kveld når Hector kom hjem fra jobb tok opp alvoret i situasjonen med han. Hun sa at hun var lei av å være den som sa nei og ble den ”slemme” forelderen. Hun stilte krav om at Hector startet å delta mer aktivt i grensesetting og oppdragelse. Til hennes store forbauselse hadde Hector allerede tatt en stilling til dette. Han fortalte at kvelden før hadde han fått en slags ”aha-opplevelse”. Giselle, Juliana, en venninne av datteren og han selv var på vei hjem fra et vennepar. Juliana og venninnen hadde gått foran foreldrene, kanskje fem til ti meter, fortalte han. Og Hector kunne med egne øyne og ører både se og høre hvordan gutter og mannfolk så på Juliana og venninnen, hvordan de plystret etter dem og kommenterte utseende deres. Dette ble et lite sjokk for han som far, som til da hadde sett på Juliana som en liten jente. Nå var hun 15 og han likte ikke mannfolkenes oppmerksomhet. Han innså at hun ikke var et barn lenger. Og derfor mente han nå bestemt at det var på tide å stramme inn på visse ting. Giselle og Hector snakket sammen og forhandlet seg aktivt frem til hvordan de fremover skal samhandle og samarbeide i forhold til oppdragelsen av Juliana. Ingen skal lenger ha rollen som den snille eller den slemme, alle

avgjørelser skal i utgangspunktet avgjøres i fellesskap – når Juliana nå prøver seg på en av foreldrene, vil hun få beskjed om at dette må hun også spørre den andre forelderen om.

5.2.4 ”Han er jo mann”

Samhandlingene mellom Nena og Oscar er preget av kjærlighet, men samtidig av macho kulturen. På hver sin side bidrar de til å opprettholde dette og de tradisjonelle kjønnsrollene i husholdet. Det er mye humor og respekt dem imellom, men det er Oscar virker mest autoritær og jeg merker at Nena har respekt for temperamentet hans. En ting som preger samhandlingene deres er sjalusi. Både Nena og Oscar beskriver seg selv og hverandre som ”veldig sjalu” personer. Nena forteller at hun tidligere har spionert og fulgt etter Oscar, at hun generelt er veldig skeptisk til kvinnelige naboer og venner. For meg er det en motsigelse når hun først sier at hun stoler på Oscar, men deretter sier at hun spionerer på han. Hun har flere ganger tatt han i å se på andre kvinner, til og med kyssende med en annen kvinne, og hun vet at han har vært utro, betror hun meg. Men så sier hun det som mange kvinner på Cuba sier etter å ha klaget over macho kulturen, mannens rolle og handlinger;

”.. han er jo mann”.

Hun forklarer altså Oscars handlinger med hans kjønn som mann. Det kan virke som at hun mener det er noe som ligger i han biologisk og som ikke er til å unngå, noe han som mann har rett til fordi han ikke klarer å styre sine instinkter. Nena er ikke alltid direkte enig i Oscars handlinger, men hun godtar ideen om at det er en grunnleggende forskjell mellom det å være mann og det å være kvinne når det kommer til behov. Stilltiende fortsetter hun å godta sin posisjon i forhold til hans – hun er med andre ord med på å opprettholde både roller og kultur. Både Nenas og Oscars syn på dette med forskjeller på mann og kvinne er noe de bærer med seg fra sine foreldre. Det er deres virkelighet (Berger og Luckmann 1966). Jeg kommer nærmere inn på dette senere i analysekapittelet.

Hos Fernandez opplevde jeg en stor krangel mellom Aida og sønnen Cristian, og som endte med å inkludere også Cristians kjæreste Dalía. Samhandlingene har lenge ”hanglet”, forteller Aida meg. Cristian har i lang tid vært i dårlig humør og lar det gå utover resten av medlemmene i husholdet. De tror alle det skyldes at han er uten jobb og at det er vanskelige tider.

Som mann på Cuba forventes visse ting av deg. Det viktigste er forsørgelse av familien din. Til posisjonen, eller rollen som mann i et hushold stilles det forventninger om at du arbeider hardt for å kunne forsørge familien din. Aída mener at Cristian har det veldig vanskelig, både som mann, ektemann og sønn. Dette er hans tre viktigste roller, og han erfarer han ikke klarer å fylle noen av dem. Som mann er han i egne øyne ”udugelig”, det er ingen som har bruk for han; han finner ikke arbeid, han føler seg svak og hjelpsløs. Som ektemann er han ubrukelig; han har ingen inntekt på å bidra med, og et lite barn på vei. Han føler seg kanskje dessuten følelsesmessig ustabil og kan ikke være den sterke partneren kjæresten trenger. Som sønn skulle han ha bidratt hjemme både økonomisk, fysisk og praktisk. Men med all tiden han bruker på å prøve å finne seg arbeid, med all frustrasjon og fortvilelse og ingen lønn, opplever han at han ikke strekker til.

Verken Dalía eller Aída kjenner han igjen. Aída sier flere ganger, både forklarende og unnskyldende; ” Han er virkelig ikke sånn”. Dalía legger til at han som person er sånn at han gjerne bygger opp følelser, et sinne som nå sannsynligvis er rettet mot han selv og hans opplevelse av ”udugelighet”. Nå har dette eksplodert og det går utover alle rundt han. De er overrasket over ordene og handlingene hans. Det strider mot deres opplevelse av han som person.

Cristian opplever at han for øyeblikket ikke klarer å møte de forventninger som stilles til han. Han føler utførelsen av sin rolle som mann, ektemann og sønn ikke imøtekommer eller tilfredsstillende de normer og forventninger som er knyttet til rollen. Han opplever at hans kvaliteter som mann, sønn og person vurderes deretter, og hans selvbilde er dårlig. Samhandlingen medlemmene imellom i viviendaen Fernández preges kanskje av den grunn av uro og misforståelser.

German Giraldo er tilsynelatende ikke like opptatt av å oppfylle de forventninger og normer som stilles til han som mann, ektemann og sønn. Han er i likhet med Cristian arbeidsløs, men ingen av de andre medlemmene i viviendaen tror han aktivt leter etter nytt arbeid. Han bidrar ikke økonomisk til sitt hushold, og heller ikke mye sosialt sett. Har han aktivt tatt rollen som den håpløse sønnen og hjelpeløse mannen som ikke får til noe? Eller er det en rolle han opplever har blitt gitt han? Kanskje han tidligere har vært i samme situasjon Cristian nå er i, men har resignert og godtatt rollen han nå har?

5.2.5 ”Vi tenker jo ikke likt!”

Familien Barona beskriver selv at de har et godt forhold til hverandre alle sammen. Det ser også slik ut. Det ser ut til at deres vivienda er preget av åpenhet, omsorg og kjærlighet. Giselle sier selv at det sosiale aspektet spiller en stor rolle i deres vivienda. Hun sier de gjerne kan diskutere, men at de går godt overens samtidig.

En bekymring Giselle har er ulikhetene mellom Ivan og Juliana. De går godt overens, men det er ofte krangler mellom disse to. Dette er kanskje ikke unormalt, hvem har vel ikke kranglet med sine søsken? Bekymringen til Giselle er knyttet til levesettet på Cuba, til det faktum at Ivan og Juliana sannsynligvis vil måtte dele bolig i fremtiden, når de begge er voksne og har skaffet seg egne familier. Som barn og unge er det å krangle normalt, men hva vil skje når de blir tvunget til å dele bolig resten av livet? Når andre personer kommer inn i bildet?

Hvorfor er hun så bekymret? Ivan og Juliana har vokst opp med samme foreldre, i samme hus, og med samme forutsetninger. Giselle begrunner sin bekymring i personlighetene til sine barn. De er veldig forskjellige som personer. Mens Ivan er ryddig, ansvarlig og ”krever lite”, er Juliana av en annen karakter. Hun synes ukelønnen hun får av foreldrene er liten, hun sparer ingenting, sniker unna penger og er avhengig av foreldrene til alt. Ivan bruker knapt penger på seg selv, hele hans inntekt går til fellesskapet. Giselle har dårlig samvittighet for dette, hun føler det blir lagt mye ansvar på Ivan.

” *El es una alma vieja en un cuerpo joven*” sier hun om Ivan. Han er en gammel sjel i en ung kropp. Ivan er selvstendig, uselvisk og har alltid vært slik, sier moren. Giselle er redd for at dette i fremtiden skal føre til en konflikt mellom søsknene – ved at for eksempel Ivan er flinkere til å bidra økonomisk enn Juliana. Samtidig er Ivan rolig, hjemmekjær og en litt reservert person. Juliana er det mer fart i, hun liker å gå ut på fester, kino og liknende, og er utadvendt. Veldig ofte fører dette til en diskusjon mellom søsknene, fordi de ser ulikt på ting.

I tillegg mener Giselle at Ivan nok er veldig beskyttende overfor lillesøsteren. Ivan på sin side sier at Juliana ”ikke tenker lenger enn sin egen nese”. Han forteller hvor mye foreldrene har ofret for å komme dit de er i dag, og sier at Juliana ikke verdsetter foreldrenes slit slik han mener hun burde. Han er ofte den som sier i fra når han mener at Juliana burde gjøre noe på en annen måte, eller når han mener Juliana burde være mer hjelpsom hjemme. Han er også den som gjerne sier i mot når Juliana ønsker å gå ut med kjæresten en lørdags kveld. Og han

er også den som sier i fra når Juliana snakker mye i telefonen, okkuperer pc-en eller legger fra seg sine personlige eiendeler rundt omkring i huset.

Kan det være slik at Ivan *tar på seg* rollen som eldste søsken når han uttrykker sin irritasjon over Julianas holdning til foreldrene? Samhandlingen mellom Juliana og Ivan er preget av en god relasjon. De ler mye sammen og jeg mener det er en tydelig gjensidig respekt og kjærlighet mellom dem. Men samtidig er det en stor forskjell, både i alder og personlighet. Ivan er mer en forelder enn en bror kan en kanskje få inntrykk av. Jeg vet selv at det er lett å få denne rollefordelingen når det er så stort sprang mellom søsken.

I Baronas familie er det en regel om at alle skal bidra med det de kan og slik de kan. Juliana har ingen mulighet til å bidra økonomisk, og kanskje er det slik at Ivan derfor mener hun bør bidra mer sosialt ved å for eksempel rydde opp etter seg, lytte til morens ønsker og vise at hun verdsetter de andre medlemmene. Ivan føler et ansvar som voksen og mann, og ønsker å hjelpe moren. Han tenker mye på sine foreldre og hva som er riktig å gjøre i ulike situasjoner. Han blir beskrevet av moren som en person med en ”sterk moral”. I følge Goffman (1992) kommer menneskers moralske orden til syne i interaksjon med andre mennesker; moralen ligger til grunn for våre handlinger. Det vi synes og erfarer er basert på ideer, det er ikke objektivt eller uavhengig. Hvordan vi forstår noe vil sann sett være begrenset av våre erfaringer, og de ideer vi har vil kunne bli korrigert over tid og ens sannhet til kunne skifte.

Jeg tenker at Juliana fortsatt bare er 17 år og dermed ikke voksen slik som Ivan kan sies å være. Ivan har flere år bak seg, han har jobbet siden han var 18 og har i den forbindelse gjort seg visse erfaringer Juliana har til gode å gjøre. Da jeg var 17 år var jeg absolutt ikke voksen og heller ikke så flink til å verdsette det som ble lagt i hendene på meg. Jeg tror jeg rett og slett ikke så det den gangen. Kanskje det er slik med Juliana også?

Bernando Aguilera nevner generasjoner som en mulig grunn til at det kan være vanskelig å bo sammen i harmoni. Han sier at det ikke er ”naturlig” at en som voksen skal måtte bo sammen med sine foreldre. Det er vanskelig når flere generasjoner skal bo sammen. En har ulike nettverk, ulike ønsker, ulike venner og alt dette kan virke negativt inn på ens liv. Når ulike interesser, ulike vaner og ulike situasjoner kolliderer er det lett at det oppstår konflikt. Alle disse faktorene virker inn på det sosiale aspektet ved en vivienda mener Bernando.

Den sosiale orden skapes, opprettholdes og reproduseres gjennom eksternalisering, objektivisering og internalisering (Berger og Luckmann 1966). Det vil si at som individ vil

våre signifikante andre være de viktigste personene når det kommer til sosialisering og hvordan vi ser på verden. Men samfunnet påvirker oss også til en viss grad. Mellom hver generasjon skjer det som regel en viss utvikling både innad i husholdet og i samfunnet generelt. Det er gjerne slik at når en er av en generasjon har en ikke de samme forventningene, vanene eller ønskene som en annen generasjon. En stiller ulike krav, og samhandlingene kan bli deretter. Fatima forteller at hun og moren ofte kommer opp i krangler fordi deres meninger er forskjellige. Det er gjerne fordi de er fra to ulike generasjoner tror hun. Hun mener at moren ikke forstår dagens samfunn og utviklingen som har skjedd. Hun sier at moren ofte bruker frasen ”*Da jeg var på din alder*” når de diskuterer noe. Fatima sier at moren ikke ser at grunnlaget for dagens unge ikke er det samme som for 40 år siden. Samfunnet har endret seg. Tankegangen og måten å se ting på har endret seg til en viss grad. Det er sterke impulser fra andre land og kulturer, og det forventes andre ting av dagens unge enn da moren var på hennes alder, mener Fatima. Men så legger hun til at når det gjelder konflikter som de som hushold møter sammen, for eksempel en økonomisk krise, da vil de samarbeide om å løse problemet, og ulikhetene vil virke mindre.

Dalía i familien Fernández sier hun blir frustrert over at Cristian og hun selv har så ulikt syn på det å være i et forhold. Hun vet selv ikke hva det skyldes, om hun trenger han mer enn han trenger henne eller hvorfor det er slik. Hun synes det er vanskelig å samarbeide med ham når han oppfatter hennes hensikter som egoistiske. Hun sier hun tenker på deres fremtid, hvordan de skal kunne få det bedre sammen i tiden fremover, spesielt med tanke på at de snart skal bli foreldre. Cristian oppfatter Dalía som egoistisk når hun ønsker at han skal tilbringe mer tid med henne i stedet for all den tiden han bruker på å hjelpe venner og naboer. Dalía synes det er han som er egoistisk. Selv om han hjelper andre mye er det de som er nærmest han, familien, som får betale for det. De trenger han også, mener hun. Hun sier han ikke ser hvordan hans handlinger påvirker resten av medlemmene i familien. Hun har dessuten, i likhet med Aída, sett at Cristian kan om han vil. Overfor faren er han den plikttoppfyllende, hjemmekjære Cristian de ønsker å se mer av i hverdagen.

Dalía og Cristian definerer situasjonen ulikt. Han ser hennes hensikter som egoistiske, mens hun ser dem som noe som er til det bedre for dem som par og for hele familien som gruppe. Hvorfor de definerer situasjonen så ulikt kan ha å gjøre med egne sosialiseringprosesser. Dalía er vokst opp i et hjem hvor foreldrene tilbringer mer tid sammen, prater mer sammen og samarbeider tett sammen. Cristian er vokst opp i et hjem hvor faren er lite tilstede i hverdagen. Det er moren som styrer det som foregår i hjemmet. Han får beskjed om hva han

skal gjøre og når han skal gjøre det. Dalía på sin side er vant til å ta initiativ og ikke vente på beskjeder. Kanskje er hun også vant til at foreldrene tilbringer mer tid sammen og tar avgjørelser sammen. Dette vil da være hennes utgangspunkt for hvordan hun forstår verden, mens Cristian har andre erfaringer og et annet utgangspunkt.

5.2.6 "Det bare ble sånn"

Samhandlingene i *viviendaen Castro* er preget av gjensidig respekt og omsorg. Jeg legger merke til at dialogen mellom Kamila og Leonardo er preget av kjærlighet og respekt. Kamila og Leonardo har ikke direkte forhandlet frem den sosiale orden i sitt hushold, men det har gått seg til over tid. Kamila sier at de er like som personer og at de har hatt en god kommunikasjon seg i mellom siden de første gang traff hverandre. Hun legger til at de var godt voksne når de ble kjent. De kjente dermed seg selv, sine ønsker og behov godt. Her kan vi se at Goffmans teori om "*working consensus*" passer. Det som er av avgjørende betydning for samhandlingene er den informasjonen individene går ut med eller kjøper om de andre deltakerne. På grunnlaget av denne informasjonen starter en å definere situasjonen og finne frem til en måte å samhandle på (Goffman 1959). Kamila og Leonardo valgte i begynnelsen av sitt bekjentskap å være ærlige på hvem de var og hva de forventet. Det kan se ut som at dette fortsatt ligger til grunn i deres forhold og deres samhandlinger.

Hos Dominguez finner vi den typiske manns- og kvinnerollen i Nena og Oscar. De legger ikke skjul på at Oscar er nokså "*machista*" og at dette preger alle deler av deres samliv og samhandlinger. Arbeidsfordelingen i *viviendaen* er typisk tradisjonelt fordelt mellom mann og kvinne, men også andre samhandlinger er preget av machismo kulturen. For eksempel er det slik at mens Oscar kan sitte og skravle i timevis med sine kompiser, er ikke dette godtatt like selvfølgelig om Nena ønsker å gjøre det samme.

Det som er interessant er at denne holdningen ikke er noe de har snakket om. Oscar beskriver det som at "han var sånn" når Nena ble kjent med han, og hun måtte bare godta hvordan det var. Vi kan også her se et eksempel på *working consensus*. Da Oscar og Nena møttes var hun bare 16 år gammel. Oscar var ti år eldre enn henne. De innledet et forhold og har siden den gang holdt sammen. Nena uttrykker overfor meg et ønske om å kunne jobbe når hun er ferdig med studiene om noen år. I Oscars tanker er ikke dette et alternativ. Han sier selv at "*Når vi møttes jobbet hun ikke, og jeg vil det skal fortsette slik*". Han sier med andre ord at de møttes på et grunnlag – der hun ikke jobbet, og det er hans ønske og kanskje krav at det skal fortsette slik. Begrunnelsen er at han ønsker å ta vare på henne og familien. Han ser ingen grunn til at

det som var når de ble sammen skal endres. Han har ikke endret seg, og ser heller ingen grunn til forhandlinger på dette området. Han ønsker å være det han kaller ”mannen i huset”. Hadde Nena gått inn i forholdet med et klart ønske om å ha muligheter til å kunne studere og jobbe, i stedet for å taust uttrykke sin enighet i Oscars syn på forholdet, ville det kanskje ha vært lettere og mulig å forhandle seg frem til en ny enighet nå. Samtidig er det slik at Nena er enig i at menn er menn og kvinner er kvinner, og at det her er en forskjell i roller, forventninger og muligheter.

Hos familien Aguilera kan det virke som at samhandlingene er preget av god kommunikasjon, respekt og kjærlighet. Alle de voksne medlemmene er nokså likestilt med hensyn til ansvar, oppgaver og bidrag både økonomisk og sosialt sett. De hjelper hverandre i hverdagen, både emosjonelt og fysisk sett. Rollene i husholdet er relativt like, og det kan virke som de definerer den overordnede situasjonen i deres vivienda ganske likt. Samhandlingene er relativt harmoniske og alle følger stort sett den sosiale orden som tilhører deres vivienda. Dette vil dermed ikke si at de ikke kan oppleve uenigheter eller konflikter. Familien legger vekt på at de også diskuterer og krangler ”slik som naboen”. De har ikke direkte har forhandlet seg frem til hvordan de skal samhandle. Vi kan her se at det er nok et eksempel av working consensus. Det er enighet medlemmene mellom om hvordan en skal samhandle i deres vivienda. Ana sier hun synes det er viktig at en behandler hverandre med respekt og kjærlighet, og at alle skal delta på lik linje. Det er det hun har lagt vekt på i oppdragelsen av sine sønner. Sosialiseringprosesser fra vi er barn og gjennom resten av livet vil være viktig og ligge til grunn for måten vi samhandler på. Sannsynligheten for at de vil ha like verdier, moral, normer og syn på ting vil dermed være stor. Dette vil også ofte føre til at en går inn i en samhandling med omtrent samme utgangspunkt og forventninger.

5.3 Arbeidsdeling og sosial orden

Gullestad (1984) sier at hushold kan forstås på ulike måter, avhengig av hvor en befinner seg. Hun sier at det kan være en idé å løse opp hushold som begrep. Det kan være nyttig å skille mellom *task* og *team*, det vil si mellom oppgaver og den sammensetningen av personer som utfører oppgavene. Rudie (1969/70 i Gullestad 1984) forsøker å få frem dynamikken i hvordan husholdsaktivitetene organiseres. Om en forsøker å beskrive husholdet gjennom aktivitetene som utføres, hvem som deltar og hva slags regler som styrer avtaler kan det være

nødvendig å fastslå hva slags aktiviteter som er husholdsaktiviteter (Gullestad 1984:42). Dette varierer veldig, men noen aktiviteter ses på som sentrale når en skal beskrive hushold. Aktiviteter i forbindelse med bosted, produksjon, mattilberedning og måltider, budsjettanliggender og omsorg for barn og hjelpeløse kan sies å være spesielt sentralt i denne sammenheng (Gullestad 1984.). Seksualitet og sosialisering er ikke med på listen fordi tradisjonelt sett regnes dette med til familielivet og ikke til husholdet. Gullestad sier hun ikke helt klarer å skille sosialisering og for eksempel omsorg og barneoppfostring på den andre siden som to ulike dimensjoner ved de samme virksomheter. Spesielt når det gjelder Cuba hvor en bor så tett, kan jeg si meg enig i dette. Hushold og familie glir inn i hverandre, slik jeg har erfart det.

På Cuba er det *la casa*, huset, som er rammen rundt et hushold. Slikt sett kan en tenke seg at hvert hus danner et hushold. Men det er ikke så enkelt. Når vi ser på hvordan en organiserer husholdningsaktivitetene kan vi se at det er mange ulike variasjoner. Bender (1967 i Rudie 1984) mener en må skille mellom samlivsenheter og husholdsaktiviteter. Ifølge Bender finnes det familier som ikke er hushold og hushold som ikke er familier. Han fortsetter med at kjernepunktet i husholdsaktivitetene er at det handler om aktiviteter rundt det å skaffe til veie og fordele livsnødvendigheter (Bender 1967 i Rudie 1984:141). Ideelt sett vil medlemmene av et hushold samarbeide om å løse slike oppgaver (Rudie 1984).

I faglitteraturen defineres husholdet ofte bare ved en eller to av dimensjonene nevnt ovenfor. Veldig ofte trekkes bosted frem som det viktigste (Gullestad 1984). Også når jeg snakket med cubanere fikk jeg ved første inntrykk en forståelse av at *vivienda* for dem var det fysiske, altså boligen med sine materielle og fysiske begrensninger. Men dette endret seg gjerne i løpet av samtalen hvor Cubanere ofte trakk inn det sosiale og økonomiske aspektet. Uten å tenke over det selv, omfavnet de dette som en del av *vivienda*, som en del av husholdet.

Hvordan en fordeler arbeidet i *vivienda*en organiseres på ulike måter, gjennom forskjeller eller gjennom likhet. Det finnes ulike kriterier for fordeling av oppgaver og ansvar i henhold til kompetanse, hensiktsmessighet i forhold til lønnsarbeid, rettferdighet i forhold til tid og omfang og andre behov. Dessuten spiller kulturelt definerte kategorier for hva som er passende arbeid for menn og kvinner inn (Borchgrevink & Melhuus 1987:178). Definisjonen av manns- og kvinnearbeid varierer fra samfunn til samfunn. Men biologiske kjønnsforskjeller er alltid grunnen til at en tilskriver kjønnene kulturelt definerte

arbeidsoppgaver. Hver av de ulike dimensjonene nevnt som aktiviteter i et hushold, vil innebære mange ulike arbeidsoperasjoner. Den generelle tendensen er gjerne at kvinner i husholdet hovedsakelig har ansvaret for matlaging, oppfostring av barn og rengjøring (Gullestad 1984:50).

5.3.1 En forhandlet avtale basert på effektivitet og relativ likhet

Kun to av *vivienda*ene sier at de har forhandlet frem fordeling av arbeidsoppgaver knyttet til sin *vivienda*. I familien Aguilera var det Ana som tok initiativ til forhandlingene. Hun mente at for å kunne bo sammen i harmoni så mange voksne mennesker, var det viktig å bli enige om noe alle kunne leve med. Organiseringen av arbeidet var et resultat av en vurdering der de så hva som var en hensiktsmessig fordeling av arbeidsoppgaver i husholdet. Denne måten for arbeidsdeling er basert på *fullstendig utskiftbarhet* på alle felt (Borchgrevink og Melhuus 1987). Denne arbeidsdelingen kan ta utgangspunkt i at en ser på hvem som har gjort mest eller minst i en periode. Hvem tok oppvasken sist? Hvem hentet Dayana på skolen i går? Oppgavefordelingen kan altså være uforutsigbar fra situasjon til situasjon. Det kan allikevel være slik at ansvar kan avgrenses og fordeles enten mellom eller innen arbeidsfelt. Om det skulle være slik at kulturelle barrierer mellom manns- og kvinnearbeid anerkjennes, vil disse være et tema for forhandling – og en vil gjøre et poeng av å krysse disse barrierene (Borchgrevink og Mehuus 1987:180).

Aguilera har fordelt arbeidsoppgavene, eller rutinene for dem basert på likhet og symmetri. De har sett på hva som er hensiktsmessig i forhold til andre oppgaver som skal løses. Ved å benytte seg av en slik form for arbeidsdeling vil forhandling være en forutsetning for samarbeid, og også fritak fra arbeidsoppgaver er et tema for forhandling. Fleksibiliteten i denne typen arbeidsorganisering er av stort potensiale, siden antall mulige kombinasjoner av arbeidsoppgave og person nesten er uendelig. Egne vurderinger av de andres arbeid vil hele tiden kunne gjøres relevant, og når som helst under arbeidsprosessen vil for eksempel uklarhet i definisjon av ansvarlighet og uenighet om standard og metoder kunne bli kilde til konflikt. Det som også kan bidra til konflikter er at det kan være vanskelig å skulle håndtere forskjeller i kompetanse og interesse. Det forsettes dermed at gjensidig læring bør være en del av samarbeidsformen, dette er fordi en ikke vil gå i retning av segregerte arbeidsområder (Ibid).

Bernando forteller at de har organisert seg slik at den som kommer først hjem fra jobb gjerne starter med middagsforberedelsene. Den neste som kommer hjem vil kanskje fortsette på middagen og la den andre få fri, eller den vil ta over en del av matforberedelsene, som for

eksempel det å rense bøtter og ris. Det kan også være at den neste som kommer hjem tar ansvaret for annet husarbeid eller innkjøp som trengs å gjøres. Denne måten å dele husarbeid og matlaging på avhenger gjerne av at en har samme standard for hva som skal og bør gjøres. Om Bernardo ikke ser at gulvet er skittent fordi han ikke har de samme standarder som Ana, vil det gjerne bli Ana som vasker gulvet uoppfordret hver gang. En kan da risikere at Ana vil irritere seg over Bernardo manglende initiativ eller latskap. Hun kan velge å ta opp dette til forhandlinger i *viviendaen*, eller taust godta at det er slik og ta på seg oppgaven hver gang. Nå skal det sies at det ikke virker som dette er et problem hos Aguilera. Inntrykket jeg fikk var at deres system for organisering innad i husholdet fungerer godt.

Ana sier at selv om de har fordelt arbeidsoppgaver er det gjerne slik at den som er mest hjemme gjør det meste, selv om det kanskje ikke er dens oppgaver. Dette faller da gjerne på Cecilia, svigerdatteren hennes. De poengterer alle sammen at dette ikke er fordi Cecilia er kvinne. Grunnen til at det blir henne er fordi hun tilbringer mest tid i hjemmet. Det blir naturlig at hun tar hånd om huset og husarbeidet. Cecilia sier hun selv har valgt det – at hun i realiteten kunne latt ting ligge til de andre kommer hjem. Men hun synes det bare er ”rett og rimelig” at hun som er mye hjemme tar det. Hun synes dessuten det er hyggelig å ha alt klart til de andre kommer hjem fra jobb. Hun føler at hun allikevel får mye igjen, og trekker frem som eksempel om at når Ana ikke er bortreist, er det alltid hun som henter Dayana på skolen, lager lunsj og bringer henne tilbake til skolen etter lunsj. I familien Aguilera sitt tilfelle kan vi se at fordeling av oppgaver er resultat av forhandlinger – men selv om de i realiteten skal gjøre likt sett med oppgaver, ender det opp med at en eller to av kvinnene i husholdet har eller tar hovedansvaret. Om det da kan sies å være arbeidsdeling basert på *fullstendig utskiftbarhet* på alle felt, kan diskuteres.

Hos Castro har de bevisst satt seg ned og diskutert og fordelt arbeidsoppgavene. Men samtidig sier de at det ikke finnes noen regler eller avtaler for hvem som skal gjøre hva, dette skjer mer spontant. Forhandlingene de hadde var for å få til en mer effektiv fordeling av husarbeid – og de sier det ikke var noe resultat av og det ble ikke lagt vekt på verken tradisjon, kjønn eller generasjon. Måten Castro har fordelt arbeidet mener de selv er basert på *fullstendig utskiftbarhet på alle felt*. I likhet med hos familien Aguilera kan dette være modellen familien forsøker og ønsker å leve etter. Men det er jo slik at kvinnene i huset er de som helst vasker klær og lager mat. Det er derfor relativt. Det er derfor ikke noe som er absolutt.

Både Kamila og Leonardo er til vanlig i full jobb. Selv om Kamila sier de deler på alt, og at hun ikke føler hun gjør mer enn han av husarbeid, bruker hun den samme setningen som flere av de andre kvinnene i min oppgave: ”Han hjelper til i huset”. Nå befinner de seg i en litt spesiell situasjon – Kamila er alvorlig syk og kan ikke ta del i den daglige organiseringen av hus og hjem. Det er derfor blitt mye arbeid på Leonardo. Moren hans som bor i samme hus hjelper til med matlaging, men stort sett blir det Leonardo som tar resten. Grunnlaget for fordeling i denne viviendaen er basert på å få til en effektiv arbeidsløsning, det vil si hvem som har mulighet og helse.

Det er kun disse to viviendaene som sier de bevisst har forhandlet frem en avtale om arbeidsfordeling i viviendaen. De andre viviendaene har fordelt arbeidsoppgaver, men hvorfor det er slik, synes ulikt fra vivienda til vivienda. De fleste kan heller ikke redegjøre for dette. Det ligger bare naturlig for flere av dem, noe de ikke har tenkt over, eller noe som forventes av dem, av familien, samfunnet og generelt.

5.3.2 Hun har hovedansvaret - de hjelper til

I viviendaen Barona er det Giselle som har ansvaret for husarbeidet. Hun gjør alt fra å vaske opp, vaske gulv, vaske klær til å lage mat. Grunnen til dette oppgir hun å være at hun allikevel er hjemme hele dagen hver dag. Hun har ansvaret for rommet de leier ut – og sammen med husarbeidet blir dette hennes jobb, føler hun. Hun forteller fra da hun tidligere hadde arbeid utenfor sitt eget hjem. Hun vasket huset og stelte for gjestene til en dame som leide ut rom til turister. Hun forteller om lange dager utenfor hjemmet, en lang busstur hjem på kvelden, og at hun måtte lage mat til familien når hun kom hjem på kvelden. Hun lagde nok mat til både middag samme dag og lunsj dagen etter. Dette sier meg at hun ikke kun har disse oppgavene fordi hun arbeider hjemme, det var jo likens da hun jobbet hele dager utenfor hjemmet.

I alle viviendaene jeg besøkte, var det en hovedregel at kvinnene laget maten. I et par av viviendaene var det slik at det kunne hende at mannen lagde maten, men det var som regel ingen fast ordning. I samtlige viviendaer sies det at mannen ”hjelper til” med matlaging når han enten får beskjed om det, eller kvinnen er syk. Jeg synes det her er viktig å legge vekt på dette at mannen ”hjelper til”. Mannen har formelt intet ansvar, det er en tjeneste han gjør kvinnen. Det er for meg ingen selvfølge at kvinnen skal ha maten klar når mannen kommer hjem fra jobb. Hector har over tre timers lunsjpause og kunne fint rukket å lage mat selv på denne tiden. Hvorfor tar ikke Hector et tak når han kommer hjem fra jobb til lunsj og middag? Kanskje regner ikke familien Giselles arbeidsoppgaver hjemme som arbeid? Hector kan sette

seg ned foran pc` en og sitte der hele lunsjen og hele kvelden, kun avbrutt av middag eller om det er noe på TV. Oppvasken står gjerne på benken til Giselle tar den.

Giselle sier at de ikke har forhandlet frem hvordan de organiserer seg i hverdagen. Men hun legger til at de har forhandlet seg frem til at hver søndag skal være Giselles fridag. Det er den eneste fridagen hun har i løpet av uken. Forhandlingene dreide seg kun om matlaging – hver søndag er det Hector som står for matlaging hos Barona, da både lunsj og middag. Giselle begrunner dette med at han jobber utenfor hjemmet og har rett på et visst antall fri og feriedager i løpet av ett år, mens hun ikke har samme rettighet eller mulighet. Hun jobber hjemme og hjemmet skal drives hver dag året rundt.

”Så det synes jeg er både rett og rimelig. Det blir kun fire dager i måneden”, sier hun.

Datteren Juliana hjelper til med oppgaver i hjemmet, også det som resultat av forhandlinger. Hun har faste oppgaver – slik som at hun hver lørdag koster og vasker begge etasjene og badet i andre etasje. Juliana er ikke alltid like vennlig innstilt til oppgavene, men de blir alltid gjort. Gjør hun ikke dette får hun heller ikke ukepenger. Det er en felles tankegang i viviendaen at alle må bidra, selv om det kanskje er på ulike måter. Mens Giselle bidrar mest sosialt og med husarbeid, bidrar kanskje Hector og Ivan mest økonomisk.

I løpet av den tiden jeg tilbrakte sammen med familien Barona så jeg også at Giselle fratok Ivan ansvar for arbeidsoppgaver. Om Ivan startet på noe ble han ofte avbrutt av Giselle som laget unnskyldninger for han. Det kunne være at han hadde jobbet nok den dagen, at han sikkert var sliten eller at hun allikevel skulle til å ta det. Jeg vet ikke om dette er fordi Giselle ønsker selv å beholde kontrollen i huset og over arbeidet som hører dertil, som om det er hennes arbeid, hennes territorium. Eller kan dette være fordi hun ønsker å ta hensyn til sønnen som hun kanskje ser er sliten og trøtt etter en lang arbeidsdag? Kan det være at Giselle føler det er hennes plikt, siden hun ikke har lønnet arbeid, eller fordi hun er kvinne? Hadde hun gjort det samme om det hadde vært Juliana som hadde tatt initiativ?

Giselle sier at det er viktig å sette seg ned og snakke om hvordan ting gjøres i familien. Har de gjort dette? Giselle uttaler i forhold til å en vaske felles gang som de deler med fire andre leiligheter; *”Gjør ikke jeg det, da gjør ingen det”*. Er det en slik holdning hun har i sitt eget hushold også? Er det basert på erfaringer, forventninger eller bare gjetninger?

Vi kan se at måten å organisere arbeidsfordelingen på hos Barona er det Borchgrevink og Melhuus (1987) kaller en *kombinasjon av segregerte og overlappende oppgaver*. Det er

Giselle som har det overordnede ansvaret og kompetansen på utførelsen av husarbeid og matlaging. Hectors, Julianas og Ivans oppgave er å bistå og hjelpe til når det trengs. I denne viviendaen kan det virke som om det innebærer en eksisterende ide om at forpliktelser er basert på forskjellighet, jamfør at Juliana hjelper til hjemme, mens Ivan gjerne blir fratatt sitt ansvar selv om han forsøker å hjelpe. Det kan virke som det stilles forskjellige krav til de ulike medlemmene avhengig av blant annet kjønn, slik vi ser Borchgrevink og Melhuus (1987) sier – at forskjellen mellom sosiale kjønn holdes ved like gjennom overordning og underordning av ansvar. Det finnes en viss grad av likhet, som for eksempel innebærer krav til deltakelse, og det finnes en viss grad av forskjell, som kan innebære krav om fritak. Det som kan bli et dilemma er når grensene mellom ”hjelp” og ”plikt” blir utydelige. Når forventningene til de ulike medlemmene kanskje ikke stemmer overens (Ibid.)

I viviendaen Fernandez tar alle en del i arbeidsoppgavene knyttet til viviendaen. De fleste har sine nokså faste oppgaver. Også her kan en si at de har organisert arbeidsfordelingen ved en kombinasjon av segregerte og overlappende oppgaver. Aída sier at alle hjelper hverandre, men at det også er slik at hun gjør alt. Men hun fremhever at hun liker det sånn. Hun sier hun liker best å gjøre ting selv på sin måte, og hun har nok på denne måten vent medlemmene i viviendaen til dette. Dalía, svigerdatteren til Aída, hjelper til med småoppgaver, som å ta oppvasken og brette rene klær. Hun prøver også å ta over andre oppgaver i viviendaen, men blir i likhet med Ivan i familien Barona, stoppet. Dette er ikke et engangstilfelle. Hvorfor lar ikke Aída andre slippe til? Det kan være som hun sier, at hun vil ha kontroll på det som gjøres, og egentlig ikke blir fornøyd med resultatet av andres arbeid. Hun sier hun har høye og spesifikke standarder for husarbeidet. Det kan kanskje også være slik at hun føler det er hennes plikt som hjemmевærende, som kvinne og som mor å skulle utføre disse oppgavene. Det kan være omsorg som ligger bak – at hun ønsker å ta hensyn til Dalía som nytt medlem i huset og som gravid. Kanskje hun ønsker å vise Dalía at hun er velkommen og ikke bry henne med oppgaver i viviendaen? Dalía på sin side føler at hun ikke blir akseptert som en del av viviendaen når hun ikke får ta del i de faste arbeidsoppgavene. Hun ønsker å ha ansvar og vise at hun fortjener å ha sin plass i familien.

Også hos Fernandez er det slik at mennene ”hjelper til” om det trengs og om de får beskjed om det. Det kan hende at de lager mat, kutter opp grønnsaker, tar oppvasken eller tar av bordet uten å få beskjed om det. Men det hører til sjeldenhetene. Bayron har oppgaven med å kjøpe mat på ettermiddagene og helgene – når han er hjemme. Siden ham er mye ute og reiser

med jobben ender det opp med at Aída tar seg av dette i hverdagen. Men når han er hjemme skjer dette automatisk, det er hans oppgave. Vi ser at det er Aída som har det overordnede ansvaret og kompetansen på husarbeid og matlaging. De andres oppgaver er her, i likhet med hos Barona, å bistå og hjelpe til når det trengs. Det er et krav om deltakelse hos Fernandez, dette er likt for alle. Men det er ulike forventninger til hva en skal gjøre, noen er for eksempel fritatt ansvaret for husarbeid, spesielt Cristian og Bayron. De har i stedet sine spesifikke arbeidsoppgaver som å gjøre visse innkjøp, hente vann og utføre tyngre oppgaver knyttet til husholdet.

Ved å benytte denne formen for arbeidsdeling som både familien Barona og Fernandez gjør, kan alle medlemmene i teorien delta, men det vil hele tiden være en person som har den overordnede kompetansen og det administrative ansvaret. De andre kan gjerne utfylle og overta deler av arbeidsprosessen, gjerne under veiledning. Mulighet og behov for forhandling om oppgaveløsning finnes. Karakteristisk for denne formen er betydningen av tjeneste, det å hjelpe hverandre. Det forutsetter dermed at det er en viss grad av forskjell når det gjelder forpliktelse (Borchgrevink og Mehuus 1987:179). Er det definert som min plikt å lage mat vil det ikke være en tjeneste om jeg lager maten.

5.3.3 “La mujer es de la casa, el hombre de la calle”⁴²

I viviendaen Dominguez har arbeidsfordelingen ”bare blitt sånn”. Her er jeg litt uenig med meg selv; på en måte har den ”bare blitt sånn”. De har ikke bevisst satt seg ned og forhandlet seg frem til en avtale om fordeling av arbeidsoppgaver knyttet til viviendaen. Men, på den andre siden har Oscar en veldig *macho* innstilling. Han har sagt klart fra hva han mener er en manns oppgaver og hva som er en kvinnes oppgaver, og slik har de da blitt ”enige” om hvordan de skal fordele arbeidet. Nena har muligens ikke direkte sagt seg enig, men ved å godta Oscars syn på mann og kvinnerolle har hun akseptert og dermed gått med på hans forslag. Som nevnt tidligere kan dette begrunnes i Goffmans *working consensus*. Det har vært en taus enighet siden begynnelsen av deres forhold om hvordan dette skal være i deres vivienda.

Måten de har organisert seg på i forhold til arbeidsfordeling baserer seg på *segregerte arbeidsområder*. Oppgavene, ansvaret og kompetansen er knyttet til en person og det har vært slik siden de flyttet sammen. Samhandlingen er preget av forutsigbarhet. Nena vet hva Oscar

---

⁴² Oversatt til norsk: ”Kvinnens plass er i hjemmet og mannens plass er i gaten/ute”

forventer av henne og omvendt. De vet hvem som skal gjøre hva i hverdagen, og forhandling er derfor overflødig. Denne formen for samarbeid er basert på forskjeller som griper inn i hverandre og utfyller hverandre i et langsiktig perspektiv. Oscar deltar minimalt i Nenas oppgaver i hjemmet, og verken Oscar eller Nena vet mye om den andres oppgaver. Oscar vil sannsynligvis bli svar skyldig om du ber han forklare hvordan Nena vasker klær, eller hvordan hun går frem for å lage sin berømte *potaje*⁴³. Han ser at klærne blir rene og han vet at potajen smaker fantastisk. Den sosiale orden er blitt organisert gjennom vanedannelse og typeinndeling. Det at Nena står for matlaging, rengjøring og klessvask har blitt en rutine, det har blitt institusjonalisert (Berger og Luckmann 1966).

Arbeidsfordelingen i deres *vivienda* er fordelt med bakgrunn i kjønn – det er en *komplementær form for arbeidsfordeling*, basert på kulturelle barrierer mellom det som betegnes som kvinne- og mannsarbeid (Borchgrevink og Melhuus 1987). Hun jobber ikke, fordi han ikke synes hun skal jobbe. Han vil være den som forsørger familien, hun skal være den som tar seg av hus, hjem og barn. Siden hun ikke jobber vil hun automatisk tilbringe mer tid hjemme enn han – i hvertfall når han har en jobb å gå til, noe han ikke har nå. I mange *viviendaer* er husarbeidet fordelt og forsvart med det faktum at den som tilbringer mest tid hjemme også bør gjøre mest husarbeid. Dette er gjerne kvinnen. I Oscar sitt tilfelle faller dette i gjennom, i hvertfall nå som han ikke har noe arbeid utenfor hjemmet. Han går like mye hjemme som Nena, men tar ikke mer del i arbeidsoppgavene i *viviendaen* av den grunn. Vi kan derfor egentlig se bort i fra tidsbruk i hjemmet som en grunn til at Nena er den som har hovedansvaret for arbeidsoppgavene i *viviendaen*. Oscar er veldig klar i sine meninger, og han mener det er kvinnens oppgave å styre hjemmet når det kommer til husarbeid og matlaging.

”La mujer es de la casa, el hombre de la calle”, sier Oscar Dominguez.

Oversatt til norsk sier Oscar her at *”Kvinnens plass er i hjemmet og mannens plass er i gaten/ute”*. Dette er det mange som mener på Cuba selv om ikke alle er like direkte som Oscar. Selv om Oscar ikke bidrar når det gjelder vask og matlaging er det han som har ansvaret for reparering, bygging og tunge, fysiske arbeidsoppgaver knyttet til *viviendaen*. Han kaller det *”la lucha de la casa”*⁴⁴. Han har med andre ord ansvaret for typiske mannsoppgaver. Det føler han seg vel

---

⁴³ *Potaje* er en cubansk matrett – en bønnegryte.

⁴⁴ *La lucha de la casa* kan oversettes til norsk med: strevet/arbeidet tilknyttet huset.

med. Også Nena sier det flere av kvinnene i oppgaven min sier; Oscar hjelper til om hun ber han om det, eller om hun er syk. Hun drar for eksempel frem tiden da hun var gravid og i fare for å abortere. Da gjorde Oscar alle nødvendige arbeidsoppgaver, både de tradisjonelle kvinnelige og sine egne faste oppgaver.

På Cuba er det mange som mener det er en grunnleggende forskjell på mann og kvinne, deres egenskaper og muligheter. Dette henger gjerne sammen med sosialiseringprosesser, og sosiale konstruksjoner av virkeligheten og roller i husholdningene. Berger og Luckmann (1966) peker på viktigheten av primær- og sekundærsosialiseringen når holdningene våre, forståelsen vår og verdiene våre blir internalisert. De handlinger vi gjør som blir gjentatt ofte, blir satt inn i et mønster. Dette skjer helt automatisk og er et resultat av reproduksjon. En begynner å tro på den som sier det ofte nok. Vi snakker om en sosial orden når den samme atferden og tankemønstrene blir opprettholdt i neste generasjon. Det betyr at vi ikke bruker energi til å tenke over hvorfor vi gjør det eller hva vi kunne gjort annerledes. Det er en del av det Berger og Luckmann (1966) kaller institusjonsteori.

Oscar er vokst opp i et hjem hvor hans foreldre inntok typiske kjønnsroller. Nena likeså, slik som veldig mange andre cubanere. Deres datter, Patricia vokser nå opp i en familie hvor også mor og far har typiske tradisjonelle kjønnsroller. Foreldrene lærer Patricia om denne måten å leve sammen på. For Patricia er dette helt normalt, hun internaliserer dette. For henne blir det sannsynligvis en naturlig del av livet i en fremtidig familie å skulle innta den typiske kvinnerollen – det er hennes virkelighet, hennes sannhet slik hun blir sosialisert i barndommen. Kanskje endrer samfunnet seg, slik som vi ser at det gjør i forsiktig grad i dag. Kanskje vil det dialektiske forholdet mellom individ og samfunnskonstruksjon her vise seg. Det er ikke endringer som skjer over natten, men selv om det på Cuba nå råder en generell idé om at menn og kvinner er forskjellige og egner seg til forskjellige typer arbeidsoppgaver, vil dette synet endres over tid. Selv om det generelt sett er mange cubanere som både tror og lever etter at kvinner hører til huset og menn til gata, finnes det de som mener at det er behov for større grad av likestilling mellom kvinner og menn også i hjemmet. Dette vil bre seg, bli internalisert og siden videreføres til neste generasjon. Sosialiseringprosesser er ikke statiske hvor de samme verdier og tankemåter blir ført videre fra generasjon til generasjon. Hvert individ blir påvirket av det samfunn han eller hun lever i, og disse nye impulsene er også med på å forme sosialiseringen av neste generasjon.

Hos familien Echeverría sier de at arbeidsfordelingen er et resultat av tradisjon og kultur. De har heller ikke satt seg ned og diskutert dette. Det er med andre ord også her snakk om en *komplementær form for arbeidsfordeling*. Kvinnen i huset tar seg av det som hører til den tradisjonelle kvinnerollen, mens mannfolkene tar seg av tyngre arbeid, ”mannfolkarbeid” som Umberto kaller det. Selina får lite hjelp fra mannfolkene i huset. Det er til og med slik at hun er nødt til å legge til rette for og organisere sin hverdag rundt de andre medlemmenes behov. Hun er den som lager mat selv om hun ofte er opptatt med noe annet. Det er hun som tar seg av klessvask og barna, selv om de andre også har mulighet til dette. Står ikke maten klar til oppvarming, kan det virke som at mannfolkene ikke vet hva de skal gjøre. De er avhengige av Selina. Det er hun som har kompetanse og ene og alene hovedansvaret på slike oppgaver.

På Cuba er det som karakteriseres som typiske kvinne- og mannshandlinger ganske forskjellige. Det er en gjennomgående oppfatning av hva det vil si å være en god kvinne, god kone, husmor eller mor. Hun skal helst ta seg av matlaging, rengjøring og vask av klær. En mann skal ta seg av det som karakteriseres som tyngre arbeid, som for eksempel hente vann, snekre på huset eller bære tunge ting. En ting som slo meg en dag jeg satt og så på Selina som vasket klær er at det i denne viviendaen bor tre menn og én kvinne, og det er kun kvinnen som gjør noe inne i huset. Jeg husker jeg spurte meg selv; Er det så mange tunge arbeidsoppgaver at ikke en av mennene kunne delt på husarbeidet med henne? Er det så internalisert i den cubanske kultur, og i denne familien at det skal og må være et så sterkt skille mellom manns- og kvinnearbeid?

I viviendaen Giraldo er det én kvinne, Hilda, som gjør alt. Dette er ikke resultat av forhandlinger, men heller forventninger til den som tilbringer mest tid i hjemmet. Men hvorfor det ikke stilles som krav at ektemannen hennes, som heller ikke har arbeid, deltar like mye – er noe jeg synes er interessant. Det er kvinnene som gjør alt. Og det forventes at kvinnene skal gjøre alt. I denne familien ligger også alt ansvaret på en person og det er forventninger til at hun skal ha vasket hus og klær til de kommer hjem fra jobb. Således kan vi si at det er en *komplementær form for arbeidsfordeling*, der en har segregerte arbeidsområder. De andre medlemmene i viviendaen deltar minimalt.

Selv om Hilda har tatt grep og forsøkt å skille noe av arbeidsoppgavene fra de andre i viviendaen – som dette med å lage mat, respekteres ikke avgjørelsen. Hilda er ikke sterk nok til å stå på sitt. En kan spørre seg hvorfor hun fortsetter å lage mat til hele familien når de i realiteten skal lage mat hver for seg. Er det fordi hun føler det er forventet av henne som

svigerdatter? Som kvinne? Er det fordi hun føler det er hennes jobb, siden hun ikke har lønnet jobb og er hjemme hele dagen likevel? Fordi de kommer slitne fra jobb på ettermiddagen? Gjør hun det fordi hun egentlig bryr seg? Gjør hun det for å bevare freden i viviendaen? Hun føler seg ikke hundre prosent godtatt av familien til ektemannen, kan dette være hennes måte å forsøke å få innpass hos dem? På den ene siden ønsker hun å være sterk og sette ned foten. På den andre siden bor hun hos dem og det kan være lønnsomt i lengden å fire på noen krav. Kan det være hun tenker slik?

5.3.4 Tillit og økonomisk avhengighet

Husholdet omfatter både lønnet inntektsarbeid og en rekke ulønnede arbeidsoppgaver. Medlemmene av husholdet er nødt til å samordne sin innsats av ressurser og arbeidskraft for å klare alle disse oppgavene. Når det gjelder budsjettering innad i husholdet sier Gullestad (1984) at hvordan og av hvem beslutningen om ressursforvaltningen fattes, vil avspeile hvordan den indre fordelingen av autoritet, makt og velferd i husholdet er gjort. Gjerne er det slik at når det er kvinnens oppgave å forvalte familiens lønnsinntekt, vil det si at hun har mer innflytelse i husholdet enn når hun ikke gjør det.

I flere av viviendaene er det kvinnene som har det overordnede ansvaret for økonomien. De får gjerne ektefellens, sønnens eller de andre medlemmenes lønning hver måned, og har da også ansvaret for å forvalte disse pengene. De har oversikt over husholdets økonomi til alle tider, har ansvaret for å betale regninger og ellers dele ut penger til det og de som måtte trenge det. Borchgrevink og Melhuus (1987) sier at økonomi ikke bare handler om kroner og øre, men at det også uttrykker noe viktig ved relasjoner mellom mennesker. Det grunnleggende forhold som kommer til uttrykk her er tillit. De som arbeider og gir lønnen – og dermed forvaltningen av husholdets inntekt – til en person i husholdet, har tillit til at denne personen vil forvalte pengene på en best mulig måte for hele husholdet.

Aída Fernández har kontroll både på det som skjer av husarbeid, matlaging og i forhold til det økonomiske. Hun regner med at mannen gjemmer unna litt sparepenger fra hver lønning, men synes ikke å plages med dette. Hun sier selv at hun regner med at det er for deres alles beste om han gjør det. Relasjonen mellom henne og ektemannen virker solid og preget av tillit. Hun vet at han stoler på henne ved at han gir henne mesteparten av lønningen sin hver måned, uten å spørre henne hvordan det skal brukes. Trenger hun mer penger, og har han noe til overs får hun det uten å måtte forklare hva det skal brukes til eller hvorfor hun ikke har mer penger igjen. Hun legger til at det ikke er mange kvinner som har det like enkelt.

”Mannfolk vil gjerne ha en viss kontroll og skjønner ofte ikke at uforutsette utgifter kan forekomme. Eller de har rett og slett ikke peiling på hva et kilo kjøtt koster i dag”, sier Aída.

Giselle opplever det samme i forhold til sin mann og sønn. Mannens lønning går stort sett kun til å betale faste regninger som strøm, kjøleskap og air condition. Han gir henne pengene og hun tar ansvaret med å få betalt regningene. Ivan gir henne hver måned sin lønn, men hun sier hun ikke kan ta hele sønnens lønn. Det hun gjør er å ta en liten del som hun bruker på mat, resten sparer hun for Ivan. Hun opplever en total tillit fra både mann og sønn når det gjelder økonomi. Innimellom kan hun synes det blir et stort ansvar, som den gangen hun mistet eller rotet bort en 100 CUC seddel. Dette er noe hun ikke har turt å si til ektemannen.

Hos Giraldo er de delt inn i to til tre ulike økonomiske enheter. Selv om det er visse ting de deler på alle sammen, er German og Hilda en enhet for seg selv, med de andre som en til to enheter. Jeg sier her en til to enheter fordi Wilma, Victor og Yamilas økonomi er litt mer blandet enn det den er med German og Hildas. Verken German eller Hilda arbeider. Hun har ikke mulighet til dette så lenge Ioanni er liten og trenger fulltidsomsorg. German er i teorien på leting etter arbeid, men de andre familiemedlemmene mener at teori og praksis her ikke henger sammen. Hilda forsøker å spe på økonomien med å ta tilfeldige jobber i nabolaget der hun farger hår og lakker negler. Hun uttrykker en frustrasjon over å ikke ha nok penger til å kunne bidra til husholdet. Hun føler seg ofte som en snylter når hun må be om matvarer fra de andre, eller ikke kan hjelpe til med å betale strømmen en måned. Hun liker ikke følelsen det gir henne å være avhengig av andre, spesielt ikke når dette er svigerfamilien. Hun tenker kanskje at de ville fått mer respekt for henne om hun hadde kunnet bidratt på likt nivå som Yamila. Det virker som hun hele tiden sammenligner seg selv med Germans ekskjæreste, som var sykepleier og tjente greit. Hun selv har ingen utdanning, ingen jobb og dermed ingen inntekt. Men som jeg tok opp tidligere i oppgaven kan det være at hun tolker dette på en annen måte enn det resten av medlemmene gjør. De har sagt at de ser verdien av det arbeidet Hilda gjør i husholdet daglig, og selv om det ikke er et lønnet arbeid er det et nødvendig arbeid som gjør at husholdet går rundt. Victor sier at Hilda bidrar like mye på sin måte ved å gjøre alle disse oppgavene, som han gjør på sin måte ved å bringe hjem lønnen hver måned.

I viviendaene Barona, Fernandez og Giraldo er det den hjemmевærende kvinnen som har det overordnede økonomiske ansvaret. Enten det er mannen, sønnen, svigerforeldrene, svigerinnen eller andre medlemmer, bringer de hjem sin inntekt og overlater mesteparten av

den til Giselle, Aída og Hilda slik at de kan forvalte pengene på en slik måte at det er til fellesskapets beste. Samtidig vet de som bringer hjem lønnen at hun er økonomisk avhengig av dem, og det bekrefter deres plass i husholdet (Borchgrevink og Mehuus 1987).

6.0 Avslutning og refleksjoner om videre forskning

Problemstillingen for min oppgave er som følger; *hvordan organiserer medlemmene i de ulike vivendaene seg og hvordan forholder de seg til hverandre når det gjelder arbeidsdeling og samhandlinger?*

I denne oppgaven har jeg sett på hvordan medlemmene i syv ulike cubanske viviendaer organiserer seg i forhold til samhandling og arbeidsdeling. Jeg har sett på hvordan medlemmene enten bevisst eller ubevisst forhandler i den daglige organiseringen av det som skjer innad i husholdet.

I en cubansk vivienda er det ikke uvanlig at en bor flere familier og flere generasjoner tett på hverandre, under samme tak. Dette skaper gjerne noen spesielle utfordringer, som for eksempel mangel på privatliv eller sammensetningen av ulike personligheter, ønsker, interesser og generasjoner som ikke nødvendigvis kommer så godt overens. Vi har ulike roller, posisjoner, normer og forventninger som vi enten oppfyller eller ikke. Hvem man er og hvor man kommer fra kan ha mye å si for hvordan en går overens når en for eksempel flytter sammen med sin kjærestes familie.

Flere av informantene opplyser at samhandlingene eller arbeidsfordelingen i deres vivienda ”bare har blitt sånn”. I de fleste av viviendaene er det kvinnene som har hovedansvaret for matlaging og husarbeid, mens mennene stort sett har ansvaret for fysiske tunge oppgaver knyttet til husholdet. Det er forskjell på hvorfor det har blitt slik at kvinnen tar seg av en type oppgaver og mannen en annen. Selv om et par av viviendaene har brukt åpne forhandlinger for å få en slik arbeidsordning som de har i dag, er de fleste forhandlinger karakterisert av det Goffman kaller *working consensus*.

I to av viviendaene kan det se ut som at arbeidsfordelingen er basert på fullstendig utskiftbarhet. Her ser en på hva som er den mest hensiktsmessige og effektive måten å organisere seg på innad i husholdet. Likhet og symmetri er stikkord for hvordan en fordeler og organiserer seg. Men selv om menn og kvinner her i utgangspunktet skal gjøre lik mengde og lik type arbeid, ser vi at i begge viviendaer blir det gjerne sånn at kvinnene vasker klær og lager mat, mens mannfolkene tar seg av vedlikeholdsarbeid, eller andre tyngre oppgaver. Slik sett kan vi si at modellen for arbeidsfordeling her er relativt og ikke absolutt i den forstand.

I flere av *viviendaene* er arbeidsformen *komplementær* der en baserer organiseringen på kulturelle barrierer mellom det som betegnes som kvinne- og mannsarbeid. Her er kjønn helt klart en viktig faktor i arbeidsfordelingen. Det er ikke noe som eksplisitt uttrykkes. Det er heller noe som taust bare har blitt sånn, basert på det som er vanlig i den cubanske kulturen. Mannen jobber ute, i *la calle*, gaten og kvinnen inne, i *la casa*, huset. Den latinske kjønnsstrukturen er konstruert omkring arbeidsdelingen mellom kjønn. Menn er de som forsørger og kvinner skal bli forsørget. Menn tar seg av tyngre, fysiske arbeidsoppgaver knyttet til hjemmet, mens kvinner tar seg av husarbeid og matlaging. Dette kan sies å ha blitt institusjonalisert i den vanlige cubanske familie. Oppfatningen om at menn og kvinner har ulike egenskaper og muligheter er noe som har fulgt generasjoner og blir internalisert, og institusjonalisert i den enkelte familie og i samfunnet generelt. Selv om vi subjektivt skaper en sosial orden vil det også være en sosial orden, et samfunn, som finnes før vi i det hele tatt kommer inn på scenen. Samfunnet er menneskeskapt og vil etter hvert fremstå som noe objektivt for oss. I denne sosiale orden er det føringer, kultur og normer som virker inn, ikke bare det som er skapt av oss som aktører i en samhandlingssituasjon. Vi benytter oss av definisjoner som er legitimert i vårt samfunn og i vår kultur. Dette ligger internalisert i oss fra barndommen av, og er for oss noe naturlig og selvfølgelig. Et eksempel er dette med kvinne- og mansrollen på Cuba.

I flere av *viviendaene* er arbeidsformen en kombinasjon av segregerte og overlappende oppgaver. Vi ser at det også her går igjen at det er kvinnen som lager mat, gjør rent, vasker klær og oppdrar barna. Det er sannsynligvis ingen tilfeldighet. Selv om kvinnene i disse *viviendaene* kanskje får mer hjelp av resten av medlemmene og kanskje av mannfolkene i *viviendaen*, er det nettopp dette; hjelp. Den cubanske kulturen der det forventes ulike ting til menn og kvinner vil mest sannsynlig gjennomsyre også disse *viviendaene*, og dermed gjøre store deler av arbeidsfordelingen slik den tradisjonelt sett har vært på Cuba, med noen modifikasjoner og moderniseringer.

På bakgrunn av min studie ser jeg flere temaer som jeg synes kunne være interessante å gå nærmere inn på. En ting er **samholdet** i *viviendaene*. Jeg synes det kunne vært interessant å studere det økonomiske og det sosiale samholdet i *vivienda* på Cuba nærmere. Som sagt tidligere bor en gjerne flere generasjoner og/eller familier sammen under samme tak. Hvordan påvirker denne typen samliv samholdet? Hvordan påvirker det samholdet at en lever så tett på hverandre?

Jeg vil påstå at samhold er et positivt ladet ord. På Cuba er det å bo sammen i vivienda, slik de ofte er nødt til, noe nødvendig. Kan det da kalles samhold? Samhold har for meg betydningen ”å holde sammen”, ikke at en ”blir holdt sammen” eller ”holder ut” med hverandre. Kanskje ”holder en ut sammen” når det er vanskelig? Er samhold noe en oppnår når eller hvis en jobber bevisst for å oppnå det, noe en bevisst må søke? Eller er samhold noe som kommer automatisk bare en går godt overens? Hva kan det kalles når en bor sammen i en vivienda men ikke føler samhold med de andre? Kan det kalles samhold når medlemmene ikke er samkjørte, ikke samhandler eller ikke føler samhold? Mens vi i Norge kobler ordet samhold til allmenne bra verdier er det kanskje slik at på Cuba har kommunismen medført at ordet er blitt ideologisk ladet? Vi forbinder gjerne Cuba og sosialismen med ”fellesskap” eller kollektivismen. Hvorfor er familiemedlemmene i viviendaene ofte så opptatt av ditt og mitt? Er det en markering av egne grenser og integritet, eller er det en slags fokus på eiendomsrett? Kan det skyldes endring i samfunnet, eller er dette noe som har kommet til uttrykk lenge? Det kunne vært interessant å se på dette - forholdet mellom individualisme og kollektivismen i Cuba, hvordan dette viser seg, og påvirker samholdet i viviendaene.

Gullestad trekker frem noe jeg synes er viktig i forhold til min oppgave. Hun sier at det kan være enkelt å beskrive et bosteds fysiske utforming, men at det ofte kreves mye kunnskap om kulturen for å kunne gjøre rede for hva de fysiske strukturene betyr for menneskelig samhold. Et bosted kan for eksempel bestå av mindre enheter som gjør det vanskelig å vite hvor en skal trekke grensene (Gullestad 1984:44). Hun legger til at det å bo i samme hus ikke nødvendigvis innebærer at vi utgjør andre virksomheter som hører husholdet til i fellesskap.

Variasjon i hvordan en bor kan skyldes så mangt. Det kan være at folk under bestemte omstendigheter velger å innrette seg slik. Det kan være basert på kulturelle verdier, det kan være kollektivtanken for eksempel, som ofte har et annet verdigrunnlag enn kjernefamiliemønsteret. Mange tror cubanere bor på den måten de gjør, så mange og så tett på hverandre, fordi Cuba er et sosialistisk land. Jeg har opplevd at det ikke nødvendigvis er slik. Kollektivtanken som kanskje en gang fremsto som sterk på Cuba, har mindre betydning i dag. Folk bor slik fordi de må, ikke fordi de har noe reelt valg.

Hva er det som gjør at det økonomiske eller det sosiale samholdet i en vivienda kan karakteriseres som bra eller dårlig? Hva gjør at samholdet fungerer overhodet?

Jeg anser at jeg ikke har nok materiale til å skrive om dette, men ser det som meget interessant for videre forskning.

Det kunne vært interessant å studere nærmere hvordan en på Cuba konstruerer *kjønn*, forstå hvordan de *gjør kjønn* i ulike sammenhenger og få mulighet til fordypning i dette. Jeg ser i min studie at kjønn dukker opp mange steder med hensyn til hvordan en organiserer seg innad i et hushold. Selv om jeg i oppgaven kommer innpå temaet kjønn, har jeg i begrenset grad gjort det til fokus i dette studiet. Med mitt materiale kunne jeg ha utført en mer direkte kjønnsteoretisk studie. Machismo kulturen på Cuba er tydelig, og finnes på alle nivåer i samfunnet, men kanskje spesielt på den private sfæren. Det er fortsatt en dominerende holdning på Cuba om at det er visse grunnleggende forskjeller mellom det å være kvinne og det å være mann. Og denne forskjellen skal være meget tydelig for en Cubaner. Det er en forskjell både i hva en kan og hva en bør gjøre som mann eller som kvinne på Cuba. Mannlige egenskaper skal ikke blandes med kvinnelige egenskaper og omvendt.

Noe som kunne vært interessant å forske videre på er hvordan den yngre generasjonen av menn og kvinner på Cuba ser på dette med fordeling av husarbeid og roller i *vivienda*. Jeg har sett at flere unge kvinner krever lik deltakelse i hjemmet for begge kjønn, og at flere unge menn trår til frivillig. Er det en generell endring i samfunnet, i kulturen, i tankegangen til menn og kvinner, eller er det fortsatt slik at de unge også tenker som generasjonen før dem, at *”la mujer es de la casa y el hombre de la calle”*? At kvinnen hører til i huset og mannen ute i gata?

Referanseliste

- Berger, Peter L., og Thomas Luckmann (1966). *Den samfunnsskapte virkelighet*. Bergen: Fagbokforlaget.
- Borchgrevink, Tordis og Marit Melhuus (1987). *Familie og arbeid. Fokus på Sjømannsfamilier*. AI-dokument 27/85. Oslo: Arbeidsforskningsinstituttene.
- Fangen, Katrine (2004). *Deltagende observasjon*. Bergen: Fagbokforlaget.
- Fossaskåret, E., O. L Fuglestad, og T. H Aase (1997). *Metodisk feltarbeid: produksjon og tolkning av kvalitative data*, Oslo: Universitetsforlaget
- Fyrand, Live (2005). *Sosialt Nettverk. Teori og praksis*. 2.utgave. Oslo: Universitetsforlaget.
- Goffman, Erving (1959). *The presentation of self in everyday life*. Harmondsworth: Penguin Books.
- Goffman, Erving (1972). *Encounters. Two Studies in the Sociology of Interaction*. Harmondsworth: Penguin University Books,
- Goffman, Erving (1982). The interaction order, i *American Sociological Review* 1983. Vol.48, s. 1-17.
- Goffman, Erving (2005). *Interaction ritual. Essays in face-to-face behavior*. New Jersey: Transaction Publishers.
- Gran Diccionario Everest de la lengua española (1995). Editorial Everest, S. A (Tomo II 1-2)
- Gullestad, Marianne (1984). Sosialantropologiske perspektiver på familie og hushold. I *Myk start – hard landing. Om forvaltning av kjønnsidentitet i en endringsprosess*. I serien Kvinnerns levekår og livsløp, red. Ingrid Rudie. Universitetsforlaget.
- Gullestad, Marianne (1989). *Kultur og hverdagsliv. På sporet av det moderne Norge*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Halvorsen, Knut (2002). *Grunnbok i helse- og sosialpolitikk*. 2.utgave. Oslo: Universitetsforlaget.

Jacobsen, Michael Hviid og Søren Kristiansen (2002). *Erving Goffman. Sociologien om det elementære livs sociale former*. København: Hans Reitzels Forlag.

Jacobsen, K. (2003). *Personopplysningsloven – konsekvenser for forskning*. Bergen: NSD Universitetet i Bergen

Kvale, Steinar (2001). *Det kvalitative forskningsintervju*. Oslo: Gyldendal Akademisk.

Lancaster, Roger N. (1992). *Life is hard. Machismo, danger and the intimacy of power in Nicaragua*. London: University of California Press.

Levin, Irene og Jan Trost (2005). *Hverdagsliv og samhandling. Med et symbolsk interaksjonistisk perspektiv*. Bergen: Fagbokforlaget.

Martinussen, Willy (2008). *Samfunnsliv. Innføring i sosiologiske tenkemåter*. Oslo: Universitetsforlaget.

Melhuus, Marit (1996). Power, Value and the Ambiguous Meanings of Gender, i *Machos, Mistresses, Madonnas. Contesting the Power of Latin American Gender Imagery*, red. Marit Melhuus og Kirsti Anne Stølen. London og New York: Verso.

Peña, Angela (2005). *The other side of the housing: study of family's perceptions of the housing situation in La Corea, Cuba*. Masteroppgave i Sosialt Arbeid, Høgskolen I Bodø.

Repstad, Pål (1997). *Mellom nærhet og distanse. Kvalitative metoder i samfunnsforskningen* 4.rev. utgave. Oslo: Universitetsforlaget

Rosendahl, Mona (1997). *Inside the Revolution. Everydaylife in socialist Cuba*. Ithaca: Cornell University Press.

Rudie, Ingrid (red) (1984). *Myk start – hard landing. Om forvaltning av kjønnsidentitet i en endringsprosess*. I serien: Kvinners levekår og livsløp. Universitetsforlaget

Rysst, Mari (2002). Metodologiske utfordringer og epistemologiske forankringer i studiet av sensitive felt: feltarbeid som dialektisk prosess. I *Udsathed og forbrug i de nordiske værferdsstater*. Arbeidsnotat nr.2-2002, Lysaker: SIFO.

Silverman, David (1993). *Interpreting qualitative data. Methods for Analyzing Talk, Text and Interaction*. Third edition. London: Sage Publications.

Thagaard, Tove (2003). *Systematikk og innlevelse. En innføring i kvalitativ metode*. 2.utgave, Bergen: Fagbokforlaget.

Valestrand, Halldis (red.) (2000). Mitt hus er min borg, i *Nord og nedenfra*. Bidrag fra "Tromsøforskere" til Women's Worlds 99. Kvinnforsk, Tromsø: Universitetet i Tromsø.

Vega, Romina F (2010). *Raúl Castro anuncia reforma económica en Cuba*. Observatorio Sudamérica XXI, Universidad Diego Portales, Facultad de Comunicaciones y Letras, Santiago, Chile. <http://www.sudamericaxxi.udp.cl/2010/08/raul-castro-anuncia-reforma-economica-en-cuba/> (Lest 23.09.2011 kl.17:23).

Wadel, Cato (1991). *Feltarbeid i egen kultur. En innføring i kvalitativt orientert samfunnsforskning*. Flekkefjord: Seek A/S.

Internettkilder:

DeConceptos.com, nettside som forklarer vitenskapelige og juridiske begrep: <http://deconceptos.com/ciencias-juridicas/vivienda> (Lest 24.03.2011 kl 17:33).

Den norske ambassaden på Cuba. <http://www.noruega-cuba.org/Norsk/Land--og-reiseinformasjon/Cuba1/> (Lest 24.09.2011 kl.20:47)

Embassy World. *Embassies & Consulates of the World. Directory & Search of Every Nations Embassies & Consulates*. http://www.embassyworld.com/maps/Maps_Of_Cuba/images/cuba_970.jpg. (Lest 01.11.2011 kl.09.05)

Forskningsetiske Komiteer. *Forskningsetiske retningslinjer for samfunnsvitenskap, humaniora, juss og teologi*: <http://www.etikkom.no/no/Forskningsetikk/Etiske-retningslinjer/Samfunnsvitenskap-jus-og-humaniora> (Lest 03.09.2011 kl.10:15)

Statistisk Sentralbyrå, 2011. *Befolkningsstatistikk. Familier og husholdninger*, 1.januar 2011. <http://www.ssb.no/familie/om.html> (Lest 13.08.2011 kl.10:10).

Store Norske Leksikon, nettsider: <http://snl.no/Cuba/historie>. (Lest 24.09.2011 kl.21:15).

Vedlegg

Vedlegg I: Cuba

Figur 2: Kart over Cuba

Kilde: Embassyworld.com

Presentasjon av Cuba

Cuba er en øy på 110 860 km² i det karibiske hav. Her bor ca. 11, 5 millioner personer. Hovedstaden er Havanna. Nærmeste naboland er Haiti, Dominikanske Republikk, Mexico og USA. Cuba er en sosialistisk republikk, en ettparti kommuniststat, for tiden med Raúl Castro som statsoverhode og regjeringssjef. Språket som snakkes er spansk. Cuba er medlem av ulike internasjonale og regionale organisasjoner, som for eksempel FN, ALBA, WHO, WTO, UNESCO og NAM (Kilde: Den Norske Ambassaden på Cuba)

Kort om Cubas historie

Colombus ankom Cuba i 1492. Cubas opprinnelige befolkning ble underlagt spansk kontroll på 1500-tallet. Cubanerne ble fanget og brukt som slaver sammen med afrikanske slaver hentet inn fra Afrika. De opprinnelige innbyggerne på Cuba, indianerne, ble nærmest utryddet i løpet av dette århundret. Cuba har i en kort periode også vært underlagt Storbritannia før Spania igjen overtok makten. I løpet av 1800-tallet vokste det frem ulike reformistiske strømninger og flere slaveopprør fant sted. I 1868 avviklet Carlos Manuel de Céspedes

slaveriet ved sin egen sukkermølle – dette utløste opprør over hele landet med krav om selvstendighet og slutt på slaveriet (Store Norske Leksikon).

I 1862 opprettet José Martí det cubanske revolusjonspartiet. Sammen med Maceo og Máximo Gómez startet han i 1894 frigjøringskrigen som til slutt tvang Spania til å gi Cuba utstrakt autonomi i 1897. I korte trekk erklærte USA krig mot Spania, okkuperte Cuba, og det endte med at Spania var nødt til å ”gi ifra seg” Cuba til USA i 1899. I 1902 fikk Cuba en begrenset status som egen republikk. Produksjonen av sukker ble blant annet fullstendig tilrettelagt det amerikanske markedet. USA grep ved flere anledninger inn for å slå ned nye opprør og holdt i lange perioder Cuba okkupert. Batista, USAs fremste støttespiller i kampen mot Cubas revolusjonære, fungerte som president i en periode og sørget for at de amerikanske interessene ble ivaretatt. Hovedstaden Havanna ble et ”forlystelsessted” for rike amerikanere, og dette stod i skarp kontrast til den sosiale virkeligheten på Cuba. I 1944 ble Batista ved en lovendring nektet å stille til gjenvalg. Men i 1952 tok han igjen makten ved et militærkupp og førte en særdeles undertrykkende politikk. Hans styresett er blitt beskrevet som diktatorisk og korrupt. Det var her den aktive motstanden begynte å vokse (Ibid.)

Fidel Castro var en av hovedmennene bak planleggingen og utføringen av angrepet på Moncadofortet i Santiago de Cuba i 1953. Angrepet mislyktes, men ble inspirasjon til en voksende revolusjonær bevegelse som ble kalt ” 26.juli bevegelsen”. Etter to år i fengsel ble Castro og de andre bak angrepet løslatt, hvorpå de dro til Mexico for å planlegge nye aksjoner mot Batistas diktatur. I 1956 ankom 81 menn Cuba. Deriblant var Castro, Camilo Cienfuegos og Che Guevara. De ble slått tilbake av Batistas hær, men en liten kjerne av motstanderne klarte å komme seg opp i fjellene Sierra Maestra – der de etter hvert fikk flere tilhengere og fikk dannet en geriljahær. Litt etter litt tok revolusjonsbevegelsen over Cubas byer og regioner. 1. nyttårsdag 1959 rykket de inn i Havanna og Batista og hans tilhengere måtte se seg beseiret. Fidel Castro ble den nye regjeringens statsminister. Regjeringen gikk øyeblikkelig i gang med omfattende reformer og alfabetiseringskampanje (Ibid.).

Jordreformen førte til at amerikanske eiendommer og oljeraffinerier ble nasjonalisert og dette førte til at USA svarte med å stoppe importen av cubansk sukker som var selve livsnerven i øyas økonomi. Forholdet til USA tilspisset seg ytterligere da Cuba nasjonaliserte sukkerproduksjonen og fikk avsetning på sukkeret i Sovjetunionen. Cuba og Sovjetunionen startet et tett samarbeid som skulle vare over flere år (Store Norske Leksikon.)

USA la sterkt diplomatisk press på Cuba og i 1962 klarte de å få landet ekskludert fra Organisasjonen for Amerikanske Stater (OAS). Samme år oppsto også den såkalte Cuba-krisen, da USA oppdaget at Cuba holdt på å plassere ut sovjetiske raketter med atomvåpen. Krisen ble avverget ved at en trakk tilbake rakettenes, og ved at USA lovte å aldri angripe Cuba. Avtalen gjelder den dag i dag (Ibid.)

Da Sovjetunionen ble oppløst på begynnelsen av 1990-tallet ble Cuba rammet av en omfattende økonomisk krise fordi mesteparten av landets eksportinntekter brått forsvant og blokaden til USA ble strammet inn. Helse og utdanning har hatt høy prioritet siden Castro og hans regjering kom til makten. Cuba har bidratt med både helsepersonell, soldater og lærere i ulike land, blant annet i Angola og Venezuela (Ibid).

I 2008 overtok Raúl Castro posisjonen som landets statsoverhode. Etter dette ble det innledet en forsiktig liberalisering på ulike områder. Det ble for eksempel lov å eie mobiltelefon og pc, og cubanere fikk lov til å overnatte på hotell. Men selv om flere forbud ble opphevet fikk dette liten betydning for den vanlige cubaner. Lønnsnivå og krav om betaling i CUC gjør at det er nærmest praktisk umulig for en vanlig cubaner å skulle benytte seg av slike muligheter. En liten oppmykning når det gjaldt ytringsfrihet og øvrige menneskerettigheter har en også kunnet se, men alt i alt er det lite som merkes for den vanlige cubaner i gaten.

Et aktuelt spørsmål synes å være hvordan Cuba vil effektivisere økonomien uten at partiet mister grepet. Dette er spennende nå i dag, og vi kan se hvordan Raúl Castro og resten av regjeringen forsøker å få til endringer. For eksempel ble det i 2010 startet en ny reform – Raúl Castro annonserte at 10 % av Cubas statlig ansatte, det vil si en halv million personer, ville bli sparket fra sine stillinger i det offentlige. En del vil og har fått tilbud om annet arbeid i det offentlige, men de fleste må finne andre løsninger. Raul Castro sa når han annonserte denne reformen at ” *Hay que borrar para siempre la noción de que Cuba es el único país del mundo en que se puede vivir sin trabajar*”, oversatt som at “Vi er nødt til å få en slutt på oppfatningen om at Cuba er det eneste landet i verden hvor en kan leve uten å måtte arbeide” (Vega 2010)

En Cubaners daglige økonomi

Cubanske myndigheter garanterer alle cubanere mulighet til utdanning og/eller arbeid. De fleste arbeider i statlige bedrifter og organisasjoner. Det finnes få private bedrifter og organisasjoner, selv om det i 2010 ble lettere å starte opp egen virksomhet, det vil si kafeteria, selge smykker og suvenirer, cd-er og liknende. For å kunne starte egen bedrift må en søke om og betale lisens, og det er få cubanere som har egenkapital nok til å kunne realisere dette. Allikevel har jeg med egne øyne sett blomstringen på Cuba siden det ble åpnet for dette. Nå myldrer det av små kafeteriaer⁴⁵ på hvert gatehjørne, du finner lett folk som selger diverse varer.

Lønnsnivået er relativt lavt for cubanere. Gjennomsnittslønna ligger på ca 450 cubanske pesos som tilsvarer 18-20 CUC i måneden. Pensjonister mottar samme sum. Leger, jurister og ansatte ved universiteter har en litt høyere lønn, mens de som er ufaglærte tjener omtrent 250-200 cubanske pesos i måneden, noe som tilsvarer ca 10-15 CUC. Studenter som tar høyere utdanning får hjelp, i form av et lite stipend. Dette betaler de tilbake gjennom å arbeide for staten to år etter ferdig utdanning, mot en liten lønn.

En stor del av lønnen går til ulike utgifter som strøm, vann, telefon og nedbetaling av kjøleskap. Cubanere får gjennom *la libreta* visse varer hver måned; noe ris, brød, kaffe, sukker, matolje og egg. Det er også slik at det en får på *libreta* ikke holder for hele måneden, kanskje bare for en uke, og en må derfor kjøpe ekstra, til en høyere pris enn det en får varene for på *libreta*.

I tillegg trenger en familie også hygieneartikler, som deodorant, sjampo, såpe, tannkrem. Tidligere var såpe og tannkrem å få kjøpt på *libreta*, men i 2010 og 2011 ble dette fjernet og en må nå kjøpe dette utenfor *libreta*. Deodorant og sjampo kjøpes stort sett i *la shopping*, da kvaliteten på det en kjøper på gata gjerne er dårlig, og en ikke vet hva en får når en kjøper det. En deodorant koster rundt 1 cuc, en sjampo rundt fra 2 cuc og oppover.

For å vise hvor lave lønningene er i forhold til prisnivået på varer vil jeg her føre opp et regnestykke for hvor mye en familie bruker på mat og diverse nødvendige artikler hver måned.

---

⁴⁵ Folk selger gjerne fra vinduer i hjemmene sine

For en familie på fire vil regnestykket kunne se slik ut:

Mat på libreta: 60 pesos

Matvarer utenfor libreta: 100 pesos

Hygieneartikler: 150 pesos

Utgifter til vann, strøm, telefon, nedbetaling av kjøleskap: 350 pesos

Totalt = 660 pesos

Hvis begge foreldrene i familien arbeider, vil inntekten være rundt 500-1000 pesos. I regnestykket har jeg ikke tatt med artikler som toalettpapir, vaskemidler, utgifter til reparasjoner, utgifter til klær eller transport. Som vi ser av regnestykket er det ikke mye penger til overs når det nødvendige er kjøpt inn og betalt.

Vedlegg II: Familiene og deres dagsrytme

Aguilera

Denne viviendaen består av seks personer, derav fem voksne og ett barn:

Ana, 53 år, mor til Bernardo og Eduardo. Lærer ved universitet.

Bernando, 33 år, gift med Cecilia. Lærer ved universitet

Cecilia, 35 år, gift med Bernardo. Ansatt som rengjørere i statseid butikk.

Dayana, 7 år, datter av Bernardo og Cecilia

Eduardo, 27 år. Student ved universitet.

Fatima, 25 år, kjæresten til Eduardo. Sekretær i statsseid bedrift.

Bakgrunn

Med unntak av Fatima er alle medlemmene i viviendaen Aguilera opprinnelig fra en mindre by et annet sted på Cuba. Da jeg ble kjent med familien hadde de nettopp flyttet til la Ciudad. Fatima og Eduardo hadde nettopp truffet hverandre.

Bolig

Familien Aguilera bor i sentrum. Boligen er en leilighet som ligger i fjerde etasje i et gammelt murbygg. Det finnes ikke heis i bygningen. Leiligheten er romslig men slitt og trenger oppussing og oppgraderinger. Det er innlagt vann på kjøkkenet, men ikke på badet. For å dusje må en varme opp vann på kjøkkenet for så å bringe det med seg til badet og vaske seg ”på ekte cubansk vis”; fra en bøtte. Badet har toalett, men for å skylle ned må en hente vann fra vanntanken i tilhørende rom. På kjøkkenet står det en gasskomfyr samt en riskoker. Stuen rommer en sittegruppe med fire stoler. Her er også spisebordet med like mange stoler, en pc og et pc-bord, en seksjon med pyntegjenstander og en gammel tv. Kjøleskapet står i stuen, ved åpningen inn til kjøkkenet.

Inntekt

Til sammen tjener familien 1550 cubanske pesos i måneden. Da har jeg ikke regnet med Fatimas inntekt siden hun ikke bidrar fast.

Mitt møte med og mitt forhold til familien

Vi sitter alle sammen i stua til familien. Jeg er blitt servert både kaffe og iskaldt vann, som jeg alltid blir tilbudt når jeg er på besøk hos dem. Jeg har fort blitt tatt inn i varmen. Jeg tenker at det kanskje hjalp at jeg er god venn med en bekjent av familien. Han hjalp meg med å komme i kontakt med dem. Dessuten, siden både Ana, Bernardo og Eduardo er lærere eller er under utdanning til å bli det, er de interessert i meg og mitt arbeid. Eduardo holder på med sin egen mastergrad og sympatiserer med meg når jeg fortviler over venting og den langsomme prosessen med å komme i gang.

Vi har tidligere snakket sammen om alt mulig, både om Cuba, Norge, studier, dagligdagse ting. Jeg føler tiden jeg har brukt sammen med dem har gjort at de har tillit til meg og det er derfor de har sagt ja til å delta i prosjektet. Det skal legges til at familien Aguilera ikke er nære venner av meg, men jeg har lenge visst om dem, også før innledelsen av prosjektet. Jeg har kjent familien i nesten fem måneder når jeg endelig kan ta fatt på feltarbeidet. Jeg har til da brukt tid hos dem, men uten å egentlig ha fokus på prosjektet. Allikevel vil jeg kunne bruke det jeg har observert og erfart fra dag én.

Dagsrytme

Alle i viviendaen Aguilera jobber normalt seks dager i uken og dagsrytmen er dermed ganske lik for dem alle. Ana er vanligvis først oppe og lager kaffe. Eduardo er normalt den som henter brød hos bakeren om morgenen. Bernardo og Cecilia bytter på å hjelpe Dayana med å gjøre seg i stand. Hele familien er som regel ute av huset før klokken åtte. Cecilia er den som ofte kommer først hjem, etter å ha hentet Dayana på skolen i lunsjpausen. Da spiser de som regel lunsj hjemme før hun følger Dayana tilbake på skolen i to tiden. Hun går så tilbake til jobben.

De ukene Ana ikke jobber utenbys er det hun som henter og bringer Dayana til skolen både om morgenen og til lunsj, men det er som regel Bernardo som henter Dayana på skolen på vei hjem fra jobb. Den som kommer først hjem er den som setter i gang med middagen. Som regel er dette Cecilia eller Ana. Hele familien pleier å se *la novela*⁴⁶ sammen hver kveld – enten hos søsteren til Ana eller hjemme samlet. Som regel er alle i seng i 23 tiden eller tidligere.

---

⁴⁶ *La novela* betyr *såpeserie*. Dette er en veldig viktig del av cubaneres liv; alle følger med daglig og har heftige diskusjoner om det som skjer i hver episode.

Barona

Denne viviendaen består av fire medlemmer; et ektepar og deres to barn:

Giselle, 42 år. Gift med Hector. Hjemneværende ”Ama de casa”⁴⁷.

Hector, 44 år. Gift med Giselle. Ansatt i apotek.

Ivan, 24 år. Sønn av Giselle og Hector. Jobber i en statsseid bedrift

Juliana, 17 år. Datter av Giselle og Hector. Elev ved videregående skole.

Bakgrunn

Giselle og Hector er opprinnelig fra en mindre by på vestsiden av øya. De flyttet til la Ciudad før barna kom til verden. De fikk en mulighet til å flytte da Hectors onkel døde og han fikk arve leiligheten hans i byen. Han var egentlig ikke den første i rekka til å arve, men de andre takket nei og foreslo han som overtaker. De flyttet til la Ciudad for å starte et nytt liv. De kjente ingen her.

Bolig

Leiligheten ligger i andre etasje i et bygg på fem etasjer. Onkelen til Hector hadde bodd her i mange år alene, og det var mye arbeid som måtte gjøres med leiligheten. Den bestod originalt av stue, kjøkken, ett soverom og ett lite bad. Det var høyt under taket, og etter noen år fikk de spart opp nok penger til å få delt dette opp og få en ekstra etasje med to soverom, et rom til vanntanken og et lite bad, samt en trapp ned til første etasje. Det er ingen dør fra trappen og inn til første soverom og heller ikke mellom soverommene. En må gjennom soverommene for å komme til badet. Det siste soverommet som er i første etasje, er leid ut og brukes dermed ikke av familien selv.

Inntekt

Den totale inntekten er på 750 CUP, pluss ca 200 CUC etter at skatt er betalt på utleierommet dersom de har noen boende der.

Mitt møte med og mitt forhold til familien

Jeg møter Giselle gjennom en felles bekjent. Hun vet allerede hvem jeg er og første gang jeg kommer innom for å starte feltarbeidet ønsker hun meg hjertelig velkommen med en kopp

---

⁴⁷ *Ama de casa* kan oversettes med *husmor*

kaffe. Det er kun oss i stua, men i løpet av mitt første besøk hos familien, stikker det stadig innom naboer, venner og bekjente. Giselle er en livlig person. Hun snakker åpent og ærlig, gestikulerer heftig og ler kraftig av seg selv og sine kommentarer. Da jeg startet feltarbeidet hadde jeg kjent til familien i flere måneder.

Dagsrytme

Hos familien Barona går det i ett fra tidlig morgen til sent på kveld. Både Ivan og Hector jobber seks dager i uken. Det er kun søndag som er hviledag. For Giselle betyr hver dag en dag hjemme med de oppgaver som hører huset til.

Jeg banker på døren hos familien klokken åtte en onsdags morgen. Hector åpner og slipper meg inn. Han har på seg en t-skjorte som ser ut til å være ny, et par jeans og joggesko. Giselle har vært oppe siden klokken syv, laget kaffe og varmet melk til Juliana. Hun har fortsatt ikke skiftet ut av nattkjolen. Hector har nettopp våknet, han står med kaffekoppen i handa, som han etter å ha slurpet i seg gir til Giselle, kysser henne før han tar nøklene som henger bak døren, går ut og på jobb.

Juliana er den neste som står opp. Nå kommer hun ned trappen og ut i stuen. Hun har på seg skoleuniformen som hun har sydd inn slik at den skal sitte tett inntil kroppen. Hun kysser oss begge på kinnet, tar nøklene til Giselle, en pose og tusler bort til bakeren for å kjøpe brød. Når hun er tilbake i huset drikker hun melken mens hun sminker seg ved bordet. Hun har allerede skrudd på mp3 spilleren – reggaeton for full guffe.

Før hun er ferdig kommer Ivan ned. Han hilser raskt på alle, kaster i seg litt kaffe, tar et stykke brød i handa og skynder seg ut av døren før moren rekker å steke ferdig egget hun hadde tenkt til å putte i brødet. Juliana sminker seg ferdig, pusser tenner og går rolig ut døren. Hun skal rekke bussen som tar henne til skolen, men hun har ikke hastverk. Giselle rydder opp etter resten av familiemedlemmene, men spiser ikke selv frokost.

Giselle bruker hele dagen i huset eller med ærender tilknyttet husholdningen. Hun har også ansvaret for studenten som leier rom hos familien. Han skal ha måltider, det skal vaskes og skiftes sengetøy og hun skal aller helst være tilgjengelig hele tiden. Giselle er opptatt av å ta godt vare på han, både fordi hun er en omsorgsfull person og fordi han er hovedkilden til deres inntekt – selve grunnen til at deres hushold går rundt. Hun er derfor alltid på pletten og rask med å både servere han og vaske rommet hans.

Giselle er stort sett den første til å stå opp om morgenen og gjerne den siste i seng om kvelden. Hun er den eneste av familiemedlemmene som er hjemme hele dagen. Hector er riktignok innom til lunsj, men ellers er det kun Giselle. Hun lager lunsj til seg og Hector i 13 tiden. Før og etter dette gjør hun rent og vasker klær, gjør innkjøp og betaler regninger eller gjør andre nødvendige ærend. Middag pleier å være ferdig i syv tiden på kvelden, men det er sjelden familiemedlemmene spiser samlet.

En typisk dag for Giselle består i rengjøring, vasking av klær, matlaging og oppvarting av venner og bekjente som titter innom støtt og stadig. Hun sier selv at hun løper mellom bøtta, gryta, telefonen og butikken. En typisk ettermiddag og kveld hos Barona vil i følge Giselle være slik som den jeg tilbrakte hos dem:

Vi kommer hjem etter en tur i banken og butikken. Klokken er nærmere halv fem. Hector har allerede gått på jobb kan Juliana fortelle. Hun kom hjem i fire tiden og da var faren våken og satt foran pc-en og spilte dataspill. Juliana sitter nå foran pc-en og spiller dataspill. Hun har musikken på for fullt, reggaeton igjen. Giselle ber henne skru ned volumet, Juliana sukker høylytt men gjør som moren sier. Telefonen ringer og før den har fått ringe to ganger har hun tatt den. Det er bestevenninnen, de skravler mens hun spiller og hører på musikk. Giselle rister på hodet og sier hun ikke skjønner hvordan Juliana kan gjøre alt på én gang.

Et par av familiens venner kommer innom. De blir med én gang tilbudt en kopp kaffe og setter seg ned i stuen. Giselle sier at de pleier å komme innom hver dag. Hun fortsetter med middagen mens hun prater med dem. Rundt klokken syv er middagen ferdig. Hun serverer leieboeren først. Når han er ferdig med å spise vil Giselle rydde opp, vaske opp og gjøre klart til at resten av familien kan spise. Inn ytterdøren kommer Ivan som endelig er ferdig på jobb for dagen. Rett etter han kommer Hector hjem fra jobb. Han forsvinner opp i andre etasje med en gang, før han kommer ned igjen og setter seg sammen med familievennene. Tv-en står på, det er snart klart for kveldens novela; en brasiliansk serie. Alle rigger seg til foran tv-en og snakker om hva som kommer til å skje i kveldens episode, vil han finne henne, vil hun oppdage han osv?

Etter at såpeserien er over forsvinner vennene ut døren. Ivan tar vannet han har varmet på komfyren og forsvinner opp i andre etasje for å dusje. Hector setter på vann til seg selv og

spiser i mellomtiden middag. Når han er ferdig skyller han tallerkenen og setter seg foran pc-en, han fortsetter på spillet han spilte tidligere i dag. Giselle tar oppvasken mens han spiller.

Når Ivan kommer ned går Hector opp og tar en dusj. Ivan setter seg foran pc-en og begynner å spille. Klokken er 22.30 når jeg forlater huset den dagen.

Castro

Denne viviendaen består av tre medlemmer; et ektepar og deres sønn:

Kamila, 40 år, gift med Leonardo. Lærer ved barneskole

Leonardo, 41 år, gift med Kamila. Lærer ved universitet.

Manuel, 8 år, sønn av Kamila og Leonardo.

Bolig

Familien Castro bor i andre etasje i et murhus. De har ett rom på ca 12m² som fungerer som kombinert stue og soverom. Her står både sengen til foreldrene og Manuel. Sengen til foreldrene fungerer også som sofa. I rommet står en bokhylle full av bøker og tidsskrifter, en kommode med klær, et tv-bord med TV og DVD spiller. Ved siden av dette rommet er et lite kjøkken som også fungerer som bad. Huset har ikke innlagt vann, vanntanken står ute på el patio som egentlig bare er et støpt murgulv. De har senere tenkt til å utvide dette til et ekstra rom, men har foreløpig ikke råd til sement og murstein. Her står også planter, en sykkel og et dominobord. I etasjen under bor foreldrene til Leonardo, sammen med søsteren hans og hennes familie. De deler underetasjen i to – med kun en skillevegg mellom.

Inntekt

Samlet inntekt er ca.1200 CUP i måneden. Kamila beskriver dette som god lønn.

Bakgrunn

Begge er oppvokst og bor i el Pueblo. Kamila har tidligere vært gift og har to sønner fra tidligere ekteskap. De er nå voksne og bor med sine egne familier ikke langt fra Kamila og Leonardo.

Mitt møte med og mitt forhold til familien

Jeg møter familien Castro gjennom en bekjent. Første gang jeg er på besøk hos dem er jeg litt nervøs, men jeg slapper fort av. De tar i mot meg med åpne armer og svarer villig på de

spørsmål jeg måtte ha. Fra det øyeblikket jeg trækker over dørstokken deres er det smil og latter. Samtalen løper raskt og naturlig. Leonardo viser meg samlingen han har av frimerker fra hele verden. Vi sitter bøyd over frimerkene som ligger spredd utover sengen. Vi ser på hvert frimerke og stempel, og jeg oppdager plutselig at jeg har glemt nervøsiteten min. Jeg lover å sende han et brev fra Norge og Sverige, så han kan få utvidet samlingen sin.

Jeg blir tilbudt kaffe og takker ja til dette. Moren til Leonardo kommer også opp og setter seg ned sammen med oss. I perioder forsvinner hun for å sjekke til maten hun holder på å lage i underetasjen. Kamila og Leonardo unnskylder at det ikke er stort å by på – det er vanskelige tider, sier de, på både penge- og matfronten.

Kamila er sykemeldt og dermed er også inntekten deres lavere enn normalt. Hun er sykemeldt på fjerde måned. Det er en alvorlig sykdom og de opplever en krise både sosialt og økonomisk, men de støtter hverandre og resten av familien stiller opp. De mener det er viktig å bruke humor i hverdagen, og Kamila ler høyere enn alle når noen sier noe artig. Samlingspunktet i deres vivienda er sengen, som brukes som sofa. Her samles de hver kveld for å se på novela og etterpå diskuterer de det de har sett.

Jeg var på besøk flere ganger hos familien, og de ville veldig gjerne at jeg skulle tilbringe en hel dag med dem. Men under mitt opphold på Cuba ble Kamila enda verre og de måtte bringe henne til la Ciudad og sykehuset der. Hun ble bedre og kom tilbake til el Pueblo, men hadde store smerter i hele kroppen og var så svak at jeg valgte å legge besøket på is. Jeg føler uansett at jeg fikk et såpass godt innblikk i deres vivienda at jeg kan bruke dem som informanter i min oppgave.

Hvordan dagen ser ut for medlemmene av familien Castro er blitt litt annerledes de siste fire månedene, kan Kamila fortelle meg. Hun forteller at for bare et halvt år siden var alt det hun vil kalle ”normalt”. Både hun og mannen Leonardo jobbet som lærere – hun ved barneskolen i nabolaget og han ved universitetet i byen. Sønnen går på skolen der Kamila jobber. De var en nokså normalt fungerende familie, sier Kamila. Det endret seg dramatisk for bare få måneder siden.

Før så hverdagen slik ut: stå opp sammen, Kamila satt på kaffe, Leonardo hjalp Manuel på med skoleuniformen. De kysset hverandre farvel for dagen i krysset og Leonardo tok sykkelen fatt til jobb mens Kamila og sønnen gikk den korte veien til skolen. Når dagen var

over var som regel Kamila og Manuel tidligere hjemme enn Leonardo, og middagen stod ofte på bordet til han kom hjem i seks tiden. De spiste når de var sultne, men ofte sammen foran tv-en. Kvelden tilbrakte de gjerne sammen foran tv-en eller ute på terrassen sammen med Leonardos foreldre og søsken. Helgen brukte de til husarbeid som de gjerne delte mellom seg. Kamila brukte lørdagene til å vaske klær, mens Leonardo bygget på huset, fikset nødvendige ting til huset og rettet prøver. Søndager var vanligvis dagen de samlet gikk på markedet og handlet inn for resten av uken.

Så ble Kamila alvorlig syk og fikk beskjed om å holde sengen mest mulig. Hun sier hun uansett ikke hadde noe valg, smertene var så sterke at hun ikke klarte røre seg. Nå er hun hjemme hele dagen mens Leonardo jobber og Manuel er på skolen. Manuel blir hentet av moren til Leonardo på skolen, det er hun som nå har tatt over en del av det Kamila tidligere gjorde i hjemmet. Middagen blir enten laget av moren til Leonardo, eller han lager den når han kommer hjem. Det er også moren til Leonardo som tar mesteparten av husvask og klessvask, selv om Leonardo i helgene trår til også på dette området. Kamila sier hun er veldig frustrert og veldig lei tilværelsen som ”unyttig” og sengeliggende. Det eneste hun ser frem til er besøk fra venner og bekjente, samt de stundene Leonardo og Manuel har tid til å sette seg ned med henne på kvelden, da ser de gjerne på en film eller en novela sammen.

Dominguez

Denne viviendaen består av et par og deres datter:

Nena, 27 år, samboer med Oscar. Hjemmeværende og student

Oscar, 37 år, samboer med Nena. Jobbet i begynnelsen av feltarbeidet for et byggefirma, ble senere arbeidsledig

Patricia, 7 år. Datter av Oscar og Nena.

Bolig

Familien Dominguez bor i andre etasje av et murhus. De har to rom til rådighet. Ett rom fungerer som kombinert soverom, stue og spisestue. Dobbeltsengen til foreldrene står inntil datterens seng. Her står et skap som rommer alt av klær og sko som familien eier. I den delen av rommet som fungerer som stue står en gammel tv, en dvd spiller og en vifte. Rommet ved siden av fungerer som kombinert kjøkken og bad. Her har de en benk med kokeplater, et kjøleskap og noen hyller med tallerkener og gryter. Et dusjforheng markerer at dusjen er

innenfor der komfyren står. Toalett har de ute i bakgården. Boligen har mursteinvegger og ujevne murgulv. Innboet består for det mest av gamle tremøbler. De har god plass ute – på *el patio*. Jeg anslår at de har plass til å utvide med fire rom. De har planer om å bygge ut slik at de vil få to soverom, et kjøkken, et bad og en stue. Men de har ikke økonomi til verken sement eller murstein, eller andre materialer som trenges.

I underetasjen av huset bor Oscars søster og Oscars foreldre og besteforeldre– i hver sin leilighet.

Inntekt: ca.250 CUP i måneden

Bakgrunn: Oscar er født og oppvokst i el Pueblo. Han bodde over syv år i la Ciudad i forbindelse med sin jobb i militæret. Nena er fra nabobyen til el Pueblo, og flyttet hit for snart ni år siden for å bo med Oscar.

Mitt møte med og mitt forhold til familien

Dominguez var et av de husholdene jeg tilbrakte mest tid hos. I begynnelsen var det vanskelig å vite om de ønsket meg der eller ikke, men det var spesielt én episode som gjorde at vi fikk et godt forhold resten av feltarbeidet. Jeg velger her å presentere et utdrag fra min feltdagbok for å illustrere dette:

Jeg har vært ”på” familien, spesielt Nena, i et par uker. Jeg har spurt om det er mulig å få tilbringe en hel dag med dem, fra morgenstell til kveldsstell. Nena sier alltid det samme; ” Jeg gir deg beskjed i kveld eller i morgen” Jeg begynner å bli litt lei den strofen. Alt er mañana, mañana.

Det er fredag kveld og Oscar ”sender bud” på meg. De skal feire Nenas bursdag som er i morgen. De skal spille domino og ta en drink eller to. Om jeg ikke vil komme? Jeg er egentlig veldig sliten, men vil ikke miste sjansen til å komme tettere på familien. Når jeg ser tilbake på det nå er jeg glad jeg dro. Jeg ville mistet masse informasjon om jeg ikke hadde overkommet trøttheten denne kvelden.

Litt senere stiger jeg opp trappen til huset. Dette er etter en ”advarsel” fra familien til kjæresten min, om at det ofte oppstår konflikter ”når menn drikker”. Mennene sitter rundt et bord ute på el patio. Domino spillet er i gang. Den som taper runden får et slag/dask på håndleddet. De spør om jeg ikke vil spille. Jeg er et spillemenneske, jeg

elsker spill, men jeg takker nei. Av to grunner; Jeg observerer bedre som tilskuer – jeg får mulighet til å snakke med Nena og de andre kvinnene som er tilstede, og i tillegg har jeg rett og slett ikke lyst til å mishandle verken mine eller deres håndledd.

Jeg sitter på en benk og ser mennene spille. Vi er tre kvinner tilstede, to barn og syv menn. Jeg blir tilbudt en kopp menta med rom (alkohol) og en varm kopp suppeliknende greie. Jeg liker ikke suppe generelt, og i kveld er jeg i tillegg stappmett fra før. Men jeg takker høflig ja allikevel, tvinger i meg noen svelg, men må tilslutt gi fra meg koppen. Heldigvis trenger jeg ikke be to ganger for at sidemannen hjelper meg med resten. Rom med menta blir for søtt for meg, men jeg føler jeg må nippe til den resten av kvelden.

Uten at jeg selv har nevnt noe legger Nena hånda si på låret mitt og sier at hun vet hun "har vært vanskelig" og unngått meg. Hun beklager det – hun sier at hun jo hadde sagt ja til at jeg kunne tilbringe en dag med dem. Hun vil gjerne forklare hvorfor hun har vært unnvikende; de har hatt noen vanskelige dager, uten mat i huset, de har måttet spise hos svigermoren. Hun syntes det var flaut om jeg skulle bli tilbudt brød og saft til lunsj. Jeg sier at jeg for det første ikke er der for maten, men for oppgavens skyld, for det andre at brød og saft er toppers, og for det tredje at jeg så klart spiser hjemme, det er bare et steinkast unna. Jeg vil jo heller ikke være til bry. Jeg er glad jeg bare for lov til å tilbringe en dag med dem. Nena sier at i morgen, lørdag, vil hun gjerne at jeg skal tilbringe dagen med dem. Det er bedre på matfronten nå, og i morgen skal hun lage fylt paprika og congris⁴⁸, og hun vet at jeg ivrer etter å lære nettopp dette. Jeg takker ja til tilbudet, glad for å endelig ha fått avtalen i boks.

Dagsrytme

Klokken åtte er familien allerede godt i gang med dagen. Patricia er brakt til skolen og Nena er i gang med husarbeid. Oscar er på vei ut døren. Han skal til markedet og kjøpe grønnsaker, ris og bønner til lunsjen. Etterpå skal han ut og lete etter arbeid. Mens han er ute og gjør sine ærender eller leter etter arbeid har Nena faste oppgaver som står på planen; gjøre rent i huset, vaske klær og lage mat.

Hun løper litt mellom de ulike arbeidsoppgavene. Hun blir kun avbrutt av datterens hjemkomst fra skolen i halv ett tiden, Oscar som kommer innom mellom de ulike ærender han

---

⁴⁸ Congris er en typisk tradisjonell cubansk matrett. Det er ris og bønner blandet sammen.

har, eller besøk. Jeg tilbringer hele dagen med Nena, men ser henne aldri sitte i ro uten å gjøre ”noe fornuftig”. Det er kun etter lunsj at hun legger seg på sengen et kvarter. Resten av dagen går det i ett for Nena.

Oscar er lite hjemme i løpet av dagen, han er stort sett bare korte turer innom. Men han er hjemme til middag. Vi spiser alle fem rundt samme bord. Det er lite og trangt, men det går helt fint. Etter middag går vi samlet ned til foreldrene til Oscar, vi skal se la novela – det nærmer seg finalen og alle er spente på hva som skjer. Når serien er ferdig går vi opp i huset igjen. Klokken er nå snart 21.30. Patricia får beskjed om å pusse tennene og ta på seg pysjen. Hun gjør som hun får beskjed om, selv om hun blir litt distraherert innimellom. Til slutt ligger hun på plass i sengen sin. Oscar kysser henne på pannen, prater litt lavt med henne en stund, før han går ut, ned trappen og forsvinner inn til en nabo. Nena kysser datteren på kinnet, slukker lyset og vi går ut på terrassen. Jeg takker pent for meg og går hjem når klokken er litt over 22.

Echeverría

Viviendaen består av seks personer. Fire voksne og to barn:

Quimo, 71 år. Tidligere militær, nå pensjonist

Rolando, 48 år. Gift med Selina, sønn av Quimo. Militær

Selina, 40 år. Gift med Rolando. Hjemmевærende – med en liten ”svart” virksomhet der hun selger klær og lakker negler

Teresa, 6 år. Datter av Rolando og Selina

Veronica, 2 år. Datter av Rolando og Selina

Umberto, 45 år. Sønn av Quimo. Vakt ved en statsseid bedrift. Har en sønn på 18 fra et tidligere ekteskap, men han bor ikke hos Umberto.

Bakgrunn

Alle medlemmene i familien Echeverría er fra el Pueblo. De er oppvokst her, og har bodd her stort sett hele livet. Unntaket er Quimo som var med på revolusjonen og i den forbindelse bodde litt ”her og der” som han sier selv.

Bolig

Huset til familien Echeverría er på ett plan. De har en forholdsvis stor tomt. På gårdsplassen avler de opp griser, de har en geit og driver ellers med diverse reparasjoner og byggingsaktiviteter. Huset er bygd i en blanding av tre, metall, bølgeblikk og murstein. Taket er av bølgeblikk plater. Inne er det et støpt, ujevnt murgulv. Det er provisoriske lettvegger som ser ut som tynne sponplater. De har tre rom pluss stue, kjøkken og bad. De har ikke innlagt vann, men har en vanntank stående ute på *el patio*. I stuen står to gyngestoler i tre, et spisebord med fire stoler, en tv og dvd spiller. De tre enhetene i viviendaen har hvert sitt soverom: Quimo har eget soverom, Umberto har eget soverom, og Rolando, Selina og deres to døtre deler ett soverom.

Inntekt

Samlet lønn er 725 pesos. Noen ganger kan det være mer, siden Selina lakker og legger negler, samt selger klær svart.

Mitt møte med og mitt forhold til familien

Jeg kommer i kontakt med familien Echeverría gjennom en slektning av en bekjent. Han kjenner Umberto fra en tidligere jobb. Umberto inviterer meg inn i huset. Vi sitter i noe som kan beskrives som en slags gang, men samtidig ser det ut som en liten stue. Her står det to gamle, ustødige stoler og en krakk. Umberto forsvinner inn på kjøkkenet og kommer tilbake med en liten kopp sterk kaffe. Han setter seg ned og det gjør også en nabo som tilfeldigvis er innom. Umberto unnskylder at ikke resten av medlemmene er tilstede, de er enten på jobb, opptatt med husarbeid eller sover. Han sier at de er så mange at det er vanskelig å holde styr på alle. Han ler litt når han sier det. Han gir meg et eksempel;

”Jeg kan ikke huske sist vi spiste sammen!”

Jeg var ofte innom familien, men det ble som regel kortere besøk fordi alle var så opptatt med sitt. Jeg fikk mest og best kontakt med Selina og Umberto, og tok gjerne en kaffe med dem når de ropte på meg i det jeg gikk forbi på vei til og fra der jeg bodde.

Dagsrytme

Om morgenen er de fleste våkne i syv tiden. Quimo har gjerne satt på kaffen allerede klokken seks. Han er en morgenfugl, sier Selina. Selv får hun heller aldri sove lenge – hun har to små barn å ta seg av. Teresa på seks år går på førskole og skal være der klokken åtte hver morgen, med unntak av lørdag og søndag. Selina er derfor gjerne ute av døren halv åtte og tilbake igjen klokken ni med matvarer hun har vært og kjøpt på markedet eller butikken. Veronica er som regel med moren overalt.

Quimo arbeider hjemme med prosjekter som å spikre grisebinger, reparere gamle motorer og liknende. Rolando jobber seks dager i uken og er ute av døren før Selina har rukket å kle på døtrene. Umberto jobber som regel nattevakt og legger seg når de andre står opp.

Selina bruker dagen på husarbeid som de fleste andre kvinner i hennes nabolag. Hun forbereder og lager lunsj, vasker klær tre til fire ganger i uken, gjør rent i huset, mater dyrene de har i gården, og tar vare på Veronica.

Selina har også en liten privat virksomhet – der hun selger klær, parfyme og vesker. Det er derfor ofte bekjente som stopper innom for å se hva hun har, og hun må ofte stoppe opp i det hun driver med for å vise frem og selge klær. I tillegg til dette lakker og legger hun også kunstige negler – også dette må hun være forberedt på å gjøre til alle tider i løpet av dagen.

Selina henter Teresa på førskolen til lunsj og bringer henne tilbake etter lunsj. Når Teresa er ferdig på førskolen på ettermiddagen er det også Selina som henter henne. Det er Selina som lager middag – selv om hun innimellom får hjelp til å rense ris og skrelle grønnsaker av Quimo eller Umberto. Rolando er som regel hjemme i syv tiden. Familien spiser når de er sultne, men Selina sier hun gjerne venter til Rolando er hjemme slik at de kan spise sammen. På kvelden jobber gjerne Selina med å stelle negler, og selv om hun gjerne passer barna også da, hender det at Rolando eller Umberto stepper inn og tar seg litt av dem. Hele familien pleier å samle seg foran tv-en om kvelden, for å se la novela. Da har ungene lagt seg. Når de andre legger seg er det ofte tid for Umberto å tusle på jobb.

Férnandez

Viviendaen består av fem personer; tre voksne og et barn:

Aída, 46 år. Gift med Bayron. Hjemmeværende

Bayron, 48 år. Gift med Aída. Ansatt i en bedrift med kontorer over hele Cuba. Reiser mye i jobben.

Cristian, 25 år. Sønn av Aída og Bayron. Samboer med Dalía. Arbeidsledig. Utdannet mekaniker

Dalía, 22 år. Samboer med Cristian. Studerer juss ved universitet.

Emanuel, 9 år. Sønn av Aida og Bayron.

Bakgrunn

Aída er egentlig fra en annen by et stykke fra el Pueblo. Hun møtte Bayron da han jobbet i hennes hjemby. Cristian ble født i hennes hjemby og var bare 1 år da de flyttet til el Pueblo. Dalía er fra nabobyen. Cristian og Dalía ble kjent via felles venner for fem år siden. Han har de siste fire årene bodd hos hennes familie i nabobyen. De flyttet til el Pueblo og hans familie for kun noen måneder siden. Emanuel er født og oppvokst i el Pueblo.

Bolig

Familien bor i et murhus i et nabolag i el Pueblo. Gatene er av sand og stein. Når det regner er gatene gjørmete. Huset ligger tett inntil andre hus, men familien bor for seg selv. Fra forsiden ser huset ut som et helt vanlig cubansk hus. Det er malt svakt gult, med persienner på vinduene som er ut mot gaten. Vinduene som ikke vender ut mot gaten har trelemmer, eller er mursteinhull. Veggene som ikke vender ut mot gaten er enda ikke dekket med sement, men kun murstein. Taket er av blikkplater.

Huset består av stue med en sittegruppe i tre og et spisebord med tre metallstoler. Familien har en liten tv, en dvd spiller og cd- spiller. Veggene er dekket med sement og er malt i en blåtone. Huset har ett soverom som er avdelt fra stuen med en gardin. I soverommet står to senger samt et stort og et mindre klesskap. Kjøkkenet er avdelt fra stuen med en gardin. Det er lite, har en kokeplate, en riskoker, en presskjele, et kjøleskap. Det er ikke innlagt vann. Vannet hentes fra tanker som står på el patio. Her står også en gammel, sovjetisk manuell vaskemaskin. Her finner vi i tillegg badet. Det er lite, med et toalett laget av sement. Det er ikke innlagt vann. El patio brukes til å henge opp klær til tørk, til oppbevaring av materialer og til å utføre småjobber.

Inntekt

Den faste inntekten til familien Fernández er Bayrons lønn, på ca. 260 CUP i måneden. For hver lange reise han må ut på får han betalt en sum i CUC – som er det som gjør at familien klarer seg. Denne bonusen er på rundt 10 CUC hver gang. Han kan få opptil fem reiser i måneden, og er da omtrent ikke hjemom. I tillegg lakkerer Aída negler til damer i nabolaget – hun har lisens på dette, og kan tjene bra om hun bare tar seg tid til det. Men dette er ingen fast inntekt.

Mitt møte med og mitt forhold til familien

Jeg møter familien Fernández gjennom en bekjent. Familien var en av de første til å takke ja til å delta i prosjektet mitt og siden dag én har de vært åpne om sin situasjon og sine utfordringer. Fernández var en av de husholdningene jeg ble best kjent med og tilbrakte mest tid i fordi de tok meg inn i varmen så å si med en gang. Jeg kom godt overens med samtlige medlemmer i viviendaen. Jeg har ikke tall på hvor mange timer jeg satt ved kjøkkenbordet og snakket med Dalía, hvor mange ganger jeg tråkket i hælene på Aída mens hun vasket klær, lagde mat eller gikk til markedet. Emanuel fikk jeg god kontakt med og han lærte meg også litt karate. Han var veldig nysgjerrig på meg, på Norge og på min rare aksent. Cristian fikk jeg også god kontakt med. Han lot meg få et innblikk i hvordan det er å være ung mann på Cuba og åpnet seg relativt raskt opp for meg, spesielt etter at han så hvor god kontakt jeg fikk med Dalía. Antall kaffekopper jeg har inntatt hos Fernández har jeg ikke tall på, men ved hver kopp følte jeg meg litt rikere på både liv og informasjon.

Dagsrytme

Alarmen ringer klokken fem. Bayron står opp og skrur på tv-en. Musikken er høy, men Emanuel som sover i stua våkner ikke av den grunn. Aída står opp klokken seks og setter på kaffe og varmer melk. Bayron vekker yngste sønn klokken syv. Emanuel ser litt på et barneprogram på tv-en mens han drikker melk med kaffe og spiser en brødbit med olje og salt. Klokken 07.15 kysser Bayron sin kone og yngste sønn og drar på jobb, han avslutter med at han ikke vet om han har jobb om kvelden men at mest sannsynlig ikke.

Dalía står opp i samme øyeblikk som Bayron går ut døren. Hun blir tilbudt kaffe av Aída, hiver den i seg mens hun samler sammen det hun skal ha med seg til Universitetet. Hun har forelesning hele morgenen. Hun går ut døren tjue minutter etter at hun har stått opp⁴⁹.

Aída fortsetter morgens rutiner, hun vekker Cristian som står opp, kler på seg og haster ut døren. Så kler hun på Emanuel. Han er ni år men hun hjelper han med det meste. Hun finner frem skoleuniformen som hun strøk kvelden i forveien, kler på han, grer håret hans og kysser han kjærlig foran speilet. Klokken halv åtte går vi ut døren, og til skolen som ligger fem minutters gange fra huset. Der ser hun sønnen vel inn i klassetrommet før vi snur og retter kursen mot markedet. Vel hjemme igjen setter hun som regel i gang med enten klessvask eller rengjøring av hus. Den dagen jeg tilbringer med henne er det klessvask som står på planen. Hun bruker hele formiddagen på dette.

Klokken 12 kommer Dalía hjem fra universitetet. Hun er sliten og unnskylder seg før hun forsvinner inn på soverommet. Klokken 12.40 kommer Emanuel hjem til lunsj. Han tar av seg uniformen og setter seg foran tv-en og ser på formiddagssendingen for barn. I dag skal de lære barna å lage fotorammer av papp. Mens Aída gjør ferdig lunsjen, løper Emanuel inn på soverommet og hopper opp i sengen der Dalía ligger og slapper av. Jeg hører de ler og prater sammen.

Aída serverer først Emanuel– hun mater han, noe som forundrer meg litt siden han er 9 år gammel (men det er ikke første gang jeg har sett dette på Cuba). Når han er ferdig med lunsjen serverer hun Cristian og Dalía. Til slutt setter hun seg ned ved bordet. Tv-en er på og alle følger med på programmet, Caso Cerrado⁵⁰. De deler meninger og synspunkter om dagens case som handler om en mor som pantsatte datteren som resultat av sin spillelagskap.

Emanuel går tilbake til skolen i 14.30 tiden. Mens han er på skolen siste del av dagen rekker Aída å få unna dagens gjøremål i huset. Hun avslutter svett og varm, ser på klokken og finner ut at hun rekker en rask dusj. Mens hun gjør seg i stand kommer Emanuel hjem. Det er av med skoleuniform og på med karatedrakta. Hver ukedag har han trening fra kl 17-19. Han

---

⁴⁹ Jeg møter henne i døren – det som skjedde før jeg ankom har jeg blitt fortalt av Aida.

⁵⁰ Caso Cerrado er et populært talksshow i Latin-Amerika og USA. Programleder er dommer, og i hvert program er det en sak, eller flere, som skal løses. Begge parter møter opp i programmet – legger frem sin versjon av saken og eventuelle bevis og vitner, før dommeren avgjør saken.

avslutter skolen kl 16.20 og det tar omtrent 20 minutter å komme seg til lokalet for treningen. De må derfor være effektive. De ”kaster seg rundt” og er ute av døren ti minutter senere.

Dalía bruker tiden alene i huset til å studere. Men først får hun unna noen oppgaver slik at hun kan konsentrere seg om bøkene. Hun fyller vannflaskene og putter dem i fryseren før hun setter seg ned ved bordet. Innimellom blir hun avbrutt av personer som roper på enten henne, Cristian eller Aída. Eller det er personer som selger kylling, fisk, melk, grønnsaker, frukt osv.

Aída er tilbake i huset litt over syv. Hun er knapt innenfor døren før hun hiver seg i matlagingen. Slik er det hver kveld får jeg fortalt. Cristian kommer hjem rett etter Aída.

Rundt klokken åtte kommer Bayron hjem, han er sliten og føler seg ikke bra. Han legger seg på sengen, Aída henter vann med sukker til han. Han har høyt blodtrykk. Hun sier han jobber for mye, men at de ikke har råd til noe annet, selv om han er syk.

Aída serverer først Emanuel, slik som ved lunsj. Så serverer hun resten av familien, som setter seg samlet ved bordet. Ingen snakker. Aída rydder opp og vasker opp etterpå. Resten av familien sitter foran tv-en og ser på novela.

Etter tv-stunden har Emanuel sovnet i stolen, Bayron bærer han i seng. Aída varmer vann til Bayron slik at han kan ta en dusj. Dalía varmer vann til seg og samboeren. Jeg velger å gå hjem, klokken er nå snart 22 og roen har senket seg hos Fernandez.

Giraldo

Denne viviendaen består av syv personer, derav fem voksne og to barn:

Victor, 51 år. Gift med Wilma. Militær

Wilma, 49 år. Gift med Victor. Lærer ved barneskole

Yamila, 23 år. Datter av Victor og Wilma. Lærer ved ungdomsskole

German, 24 år. Sønn av Victor og Wilma. Gift med Hilda. Arbeidsledig. Utdannet i militæret.

Hilda, 20 år. Gift med German. Hjemneværende

Ioanni, 1 år. Sønn av German og Hilda

Jacider, 1,5 år. Barnebarn til Victor og Wilma, sønn av deres tredje barn som ikke bor hjemme. Jacider oppdras av sine besteforeldre og tilbringer dagene hos Wilmas søster som bor i nabolaget. Jeg så knapt Jacider mens jeg gjorde mitt feltarbeid.

Bakgrunn

Alle medlemmene i familien er født og oppvokst i el Pueblo. Hilda flyttet inn hos German og hans familie for ca 2 år siden. Da hadde de kjent hverandre i et par måneder. De traff hverandre gjennom en felles bekjent. Han var da på vei ut av et annet forhold og den andre kvinnen var gravid med hans barn, hans første barn. De giftet seg for ett år siden. Yamila har en kjæreste, men han bor ikke sammen med henne.

Bolig

Familien Giraldo bor i underetasjen av et murhus på to etasjer. De har tre soverom, et kjøkken, stue og et bad. Det er mørkt og innestengt i boligen. Møblene er gamle og nesten samtlige har vært ødelagte og nå midlertidig reparert med det en måtte ha til rådighet. De har innlagt vann på kjøkkenet, men ellers må det hentes fra vanntanken på el patio.

Inntekt

Samlet fast inntekt er på ca 650 CUP i måneden. German er arbeidsledig.

Mitt møte med og mitt forhold til familien

Jeg kom i kontakt med familien Giraldo gjennom en bekjent. Det er i hovedsak Hilda jeg har hatt kontakt med, noe som ble naturlig siden det er hun som var hjemme stort sett hver dag hele dagen. Jeg tilbrakte mye tid med Hilda, men prøvde også å komme inn på de andre familiemedlemmene når de var til stede. Hilda fikk fort tillit til meg og understrekte fra dag én at hun ville være hundre prosent åpen og ærlig med meg. Hun uttrykte at hun syntes det var godt å ha noen hos seg på dagtid, at mine besøk var en hyggelig og positiv opplevelse for henne. Hilda har ikke så mye tid til å besøke venninner, og syntes kanskje det var hyggelig å kunne prate med en annen kvinne om det hun opplevde i hjemmet.

Vedlegg III: Begrep og definisjoner

Vivienda

Cuba har en egen lov om vivienda. Men til min overraskelse inngår det ikke en definisjon av vivienda i denne loven. I ordboken er vivienda definert som ”*lugar donde se habita*”, oversatt vil det da bli *sted der en bor* (Gran Diccionario Everest de la lengua española 1995)

Det har vært vanskelig å finne litteratur om begrepet vivienda. Det jeg har funnet er nettsider som kort tar opp definisjonen eller snakker rundt begrepet. Det er viktig å ha et kritisk blikk på det en finner på nettet – men jeg velger å ta med de forklaringer jeg synes kan ha noe for seg. Som for eksempel denne:

Det sies at i vid forstand er *vivienda* et naturlig eller kunstig element som fungerer som tilfluktssted og oppholdssted for mennesker og dyr som beskytter de mot vær og vind. Det kan være alt fra en bjørns hule til en moderne bygning (min oversettelse fra nettsiden: DeConceptos.com).

I en strengere betydning av begrepet er *vivienda* et menneskelig arkitekturisk verk som oppfyller de nødvendige grunnleggende behovene til mennesket, med et minimum av komfort som sikrer beskyttelse mot kulden, grunnleggende behov for privatliv for hvert av familiens medlemmer, sikkerhet for brann og innbrudd (Ibid.)

I viviendaene bor personene alene eller sammen med andre personer, veldig ofte som en familie. De er gjerne samlet av følelsen av å tilhøre dette fysiske stedet som huser deres materielle eiendeler og rommer deres følelser og minner, og som jo er det som gjør dette til et hjem. I viviendaene deler medlemmene mat, drømmer og samtaler. Det er ikke kun et materielt tilfluktssted, men også spiritielt. (Ibid.)

Hushold

Statistisk sentralbyrå har følgende definisjon på en husholdning:

”Til samme husholdning regnes personer bosatt i samme privatbolig eller institusjon. En slik husholdning kalles bohusholdning” (Statistisk Sentralbyrå 2011).

Videre sier de at:

” Husholdninger kan bestå av én eller flere familier. Personer som tilhører samme familie, tilhører også samme husholdning”. (Ibid).

Marianne Gullestad (1984) beskriver hushold som en sosial og økonomisk enhet som består av individer som bor sammen, uavhengig om de er i slekt. Videre sier hun at i antropologien står husholdet for aspektene ved familielivet som har å gjøre med økonomi, arbeid og bosted. Familien derimot står for ekteskaps- og slektsrelasjoner som binder personene sammen.

Familie

Med familie mener vi ofte kjernefamilien, altså mann, hustru og deres barn. Men i dagens samfunn kan familie være så mangt. Statistisk Sentralbyrå har følgende definisjon:

”En familie består av personer som er registrert bosatt i samme bolig og som er knyttet til hverandre som ektefeller, registrerte partnere, samboere, og/eller som foreldre og barn (uansett barnets alder). En familie kan høyst bestå av to påfølgende generasjoner og kun ett par. Dette betyr at personer som er gifte eller samboere og/eller bor sammen med egne barn, ikke kan tilhøre foreldrenes familie. Når personer som tidligere har vært gift bor sammen med sine foreldre, regnes dette som to familier. Som familie regner vi også enkeltpersoner, slik at alle personer er med i en familie, enten sammen med andre eller alene” (Statistisk Sentralbyrå 2011).